

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiae Concilii Tridentini Liber Octavvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11642

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER OCTAVVS.

ARGVMENTVM.

EODVS compositum inter Pontificem ac Cæsarem in Protestantes. Aduentus Gallicorum Oratorum Tridentum, ac difficultas de loco ipsis destinando. Eorum publica accessio, & oratio. Varij congressus de argumento Iustificacionis. Episcopi ex bello territi; eorumque transferendi vel dimittendi Concilij postulatio à Pontifice reiecta. Grauis rixa inter Cauensem & Chroniensem ducta. Exercitus Pontificij, ac Farnesij Cardinalis, in Germaniam profectio. Sessio prorogata. Publica inter Montanum & Madruccianum altercatio. Rursus de Synodi translatione agitur; & ob id Cæsaris in Ceruinum indignatio. Difficultas retinendi Prasule Tridenti. Quæ à Cæsarianis proposita. Disputationes de varijs Iustificacionis capitibus, & multa suauius errata. Decretum ea de re confectum. Varia obseruata ex factò de mente Concilij, spectantia ad nonnullas Scholasticorum controuersias. Quæ inter Pontificem & Legatos agitata de translatione; & cur hi tantoperè illam expeterent. Farnesij reditus in Italiam. Ipsius consilium Tridenti de super sedendo, à Cæsarianis Ministris approbatum, sed non à Cæsare. Votum Caroli prorogandi de Iustificacione Decreti; & cur. Dies Sessioni, reclamantibus Cæsarianis, indictus.

Quæ

Quæ de Episcoporum in suis sedibus mansione Decreto proposita, & de amouendis obstaculis. Expensa Suauis dicta de Sacerdotiis, & de Regularium immunitatibus. Sessio concorditer habita de Iustificacionis Decreto; sed per magnam sententiarum varietatem in emendationis Legibus. Redarguta Suauiana in ea Decreta animaduersiones Grammatica, Theologica, Historica, Politica.

CAPVT PRIMVM.

Noua rerum capita Tridenti perpendi cæpta. Indictum Roma bellum in Protestantes.

IENOR Decretorum, & ratio progrediendi in argu-
mento *Iustificacionis*, & Episcoporum in suis Ecclesiis
mansionis, atque in eius obstaculis remouendis, tum
Pontifici, tum delectis ab eo viris Romæ placuerunt.
Interea Legati responso non expectato sollicitè ag-
gressi sunt opus futuræ Sessioni destinatum; eoque libentiùs huic
rei laborem impendebant, b quòd ipsis videbantur à *Iustificacionis* ar-
ticulo cetera dogmata pendere, & ex Decreto mansionis, eiusque
obices auferendi, reliquæ morum leges: quare duobus hisce Capi-
tibus constitutis, c sperabant & difficultatibus & Concilio finem
breuè imponendum; qui vehementer exoptabatur, ob loci condi-
tionem & valetudini noxiam, & intutam libertati. Atque ex al-
tera parte spem omnem abiecerant fore vniquam, vt Cæsar transla-
tioni acquiesceret: cum compertum esset, quamquam ille captum
consilium progrediendi in articulis Fidei tulisset ægerrimè; tamen
ab eius Administris toleranter deuoratum, ne ansam animorum
motibus præberent. Romæ verò pari sollicitudine Theologorum
adhibebatur doctrina ad dogmata perpendenda, Consultorumque
prudentia in emendationis negotio. Quinque præcipuè erant
Theologi, Franciscus Romeus, Generalis Prædicatorum Magister,
qui duobus aliis sui Ordinis vtebatur; Bartholomæus Spina, sacri
Palatii Magister; Albertus à Cattaro, etiam Dominicanus, qui exi-
guæ ætatis spatio haud exiguum nomen sibi comparauerat; Ioannes
Iacobus Barba Augustinianus, Pontificio Sacratio Præfectus, iam
tum Aprutinis Infulis donatus, d & Dominicus nescio quis eiusdem
Ordinis Theologiæ Magister.

2 Verum aliis armijs sub eos dies bellum hæreticis parabatur. Tri-
dentinus

1546.

a Literæ
Farnesij ad
Legatos,
30. Iunij

1546.
b Totum
extat in Epi-
stola Lega-
torum ad
Farnesium,
26. Iunij.

c Literæ Le-
gatorum ad
Farnesium,
26. Iunij
1546.

d 26. Maij
1546. vt
in Actis
Consistor.

Pars I.

V u u u

dentinus

1546.

• Errant
omnia in
Actis Con-
sistor.

dentinus in Germaniam, vt narrauimus, accessit à Cæsare, ad Pontificem postea illius iussu perrexit, fœdus inter vtrumque constitutus ad hæreticos subigendos. Idque tandem 22. Iunii in generali Purpuratorum Cœtu coram Pontifice sancitum, vbi Augustinus Cardinalis Triuulcius pactiois capita recitauit; quæ erant huiusmodi:

Cùm tot annos Germania diuexaretur ab hæresi, cum summa rei tum sacræ tum profanæ iactura, nec extra cladis extremæ discrimen; cumque innumeris rationibus illius tranquillitas fuisset quaesita, sed absque fructu, tandem huiusce rei gratiâ Tridenti Synodum coactam: at denuntiasse iam Lutheranos atque Smalcaldicos, nolle se illi subiacere. Quapropter, vt opera memoratæ Synodo celebrandæ nauaretur ad Dei gloriam, & Christianæ Reipublicæ utilitatem, ac potissimum ipsius Germaniæ, Pontifici ac Cæsari visum esse, vt ambo in hisce pactis mutuò conuenirent.

Cæsarem, opitulante Pontifice, bellum mense Iunio suscepturum in Protestantes Smalcaldicos, ceterosque hæreticos; atque omni vi conaturum, vt ad veram veteremque Religionem, absolutamque Sedis Apostolicæ obedientiam eos compellat: ipsi tamen interea licere idem ipsum mitioribus rationibus experiri. Sed quoniam hæc fœderis capita non nisi exeunte Iunio firmata, vt dictum est, ad eorum calcem adiectum erat, eundem tunc vertentem Iunium intelligi; conditionemque supra recensitam ex eo fuisse positam, quòd eius exemplar multò antè à Cæsare Romam perscriptum fuerat.

Haud fas esse Cæsari cum iis hæreticis in concordiam accedere, quæ illius fœderis summæ repugnaret; aut quidquam in Religionis negotio illis concedere, absque diserto Pontificis, seu Pontificij Legati consensu.

Intra mensem à fœderis die, deponenda esse à Pontifice Venetiarum centum aureorum millia, quæ vnà cum aliis totidem Augustæ iam numeratis, à Pontificiis Ministris expendentur in vsum belli; quo quacumque de causa cessante, integrum esset Pontifici ea sibi resumere.

Obstringi Pontificem ad mittenda, alendaque stipendio suo per sex menses, nisi priùs bellum conficeretur, ad expeditionis subsidium, duodecim peditem millia, & quingentos Equites, cum Apostolico Legato, qui eas copias duceret regeretque eo temporis spatio, præter ordinarios Centuriones ac Duces.

Vti Pontifex Cæsari concederet ad hanc expeditionem, modo

aliàs vfitato, dimidiam partem prouentuum vnus anni ex Hispani-
 cæ Ecclesiis : facultatem pariter impertiretur, vendendi quingen-
 torum millium scutorum pretio beneficiaria oppida ab Hispaniæ
 Monasteriis possessa, quæ in hoc bellum, nec alium in vsum expen-
 derentur; ita tamen, vt Carolus iisdem Monasteriis damnum com-
 pensaret æquali fructu, vel ex prædiis, vel ex aliis redditibus decer-
 pendo, eo sibi accepto lucro, quo bona iurisdictione prædita iis
 præcellunt, ex quibus solus fructus excipitur. At cum ea con-
 cessio esset inuitata, per eas cautiones moderationesque haberetur,
 quæ Pontifici viderentur, & per eiusdem curatores perficeretur.
 Hoc tamen extremum caput comperio Vaticano Senatui minimè
 comprobatum; qui debebat etiam leges fœderis iureiurando fir-
 mare, quod mox narrabitur: sed decretum est, vt quapiam aliâ
 ratione vtilitati Cæsaris consuleretur.

Vt bello durante, ac præterea sex eo absoluto proximis mensibus
 ambo Principes mutuâ sibi ope præstò essent, aduersus eos qui alteru-
 tri ad hoc bellum obturbandum molestiam inferrent. Quam pactio-
 nem falsò narrat Suauis sancitam peculiari arcanoque scripto, quò Re-
 gem Galliæ, quem indicabat, celaretur; cum reuera fuerit in pleno
 Cardinaliù Cœtu perlecta, & in Actis Senatus inter ceteras adscripta.

Fas esset cuiilibet Catholico Principi venire in partem fœderis,
 cum ea oneris honorisque conditione, quam cuiusque dignitas po-
 stularer.

Vt denique pacta sacri Collegij consensione probarentur. His
 postea subscribere Pontifex, & pro Cæsare Madruccius, ac Ioan-
 nes Vega ipsius Orator; & ad ea re perficienda designatus est in Se-
 natu Legatus expeditionis Farnesius Cardinalis.

a 25. Iunij.

Dein 4. Iulij, die Dominico Sacrum coram Pontifice celebratum
 in templo Capitolino, S. Mariæ in Ara Cæli dicto, quod in peculia-
 ri tutela & Cæsaris & populi Romani est: ibique Paulus crucem
 solenni ritu tradidit Legato, eiusque fratrem Octauium Farnesium
 supremum exercitus Pontificij Ducem constituit, vexillo solenni-
 ter consecrato. Et vterque abeuntium specie iter cœperunt, ac Le-
 gatus comitante Cardinalium Collegio vsque ad Portam Flami-
 niam perrexit; tamen reipsâ Româ non decesserit, nisi post mul-
 tos dies, b de recentium hominum more, quo solennitas operis &
 opus ipsum coniungi non solent.

b 13. Iulij
 Romæ de-
 gebat, vt pa-
 tet ex eius
 Epistola ad
 Legatos
 scripta.
 c Literis
 a 3. Iunij.

Certiores de re peracta Legatos Tridenti reddidit Farnesius, &
 copiosius c Maffei, qui Pontifici à Secretis erat. Considerabant hi,
 tamen plurimum discriminis esset in bello, nihil tamen in pace
 V q u u 2 supera-

1546. superfuisse spei de concilianda Germania; nisi gladius distingere-
tur, febri heclicâ moriendum: Concilium verò peracturum, cum
firmatum, forti brachio animoque constanti rem peracturum; cum
ipius Tribunal armatos quasi apparitores præalidum exercitum
haberet, & suarum quasi executores sanctionum Carolum Quin-
tum.

CAPVT II.

*Congressus Tridentini de Iustificatione, ac Episcoporum
mansione apud suas Sedes.*

HÆc Româ ad Concilij Præsides perscripta; qui neque men-
tis, neque corporis laboribus in eo promouendo parcebant.

Suavis narrationem exorditur eorum, quæ post quintam
Sessionem ibi sunt agitata, tot mendis refertam, perinde ac si stu-
duisset à vero secedere. Dicit habitum fuisse Cœtum 18. Iunii pro-
ximè post Sessionem: sed reapse primus Cœtus 21. Iunii coactus.

Ibi Legatorum iussu lectum à Massarello scriptum de Iustificatio-
ne discutienda. Verùm nihil ex scripto recitatum; sed Ceruinus, cum
primus Collega ex morbo non adesset, ea de re in congressu locutus.

Cæsarios Præsules alienum animum ab ea tractatione præ se
gestisse; causatos, Madruccij missione à Cæsare Romam factâ, moli-
cari aliquid grandioris moliminis, quod chartæ committerendum
non esset: sed cum alij oppositum sentirent, dixisse Legatos, Pra-
uia rerum examina, earum sanctiones non esse; adeoque non mi-
conducibile videri, temporis compendium facere. Et tamen hæc
omnia merum somnium, in quo somnio ne partes quidem per se
veræ; cum ibi disputatum ampliùs non fuerit, an dogmatum defi-
nitio continuanda.

In subsequuta Congregatione, proposito à Legatis mansioni
articulo, Vasonensem dixisse, ea de re nihil agi posse, nisi sub-
latis priuilegiis, aliisque obstaculis, Episcoporum administratio-
ni à Romana Curia obiectis; ac proinde Legatos adactos, ut si-
nerent de his etiam agi. Nihil à vero non discrepat. Legati non
in secundo, sed in priori congressu de hoc locuti: neque nudum
mansione negotium proposuere; sed aiebant, cum ad eam Patres
se paratos ostenderent, oportere potiùs mentem aduicere ad obices
amouendos: adeoque notarent singuli, quæ in sua quisque Ecclesia
experiretur; quamquam in difficultates res offensura esset, non quâ
parte à Romano Pontifice; sed quâ à profanis Principibus pende-
ret.

* Quæ nar-
rabantur de
rebus in
Concilio di-
ctis aut ge-
stis, vsque ad
translationem,
extant præter
alia monumenta
in secunda
parte Acto-
rum Pauli
Tertij; in
qua sunt in
summa Pa-
trum senten-
tiæ, ac mino-
rum Theo-
logorum, di-
ctæ in Cœ-
tibus publi-
cis & priua-
tis.

ret. Actam longè abfuit Vafonenfis ab ea fententia, quam ab eoprolatam Suauis affirmat, vt potiùs in fuperioribus Cœtibus, quod narrauimus, affirmarit, experimento à fe compertum, obftacula non certè ab Apoftolica Sede, fed à profana poteltate proficifci.

2 Sed ad veram rei narrationem accedamus: Ceruinus in hanc fententiam differtit: Iuftificationis articulum, de quo tunc agendum erat, obfcuriorem euafurum, quàm iam fancitus de peccato Originali: etenim, cùm de hoc veteres Scholaftici copiofè difputaffent, de illo perpaucos egiffe. Plurimum tamen ei lucis affufum à Catholicis fcriptoribus, qui à vigefimo iam anno Lutheranorum errores redarguerant. Adiecit Polus, Caput hoc fuperiori aptè coniungi, vt cognitâ per illud bonorum iacturâ in primo Adamo factâ, inde intelligerentur per hoc bona in fecundo Adamo recuperata. Quò res erat implicatior, eò frequentioribus precibus opus effe ad Diuinum lumen impetrandum: fe Patres cohortari, vt libros vel aduerfariorum perlegerent, non animo infenfo, fed æquè in vtrumque parato: neque dicerent, *Lutherus hoc fcripsit, igitur falsum*; cùm hæreticorum fit industria, falfo fidem quærere veris admixtis: nifi hac animi æquabilitate ij legerentur, fed pronis ad cuncta refellenda votis, veritas eam quærendo amitteretur: cuius rei exemplum confpici in Alberto Pighio, qui in articulo de Originaria noxa, dum vniuerfam Lutheranorum doctrinam reiuicere conabatur, propè in Pelagianorum errorem lapfus effe.

3 His porro Paccus addidit; Ad Iuftificationem expendendam non modo antiquorum Scholafticorum deeffe fubfidia, fed etiam veterum Conciliorum: Tridentinum id primùm eniti. Proinde videri fibi aliam hîc rationem ineundam, quàm in dogmate iam firmato: eam optimam fore, fi Theologi per priuatos congressus rem enuclearent inter fe, donec omnia capita ritè cenferentur expenfa; quæ poftèa ita digefta, coniunctim ad Patrum Cœtum proferrentur, quo perfpecto omnium inter fe connexu, poffet de cunctis pariter ferri iudicium fimul, ac Decretum confici maiori cum luce, minori que temporis impendio: alij interim, quibus negotium erat datum, quæ fuerant obferuata ad manfionem fpectantia, fimul colligerent. Præter hæc dolere fe dixit ex animo, vbi tam ardua negotia ampliorum Patrum frequentiam flagitabant, non modò eos defiderari, quorum contumacia inculfabatur; fed effe Patres, qui quotidie Tridento difcederent. Et quamquam ij abirent, Seflionis die poftèa reuerfuri, minimi fe æltimare ipforum interuentum in ea caremonia, in qua voculam *placet*, proferrent. Quin mirum fibi videri, quo pa-

1546.

cto nonnulli sententiam suam dicerent de iis, quæ prius accutate non perpenderant. Proinde mandandum, ne quis inde absque facultate recederet; quam ad decem seu quindecim dies concedere Legatis liceret, ad longius tempus, non nisi Synodus daret.

Ad ea respondit Ceruinus, Legatos ne breuissimum quidem abeundi tempus vlli indulgisse, cum id Veronensis Antistitis Advocati negassent, octo dierum absentiam postulanti, quò solenni Corporis Christi supplicationi in sua Ecclesia propinqua interesset; et Episcopus hanc veniam sibi ipsis arrogare: vnde cogitarent Patres, quid statuendum. Visum est, seruandam eam rationem quam Præfides proposuerant, ac nulli abire fas esse, sicuti Pæccus adinuenerat.

ultimo Iu-
nij.

Habito non semel minorum Theologorum congressu coram Legatis, Patribus eò spontè aduentibus, vti mos erat; rursus generalis Cœtus conuocatus, in quo Montanus, ex morbo iam confirmatus, dixit, auditis Theologorum placitis, posse rem in tria Capita diuidi.

Primum, Quo pacto Iesu Christi merita ad eos applicentur, qui ipsius Fidem amplexantur, & quam illi postea gratiam mereantur.

Secundum, Quid agendum homini Christiano ad Diuinam in eam gratiam custodiendam.

Tertium, Quid illi agendum, qui acceptam à Deo gratiam postmodum amittit: & an vires ad eam recuperandam obtineat, & quo modo: & in quo hæc gratiæ recuperatio primæ susceptioni sit similis aut dissimilis.

In hanc diuisionem assensum ab omnibus, excepto Pelargo Troiurense Procuratore, cui non satis ea esse videbatur; sed agendum quoque de libero arbitrio: nam vt adultis gratia infunderetur, de quo tunc sermo erat, cum de infantibus in superiore Sessione placitum dictum fuisset, consensus noster exigebatur, qui ex arbitrij libertate prouenit.

Propositum insuper est, An post inferiorum Theologorum examen construenda esset à delectis viris forma Decreti ad Patres referenda, à quibus dispiceretur; an potius res ipsa iam à Theologis digesta, exponenda, nec nisi consultis antea Patribus conformandum Decretum. Hoc posterius magis placuit, tum quòd indecorum videretur dictari sententiam, antequam quid sentirent Iudices proferrent, tum, quòd facilius est telæ texturam exordiri, quam iam contextam refarcire. Quare, quòd seriùs minori que mutationis indigentia perferretur designatio, eò deinde præstantius confectam

opus euaderet. Ad hæc consultum, an de singulis seorsim capitibus ferendæ sententiæ, an simul de omnibus. Re ad Legatos reiectâ, hi seorsim agendum de singulis censuere: quamvis enim id laboriosius, exquisitius tamen futurum. Etenim vt in corporibus, itidem in disputationibus, quod res magis diuiditur, eò magis in lucem trahitur quod aliùs latitabat.

Tanti habeo equidem haud prætermittere, hæc etiam minutiora in deliberationem adducta: quoniam historia non est oblectamentum vitæ, sed palæstra, & cuiusuis artis palæstra; non tam pinacotheca quædam est, speciosis ad voluptatem operibus exornata, quàm officina opportunis ad laborem instrumentis referta: cum præter eâ mentis oculis ad spectabiliores sint tenues rerum causæ, quàm grandia caufarum effecta.

7 Nondum ad eam vsque diem quisquam ex Episcopis obstaculorum syllabum derulerat, quibus vetabantur suas apud sedes manere: vnde Montanus eos monuit, vt moram abrumperent. Turritanus proposuit, satius esse, certos Patres deputari, qui à singulis liberius illa colligerent: & Vigerius auctor erat, eos pro Nationum numero seligendos. At Montanus, veritus ne id occasionem præberet ad peculiaria Patrum conuenticula, & ad agendum per Nationum, non per Capitum sententias, aduersus quam fuerat constitutum, respondit: Legatos nolle Synodum indiuiduam in partes discindi. Si Nationis vnus Antistites ipsis simul proponerent incommoda, quæ suis in Regionibus experti fuerant, se libenter aures duros: paratos etiam esse fidem suam silentio obstringere, vt ne Pontifici quidem vllius nomen aperirent. Quæ verba, vt ex liberali moderatione prolata, ita cunctis, & Hispanis præsertim, plaudentibus excepta: cum id imperantibus accidat quod Planetis, inter quos qui potentiâ præcellit, vt Sol, cum eam exercet immoderatè, molestissimus; cum eam temperat, gratissimus euadit.

CAPVT

CAPVT III

*Gallicorum Oratorum aduentus. Deliberatio de statuendo ipſiſiſo-
co. Difficultates inter eos, & Regis Romanorum Legatorum ex
amulatione ſubortæ. Illorum acceſſus, & Oratio in generali
Congreſſu.*

* 16. Iunij. **P**ER eos dies * aduenerant tres Galliarum Regis Oratores, Claudius Durfeus, Iacobus Lignerius, & Petrus Danefius, magni omnes apud Gallos nominis, cum ob munera quibus fungebantur, tum ob virtutes quibus ea promeriti. In memorato igitur Cætu * 30. Iunij. relatum ad Patres de iis excipiendis, designandoque ipſiſiſ loco. Paceus, vir quippe cordatus, Regis in Concilium pietatem pluribus commendauit, Legatosque hortatus est, ut in consuetum mandati Regis excipiendi, beneuolentiam significationem, ad honoremque gratiarum quam officiosissime præ se ferrent: dubitari non posse, tum ad Sessiones, tum ad Congregationes eos admittendos, sua prudentia ac doctrina iisdem adiumenta collaturos. Quod spectabat ad locum, sibi tunc minimè videri opus esse illum statuere, arbitranti, cum Cæsareis Oratoribus amulationem haud futuram, nec ullos præterea Regios Oratores adesse Concilio: proinde rem hanc ad conditiones magis cogentes, magisque exagitata consilia referuandam. Quod si demum statuendum id esset, aliud sibi dicendum non suppetere, nisi priorum Conciliorum Sedisque Apostolicæ ritum seruandum de quo ingenuè tunc se fateri, non satis edoctum. Placuit ferè cunctis, uti res aut in Legatorum prudentia reponeretur, aut ex sententia Giennensis, in quam propendebant Præsides, ageretur.

Fuit tamen, qui controuersiam cum Rege Romanorum, quam alibi insinuauimus, importunè suscitauit: ac præcipuè Materanus, qui illius Oratores in Concilio Lateranensi Gallicis antehabitos dixit. Ad hoc respondit Armacanus, Maximilianum id temporis Regem Romanorum vocatum fuisse, quippe nondum Cæsareæ coronæ redimitum, at de cetero iam ab eo possessa iura omnia imperatoria; verum in præsentia Ferdinando merum inesse titulum ad futuram Imperij successionem. Feltrienſis affirmauit, Ex veterum exemplis posse duos Imperatores existere; & à se audiri, Ferdinandum priuilegia concedere, ac præcipua Cæsaris munia exercere. At Bituntinus obiecit, Se nec legisse unquam, nec audiuisse,

diuisse, Carolum ac Ferdinandum duos esse Imperatores; ac planè 1546.
mirari, quòd res dilucida in controuersiam traheretur. Tunc Fa-
bius Mignanelus Lucerensis Antistes, veritus ne quid turbarum
cieretur ex tam lubricæ disceptationis progressu, illam abscindere
conatus, dixit; Ea de re non in Concilio disputandum, sed illam
Legatorum prudentiæ committendam. Quod communiter com-
probatum, plerisque in reliquum causæ Gallici Regis fauentibus.
In se igitur Legati rem susceperunt; & quòd facilius perficeretur, Pa-
tres publicè monuerunt, in Synodi primordiis per sanctionem fuis-
se cautum, ne cuiquam ex vlla caremoniarum officiorumque fun-
ctione quidquam iuris vel accederet vel decederet.

3 At Gallici Oratores * re compertâ vehementer commoti, & su-
spicionibus agitati: ac primò quidem per Agdensem Episcopum
denuntiarunt, exinde verò coram, cum priuatim Legatos inuiser-
rent, velle se, quando res in controuersiam venerat, vt sibi inter
Principum Oratores locus destinaretur, alioquin abituros. Stu-
duerunt Legati eos delinire, blandè commonentes, vt potiori loco
haberent communem plausum, quàm duorum triumve hæsitati-
onem in amplissimo confesso, ex tot tamque variis ingeniis ani-
morumque affectionibus conflato, & vbi sua cuique erat dicendi
libertas: Oratores Ferdinandi ad nullam vniquam Synodi functio-
nem aduenisse, postquam Caroli Oratores accesserant, qui vtrius-
que fratris nomine interesse possent; adeoque opus non esse, litem
intendere nihil de possessione certanti. Non tamen idcirco Galli
conquiescere visi sunt, spatio ad deliberandum postulato. Præfides
verò, præsertim Ceruinus, ad suspicionem pronior, suspicati, Gal-
los Oratores, nactos Concilij statum aliter quàm proficiscentes sibi
persuaserant, reditum cupere, coloremque conquirere: at vbi
quod ipsi proposuerant, Gallis haud probaretur, nihil amplius oc-
currebat iisdem futurum satis. Etenim haud fieri posse videbatur,
vt res cum Ferdinandi Oratoribus planè componeretur, ob Princi-
pum, multoque magis administratorum tenacitatem, in huiusmodi
prærogatiuæ argumentis numquam flexibilem. Ac longè minus ea
lis Concilij sententiâ diiudicari poterat, quippe quòd nec de eo
scripta lex suppetebat, nec certa semperque constans consuetudo;
& etiamsi satis iuris adductum fuisset ad ferendam sententiam, spes
non erat partes obsecuturas. Arbitrabantur itaque Legati, vnicè
rem componi posse, si & hinc Ferdinandi Oratores abstinere à
congressibus; prout ipsis honorificè liceret, quandoquidem, cum
post Cæsarianorum aduentum numquam iis interfuissent, nullum

* Literæ Le-
gatorum ad
Farnesium,
1. & 2. Iulij
1546.

1546. per absentiam indicium concessi loci præ se ferrent; & hinc Gallis fati haberent, fructus victoriæ citra certamen obtinere. Atque ex Austriacorum parte res haud difficilis animaduersa, cum Ferdinandi Oratores adhuc silerent, & Cæsarei submissâ voce significarent suorum animorum sensa in huiusmodi æmulatione frigentia; sed magis contenderent, Sedem prope se Gallis haud deberi, objectionem quam Cæsaris in Concilio prærogatiuam: quam tamen petitionem intelligebant Legati haud tanti futuram Cæsari, ut ea obfirmatè vellet, cum alioqui tam alienus à dissolutione Concilij videretur: siquidem Principes, quanto constantius eminentiam sibi tuentur, tantò facilius propinquitatem aliis indulgent: ea verò singularis prærogatiua neque recentibus exemplis nitebatur, neque spes aderat ut per ea tempora obtineretur.

Postremò, ut vsuuenit iis æmulis, qui concordia summam veritatem que expetentes, in aliquam honestam officiorum speciem conueniunt; satis fuit Gallis post Cæsareos locum obtinere, absque eo, quod de aliis Oratoribus non accedentibus quidquam sanciretur: cum excitata à Cæsarianis controuersia effecerit, ut Galli sibi viderentur litis victoriam consecuti, eaque contenti quiescerent, neque Cæsarei recusarent proximos sibi Gallos habere, quemadmodum in cunctis aliis functionibus, Aulisque Principum habebant.

Quin in solenni Gallorum accessu singularis vrbauitatis gratia voluit adesse Mendoza, abesse solitus quòd quartanâ laboraret. Apertis ianuis excepti Legati, magnâ populi frequentia, qui de more nouitatis illecebrâ excitus honorem auxit.

Postea Danesius luculentam Orationem habuit. Commemorauit initio Gallorum Regum in Religionem Christianam, Romanamque Ecclesiam merita; sed narrantis potius quam amplificantis more, adeoque gratius iuxta ac efficacius. Reuocauit in memoriam, à Magno Gregorio suis in literis attributum fuisse Childeberto Regi *Catholici* cognomentum: huic titulo Gallia Reges abunde satisfecisse, quippe qui inter ceteros Christianos Reges præclarè se gesserant in studio Fidei vniuersalis ac veteris sustinendæ: Gallia Regnum millenorum annorum spatio nullâ contaminatum hæresi in Fide perstitisse: ut in corporibus naturalibus, perinde in ciuilibus diuturnam morborum immunitatem puri integrique sanguinis esse argumentum. Cum Reges Gallia probè nossent, Romanam Ecclesiam, in qua Princeps Apostolorum federat, semper Christianis Gentibus præfuisse, & tamquam Caput à cunctis Christianorum Episcopis concorditer ac reuerenter agnitam; ipsos pariter eamdem

* In Coetu generali, 8. Julij.

dem in illa dignitate agnoscentes, suarum largitione ditionum præualidam ditionibus reddidisse, suorumque capitum periculo periculis subduxisse. Quapropter mirum non esse, si Romani vicissim Pontifices Gallorum Reges tamquam suos filios Primigenas agnoscentes, sapius à Canonum nexibus eos absoluerint, priuilegiis munierint, oneribus releuarint, vno verbo, in Ecclesiam quasi peculiarem in ciuitatem receperint. Maiorum pietati Regem tunc imperantem inhæsisse: qui post insignem victoriam in Insabria reportatam, vt accepit, Leonem X. Bononiam secum collocaturum perrexisse, ipse ad eum salutandum processit, & cum illo amicitiam obstrinxit, quam postea cum Adriano, cum Clemente, & cum Paulo III. tunc viuente conseruauit.

6 Sex supra viginti annis, quibus ipse regnauerat, agitatum tam turbidis procellis Ecclesiam, vt nemini propemodum exploratum esset, quidnam sibi de Religione credendum; à Francisco Rege, per eam sapientiam ac Religionis studium, quæ ab Apostolis suisque Maioribus doctus fuerat, interdictum, ne priuatus quispiam suam interponeret auctoritatem in controuersis Religionis, cum ad id Ecclesiæ Decreta præstolaretur. Et quamquam animum gereret, quam ad clementiam procliuem, tam à suppliciis ac cædibus abhorrentem; tamen vim sibi ad induendam seueritatem adhibuisse, quòd pius foret, atque Edictorum terrore, & executorum rigore id strenuè adeò procurasse, vt dum ea procella tot Prouincias Nationesque vel absorbuerat, vel peruerterat, posset ille tunc offerre Concilio adeò florentem Christiani Orbis partem intaminatam, planeque tranquillam. Decernerent itaque Patres, quod ipsis expedire potissimum videretur Religionis incolumitati, concordiaque Reipublicæ Christianæ; adeò vt Turcæ, Iudæi, & vtrisque deteriores quædam belluæ sub hominum specie, quæ Epicurum sectatæ conabantur ex hominum animis vnà cum Religione humanitatem euellere, in posterum Christi populo insultare non possent. Cum Rex pariter animaduerneret, quantum Christianorum quieti rectæque administrationi prodesset, vt vni supremo communi que omnium Principi Petri successori fideles obsequium exhiberent, quòd Militantis Ecclesiæ eadem ac Triumphantis viua esset effigies, peculiari prouidentia vsu fuisse, vt ne in ea quidem parte suo in Regno haberetur diuisio: vnde neglectis ingentis vtilitatis illecebris, quæ à quibusdam proponebantur, spretisque finitimorum exemplis, nullo planè in pretio ipsorum amicitiam habuisse; vt in eo suarum ditionum quietem negligere visus fuerit: sed ab ipso iustum bellum

1546.

pacis minùs honorificæ antehabitu. Vbi verò compertum fuerat, à Paulo III. destinari Tridenti Concilium ad huiusmodi incendium restinguendum, eoq̃e præmissos ad rem digerendam Antestites aliquot, paucos quidem numero, sed probitate ac sapentiâ præclaros; à se quoque curarum communium particeps aliquos Regni sui Episcopos eò missos, qui laborum socij tanto operi vires impenderent. Postremò, cùm eius Maiestati delatum esset, sciri rem agi, habitasq̃e iam esse Sessiones aliquot, & nonnulla Decreta sancita; ne quid Rex officio suo deesset in re adeò necessaria, omniumq̃e bonorum votis expetita, libenter ipsum interuenturum fuisse tam sapienti, tam sacrosancto Conuentui, cuique credendum erat Diuinum Spiritum adfuturum: sed, cùm per Regni curas id sibi non liceret, eò suos Oratores ac Procuratores delegalle cum huiusmodi mandatis:

Tametsi Regi exploratum erat, Patres per seipso sedulo perituros quidquid ab eo sanctissimo Senatu Christianorum Nationes expectabant; tamen quò animi sui sentia clariùs exprimeret, illos in primis ab ipso rogari, vt quid esset credendum statuerent, hoc pacto concordiam Ecclesiæ restitutori. Etenim his nulla acerborum animos disceudit, Resq̃e publicas labefactat, quàm dissidia de Religione; nec verendum, ne vlla Christiani hominis mens sanctionibus oblectaretur, quas ibi Patres Sancto afflati Spiritu edidissent.

Deinde cùm plerique censerent, cuncta Ecclesiæ damna ortum trahere ex Ecclesiasticorum hominum corruptione, qui à via regni virtutis, veterum vestigiis trita, deerrauerant; studerent ad pristinam disciplinam eos reuocare, efficerentq̃e, vt ille Ordo in se quidem exemplar sanctimonix, sed aliquorum sordibus tunc deformatus atque despectus, splendorem pristinum, ac primariam venerationem recuperaret. Restauratà in his probitate, cunctis ad imitationem prælucente, simulq̃e auctoritate, transfundendam pariter morum correctionem in reliquam Christianæ Gentis partem, quæ Sacerdotes sequitur tamquam duces. Hinc futurum, vt quidquid à Concilio præclare statutum fuerat in ea parte, quæ Clerus dicta est, quasi peculiaris Dei pars, ad cunctos postea Christianos diffunderetur. Ea verò omnia quæ à Patribus Tridentinis seu de doctrina seu de moribus decreta essent, curaturum Regem, vt in Gallia vniuersa opere perficeretur. In id Regem Christianissimum potentissimæ neruos omnes intenturum, gladij quoque vim aciemque expecturum, quem à Deo sibi porrectum, sicut ait Apostolus, ad malorum vindictam, bonorum verò laudem tenebat.

Postea.

9 Postremò eos rogare, quoniam Romani Pontifices Gallia Reges amplissimis priuilegijs fuerant remunerati, quibus iam vsque ab ætate Ludouici Pij pacificè potiebantur, ne consentirent quidquam eorum imminui; neque minus seruari Gallicarum Ecclesiarum, quæ sub Regia essent tutela, veteres immunitates ac prerogatiuas. Id si præstitissent, Regem Regnumque eo id repensurum obsequio ac studio, vt Patres officiorum quibus functi essent numquam pœniteret.

10 Legatorum primus respondit: Res à Christianissimis Regibus præclare gestas pro Religione, atque Sede Apostolica, quamuis per se celeberrimas, numquam tamen absque nouo sensu voluptatis commemorari: id verò tunc peculiariter expertos Patres in earum commemoratione, quas opportunè adeò concinneque Gallicus Orator exposuerat. Regium legationis mandatum suscipi prout de iure (sic namque etiam Cæsareum acceptum fuerat) ipsos verò Oratores excipi quo par erat beneuolentiæ studio. Gratias Regi reuerenter persolvere, quòd tam pio tamque parato esset animo, ac præsertim, quòd viros adeò eximios delegerit, qui suâ vice ibi fungerentur: sacrum illum Cœtum sedulò curaturum, cum vt Gallicana priuilegia integra persisterent, quatenus Reipublicæ Christianæ bono congruerent, quod nouerat Religiosissimo illi Principi maximè cordi esse; tum vt quacumque aliâ ratione Regi gratificarentur: vnde suâ tam prouisi in Concilium & Ecclesiam voluntate in dies magis ac magis ipse gauderet. Hæc adeò honorifica, adeoque beneuola tanti Regis significatio ingenti planè lætitiâ Conuentum perfudit. Etenim quamuis nosset, arborem post flores feliciter editos, non semper fructus abundè reddere; nouerant etiam, nullam fructuum ab ea spem esse, nisi florum vberras præcedat.

CAPVT IV.

Minorum Theologorum ac Patrum varia de Iustificatione opinamenta.

1 **M**vlta ante hæc diebus generalis Congressus, die 21. Iunij habitus, articulum de Iustificatione à minoribus Theologis expendendum curauerat, vt de hisce sex Capitibus suam sententiam dicerent:

Quid sit Iustificatio, tum quod ad nominis significationem, tum quod ad ipsam rei naturam spectat; & quid intelligatur, cum dicitur, *hominem iustificari.*

Xxxx 3

Quæ-

1546. Quænam sint Iustificationis causæ: nimirum, quid Deus efficiat, quidve ex parte hominis ad id requiratur.

Quo pacto intelligendum Apostoli dictum, hominem *iustificari per Fidem*.

Quid ad Iustificationem pertineant opera, quæ ipsam antecedunt & subsequuntur: & quid ad eandem pertineant Sacramenta.

Quid antecedit, comitetur, ac subsequatur Iustificationem.

Sanciendâ dogmata quânam auctoritate niterentur, seu Divinarum Scripturarum, seu Conciliorum, seu Patrum, seu Apostolicarum Traditionum.

* 28. Iulij. Primum itaque Caput aggressi, * consenserunt omnes de nominis significatione, Iustificationem scilicet esse transitum ab statu inimici, ad statum amici, filiique Dei adoptivi. De rei natura dixere, Causam ipsius formalem esse charitatem, seu gratiam animæ infusam: solus Laurentius Mazocchius, ex Ordine Seruorum B. Virginis, secutus est opinionem, quæ Magistro Sententiarum tribuitur, iam à Scholis deserta: affirmatque, Diuinam gratiam non esse rem nobis intimam, sed extimam S. Spiritus nobis assistentis præsentiam.

Idem pariter, vnâ cum Gregorio Senensi Dominicano, & Gregorio Perfecto Parauino, ex Eremitarum S. Augustini Familia, & quodam alio eiusdem Ordinis, censuit de secundo Capite, liberum arbitrium fungi munere causæ solùm recipientis, non item agentis in opere Iustificationis: quæ sententia minus Catholica habita est.

Vnde Legati * Romam scripserunt, cunctos Theologos, tribus quatuorve exceptis, Catholicè planè locutos.

* Literæ Legatorum ad Fatocium, 2. Iulij 1546.

Neque solùm in hoc à communi sententia hi recesserunt. Reliqui qui omnes concordabant in eo, quod tertio loco proponebatur, dici hominem iustificari per Fidem, non tamquam per integram ac proximam causam, sed tamquam per primam præparationem, primamque radicem necessariam ad omnes actiones proximè viles ad consequendam iustitiam: operationes alias vel solùm remote adiuuare, vel ad sola bona temporaria, non ad æterna: iustum postea hominem reddi, etiam tamquam per causam integram atque proximam, per ipsam Fidem, non tamen solam, sed si sermo sit de causa efficiente, hominem effici iustum per Fidem, prout coniunctam cum Pœnitentiâ & Baptismate; sin de causa formali, prout ipsa Fides à Charitate sanctitatisque gratia informatur. Id inquam inter cunctos reliquos conueniebat. Sed quatuor quos nominauimus, & cum eis Ioannes Vtinensis Dominicanus, affirmarunt, hominem reddi iustum per Fidem, quatenus ipse fidentissimè

mè credit à se per Iesu Christi merita peccatorum veniam obtineri. 1546.

4 Præter hæc, ad quartam quæstionem plerique Theologorum responderunt: Opera Iustificationem præparantia ipsam iustitiam promereri, per eam meriti rationem, quod *congruum* appellatur. At operibus post acceptam iustitiam peractis, adeoque Diuinâ gratiâ informatis, redditisque ob merita Christi potentioribus, cuius viuum membrum effectus est is qui ea peragit, omnes concedebant rationem meriti condigni ad conseruandam augendamque eandem gratiam, æternamque felicitatem consequendam. At quatuor paulò antea nominati videbantur meriti vim admodum attenuare, atque in eo ab hæreticorum opinione haud multum abesse.

5 Antequam procederetur, quæstio à Patribus tres in status partita, nimirum, Infidelis adulti, qui primò respiscit, & iustitiam accipit: Hominis, qui acceptam iustitiam in se seruat, & Hominis, qui iam lapsus illam recuperat. Atque variorum hæreticorum errores ad hosce status pertinentes recitati: adeoque non illi dumtaxat viginti quinque ex vno Luthero desumpti, quos Suauis recenset, sed ad primum statum decem, nouem ad secundum, quatuor ad tertium decerpti, non à Lutheranis modò, sed à Pelagianis, à Zuinglianis, & ab aliis hæreticis. Quos errores non afferò, quia lectoris molestiæ par non esset operæ pretium.

6 Primus itaque status in examen adductus. De quo quærebatur: Quidnam de se infidelis enitatur, cum ad Fidem, ac deinde ad gratiam accedit. In hoc examen præter peculiare Theologorum congressus, octo generales Cœtus impenti, quò Patrum omnium audirentur sententiæ. In primo * suas ex scripto protulere sententiæ *; Iulij. Paceus, & nouem Archiepiscopi. Enimuerò nouo semper stupore perfundor, cum Suauem comperio tam asseueranter Patrum sententiæ enarrantem, vt quamquam ipse ad eò frequenter hominem in eo peccantem deprehenderim, semper tamen relabar ad habendam illi fidem, antequam ad explorandam narrationis falsitatem accedam, per legitima quæ penes me sunt earum rerum monumenta. Omisissis itaque prolixis narrationibus, quæ non alio emolumento, nisi affectatæ notitiæ ostentatione lectori molestiam exhiberent, eam solùm referam partem illarum disputationum, quæ mihi memoratu digna videtur, siue ad explicanda Decreta inde profecta, siue ad exprimenda alicuius Præsulis sensa peculiariùs obseruata, siue ad commendandum cuiuspiam egregium opinamentum; nimirum ad lectores tam de rebus quàm de hominibus, quod historiæ munus est, exactiùs erudiendos.

Solus

1546.

Solus in eo confesso Senensis Archiepiscopus euncta Christo, nihil nobis attribuit, totam iustitiæ acceptionem Fidei adscriptis, reliquis preparationibus nihil; quæ sententiæ Patribus male audierunt. Contrà verò Materanus libenter auditus, disertè enucleavit, quo pacto opera Iustificationi ac salutis conducentia à Divina gratia simul pendeant, simul etiam nostra sint. Perpetuum huiusce rei exemplar agnovit in Zacchæo, qui præveniente Dei gratiâ illustratus, & eam acceptavit, & percipiit Christum videre; sed non poterat ob staturam pusillam, cuiusmodi erat statura hominis in humilitate naturæ, & in culpæ profundo iacentis: novæ gratiæ adiutus ope, votoque compulsus inscendit arborem, quâ erectæ mentis celsitas indicatur, Dei bonitatem ac misericordiam, Christi que merita contemplantis. Ibi verò benevolis oculis respectus à Christo, descendere iussus est, quod in illius domo, hoc est in eiusdem anima, vellet manere. Is novam gratiam agnoscens, ac per suum liberum arbitrium vocationi promissoque Divino consentiens, absque vlla repugnantia aut hæsitacione domi suæ illum excepit: cuiusque compertâ clementiâ, confirmatusque gratiâ, quæ iam ipsum prævenerat adiuveratque, Christum sequitur; ac per eandem gratiam dolore tactus, antea vitæ crimina detestatur, & eleemosynas elargitur; quæ opera ad charitatem pertinent: ac postmodum iniuste ablata restituit, suam noxam confessus illis verbis: *Et si quom defraudavi, &c.* quod pœnitentiæ opus est.

Luculenter in hac Evangelica figura Materanus ostendit delectatam integram seriem eorum quæ cuiusvis hominis conversio ad Deum complectitur. In progressu verò multa produxit sacrorum Codicum testimonia, quibus liquet, minimè ad salutem sufficere solam Fidem, sed præter eam exigi alios nostræ libertatis conatus, & Baptismatis Sacramentum. Deinde vsus quâ pollebat Iurisperitiâ, eius doctrinis explicavit effata multorum Conciliorum, affirmantium Iustificationem esse gratiæ opus, vnde Lutherani conficiebant, eam nostri liberi arbitrij opus non esse: attulit autem legem, quæ incipit, *Servi electione*, tit. *de Legati & Fideicom.* & alteram, cuius est initium, *In re communi*, tit. *de Servit. urban. præd.* quæ pronuntiant, Id quod non est tantummodò meum, sed mihi cum alio commune, meum absolutè dici posse. Sententiam confirmant auctoritate Cælestini Pontificis in celebri Epistola ad Episcopos Galliarum, & Augustini in Psalmum 145. Eadem postea declaravit delegati Iudicis exemplo, qui nihil propriæ iurisdictionis obtinet, verò habetur lege primâ in paragrapho ultimo tituli, *De officio eius, cui man-*

data est iurisdictione, cum ea tota in delegante sita sit, at in delegato merum exercitium; ex quo tamen exercitio laus ac meritum illi prouenit. Similiter, aiebat ille, tametsi gratia, quæ facultas honeste agendi est, tota Dei sit; eius tamen usum obtinet homo, unde potest meritum commendationemque sibi comparare.

9 Atque ut in eo allatas à Christo similitudines vsurparet, illam proposuit de vite ac palmitibus; in cuius explicatione Christus dixerat, Agricolam esse Patrem, se Vitem, nos Palmites: & tamen, animaduertebat Materanus, eodem in loco fructum referri ad ipsum palmitem tamquam ad causam, non ad solam vitem: *Qui manet, inquit Christus, in me, & ego in eo, hic fert fructum multum.* Id experimento comprobauit, obseruans, si vix nigrae palme viti vix candidæ inferatur, vix inde prognatam esse nigram; adeoque qualitatem certumque vix genus à palmitibus desumi. Obiectari à multis, Quidquid honesti operis humanæ libertati tribueretur, esse Diuinæ gloriæ detractionem: sed falsò. Docemur enim à S. Basilio in Summa rerum Moralium cap. quarto, quemadmodum ab eo, qui Diuina præcepta negligit, honorem detrahi Deo; ita ab eo qui eadem custodit, Deum honorari: quod Christi verbis apud Ioannem comprobauit: *Ego te glorificaui, opus consummaui*, quippe quod Patris erat gloria, opus à Filio, Patris ope perfectum. Et apud S. Matthæum nobis iniungit, ut lux nostra in hominum conspectu ita refulgeat, ut videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum.

10 Nec minùs eruditè in alio Conuentu * Senogalliensis progressum • 6. Iulij. explanauit ab infidelitate ad Fidem, atque à Fide ad gratiam; ostenditque, Fidem esse ianuam, per quam ad Iustificationem aditur: non tamen satis esse ad metam perstringendam, quòd veram ianuam ingrediamur; sed opus esse, ut stadium indefinenter percurratur, quod est Diuinorum mandatorum via. Enucleauit pariter, quo pacto nihil aliud in eo ex nobis est, nisi quòd vel obstacula non iniiciamus, vel præuenienti Dei auxilio non resistamus.

11 Ex aduerso minùs rectè disseruit Cauensis, qui profusà oratione omnia ipsi Fidei arrogabat; arbitratus, eà posità illicò Iustificationem subsequi, cuius indiuiduæ essent comites Spes & Charitas, sed non causæ, & quasi prodromæ. Hæc sententia Patrum aures offendit, ac pluribus reiecta est ab Episcopis Feltriensi, Minoricensi, ac Vasonensi; & inter omnes fulsissime à Motulano: hic enim non suam modò confirmauit, sed tredecim aduersæ opinionis argumenta dissoluit: quæ postmodum à Stabienfi hæresis notata.

1746.

In eo postea Conuentu, in quem Galli Oratores admissi, idem argumentum expensum. Vbi duas planè horas verba fecit Berninus. Duo ille potissimum obseruauit: Alterum, Dicit hominem iustificari per Fidem, non autem à Fide: etenim nostra iustitia non est ipsa Fides, sed eam per Fidem consequimur. Alterum, vbi Prophetam dixit, *Quasi pannus menstruatus vniuersæ iustitiæ nostræ*, ipsum minimè locutum de nostris operibus, perinde quasi cuncta essent contaminata & criminosa, quod sentiunt Lutherani; sed deplorauit illius populi nequitiam, apud quem quodcumque honestum opus inspergebatur quamplurimis noxarum maculis ipsum deturpantibus: itidem ac inquinatur pannus, in quo minimè quedam particula mundæ sint, sed vndique plurimæ ac maximæ sordibus fœdè inquinatæ. Hanc autem esse illius dicti reuerè sententiam, ex adiectis verbis satis liquere: *Cecidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos: non est, qui inuocet nomen tuum.*

* Isaias
cap. 64.

Agathensis & Lancianensis dixere, Hominem agendo ad suam Iustificationem conuincit, quoniam vocationi potius est consentire ac dissentire. Et quantum ex eorum dissertationibus elicere mihi videor, tam ipsi quàm alij pro eodem sumebant *actiue ac libere* conuincit. His adiecerunt, Negari ab Apostolo Iustificationem haberi ex iis operibus, quæ Fidem antecedunt, & ab ea non pendunt; quemadmodum non pendebant obseruationes caeremoniarum legalium, in quibus Hebræi plurimum confidebant, quos ibi Paulus alloquitur.

Bituntinus ita disputauit: Duo interuenire cum impius iustitiam accipit; liberationem ab iniustitiæ statu, & iustitiæ adeptionem: illam huic antecedere; intelligens, vt arbitror, eam, quam antecessionem Naturæ Scholæ nominant, perinde ac Solis aduentus suæ lucis effusionem antecedit. Is itaque fortasse censuit per huiusmodi, quam dicunt Naturæ antecessionem, prius nobis condonari peccatum per Diuinam extrinsecus remissionem, tum verò, sed eorum temporis momento, cessante in nobis peccati obice, gratiam infundi, quâ Dei filij constituimur. Hinc ipse aiebat, antecessionem huiusmodi iustificationem ex eo haberi, quòd nobis imputetur Christi Iustitia, qui veniam nobis impetrat: at subsequenter obtinet per Iustitiam interiùs nobis infusam, non autem per Christi iustitiam nobis extrinsecus imputatam, quod Lutherani contendeabant. Etenim nisi Adamus peccasset, eius posterij infusæ Iustitiæ fuissent heredes: cum igitur plus ad iuuandum valeat Christi meritum, quàm Adami delictum ad nocendum; par esse, vt per gratiam

tiam nobis à Christo impetratam, infusam iustitiam recipiamus. Exin ostendit, peccatores à Deo vocari, sed non cogi: id ex eo patere, quod non omnes vocati vocationi consentiunt. Vnde aduertendum est, nec Bituntinum, nec alios per verbum *cogi* intellexisse, hominem aduersus quàm vellet operari; sicut accidit homini, exempli gratiâ, cuius pugnus per externam vim in ipsius frontem compellitur: sed operari ex iniecta necessitate, & non ex libertate nostri arbitrij, ad vtrambet partem parati atque expediti. Addit, per primum consensum in vocationem nos tendere in Fidem, quæ Fides Iustificationi præuia, non est habitus infusus, sed ipse credendi actus: siquidem, aiebat ille (quod multi Scholasticorum opinantur) habitum Fidei non nisi vnâ cum habitu Spei & Charitatis nobis infundi ipso Iustificationis momento. Adscribi tamen Iustificationem Fidei, non ceu causæ proximæ totius Iustificationis, sed ceu totius Iustificationis initio. Denegari ab Apostolo huiusmodi pretium operibus, intelligente opera externa, de quibus plurimum gloriabantur Iudæi, quos ipse erudiebat. Exemplo sit; Abraham neuitquam iustificatum per actionem externam, quâ filium immolandum obtulerat, neque per similes actiones; sed per actus interiores Fidei, seu per alios etiam aliarum virtutum, qui tenderent in honestatem à Fide propositam. Iam verò, cum polleteret in Bituntino eloquentiæ neruis instructa eruditio, quæ per eam coniunctionem, quasi magnes chalybe præcinctus atque armatus, vires multis partibus incredibiliter adauget ad pertrahendam sibi auditorum commendationem, si non æquè communem consensum, communem certè concordemque coronæ plausum reportauit.

- 15 At non æquè accidit grata Iulij Contareni, Bellunensis Antistitis oratio, cuncta Fidei ac Iesu Christi meritis adscribens, & nihil operibus: cum hæc solum Fidei ac Iustitiæ signa putaret, in quibus nulla vis inesset ad consequendam conseruandamque Iustitiam. Quemadmodum, aiebat ille, vbicumque Sol est, lux itidem est; adeoque solaris lucis aspectus alicubi, indicio nobis est fructuum, quos ibidem Sol procreat; tametsi fructuum procreatio non à luce tamquam à causâ proueniat, sed ab aliis qualitatibus, Solis virtute procreatis, lucemque comitantibus. In supremi Iudicij commemoratione mentionem operum à Christo fieri, non quia gloriam promereantur, sed quia Fidem probent; adeoque perinde esse à Christo dici, *Sitini, & dedistis mihi bibere*; ac dici, *Ex huiusmodi opere patuit Fides vestra*. Quidquid nostrorum operum efficacitati con-
- Yyyy 2   ceditur,

1546. ceditur, Iesu Christi Sanguinis efficacitati detrahi. Huiusmodi sermo uti Patribus odiosus obstrepuit, ita in quibusdam memoriam refricauit veterum accusationum, quas Gaspar Cardinalis Contarenus Iulij patruus subierat, quod similia opinatus cœferetur.

Prorsus aliter sensit Bernardus Diaz, Calaguritanus Antistes. Ne. 16 gavit enim ab infideli viam sibi sterni per vllum opus ad promerendam vocationem, sed hanc merum esse donum liberaliter à Deo impertitum. Aiebat, postâ vocatione, liberum esse vocato vel obtemperare, vel obsistere. Idem, dicebat, obtemperare si velit, credit, sperat, se conuertit ad Deum, quem agnoscit propitium cumque ad ipsum confugiendi; detestatur peccata, obfirmat animum ad Diuinam legem obseruandam; ac Baptisum suscipit, in quo gratiam obtinet à Deo, quâ infusâ, redditur iustus. Dnas itaque res à Deo in nobis perfici sine nobis; hoc est, nullâ nostri arbitrij efficientiâ eas adiuuante, vocationem ad frugem, & Iustitiæ illapsam: penes nostram libertatem esse vtrumque suscipere, sed per opem Diuinam: vocationem excipi, si ipsi obtemperemus, Iustitiâ verò, si ipsam velimus à Deo recipere, eam nobis offerente, atque ad infundendam parato. In vtriusque huiusce doni vsu non vnâ cum Deo agere; adeoque quodcumque nostrum opus honestum, totum esse nostrum, idemque Dei totum esse: Dei quidem, quippe agentis potissimi; nostrum, quippe causæ secundariæ. At ideo dici hominem per Fidem iustificari, quod hæc ex humilitate natiua nos artollit, motusque quosdam supra conditionem nature nobis imprimit, efficitque vt à Deo respiciamur ceu iter Iustitiæ iam ingressi.

In sententiam è regione oppositam Cauensi ac Bellunensi visus est ferri Canariensis. Affirmavit quidem cum aliis, opera in statu nature, ac per generalem Dei opem peracta, nihil continere meriti seu condigni seu congrui ad gratiam impetrandam; sed existimauit, Deum quandoque ex sua beneficentia moueri ab illis operibus ad eam concedendam: quod Pelagianam sententiam sapere nonnullis visum; * quamquam etiam ex sua misericordia eos vocet interdum Deus, quibus nulla ex nature operibus accesserit commendatio, sicut apparet in Paulo.

* Acta Mas
sarelli.

Ingens omnes incesserat cura explicandi effatum Apostoli, Hominem iustificari per Fidem: quod erat vnicum erroris Lutherani perfrugium. Idcirco Claudius Iaius è Societate Iesu, Cardinalis Augustani Procurator, obseruauit, hoc ab Apostolo affirmari ad id quod proposuerat demonstrandum; nimirum, Iustificationem effici

fici gratis; propterea quòd sola Fides, inter ea quæ ad Iustitiam conducunt, donum est merè gratuitum; reliqua per Fidem à nobis impetrari: adeoque per ipsam Fidem nobis tribui non quòd iusti simus, sed quòd iusti esse possimus: ceterum de se Fidem haud sufficere, ut liquet ex Augustini dicto ad Bonifacium, expendentis quod in secundo capite S. Ioannis habetur: *Multi crediderunt in nomine eius; ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eò quòd ipse nosset omnes*: Fidem igitur posse persistere absque probis operibus, atque in eo statu ad Christum sibi trahendum minimè sufficere.

19 Tunc sanè patuit, quemadmodum pro luminum varietate, quæ uni eidemque corpori admouentur, umbra ab illo proiecta variatur, ita pro varia luce, quæ in hominum mentes incurrit, variam ab eodem vero imaginem conformari. Scripandus duas agnouit Iustificationes: Alteram, quæ homo ex impio efficitur pius; atque ad hanc dixit opera non conferre: siquidem ante seu Iustificationem, seu quodecumque aliud peculiare beneficium, quo ad illam nobis via paretur, nihil ex parte hominis exigitur: ideoque dici ab Apostolo, hominem gratis iustificari. Requirit profectò ad hanc Iustificationem præteritarum noxarum poenitentiam, non tamen poenitentia merito Iustitiam concedi: hoc enim Pelagianum. Alteram Iustificationem in eo sitam esse, quòd homo rectè progreditur Diuinorum mandatorum viâ; atque ad id per dona S. Spiritus nobis conferri potestatem, ac postea præceptorum operum effectiorem: & hoc pacto dici opera esse ad Iustitiam necessaria. Hæ de primo Capite dictæ sententiæ memoriâ digniores, ferè omnes & variæ & concordantes: quod vberè voluptate disputationes condit, cum idipsum & repetendi nimietatem, & contendendi austeritatem amoueat.

C A P V T V.

Patrum terror ex bello coortus. Consilia de Concilio seu dimittendo, seu transferendo, sed Pontifici non probata.

Propositum à Montano in Cœtu generali 13. Iulij, ut de duobus aliis Iustificationis Capitibus coniunctim disserteretur; quandoquidem impensâ iam cura in primo discutiendo ad duo proxima magnam lucem afferret, & præstitutus Sessioni dies festinam rerum digestionem postularet. Tum admoniti Patres, ut in futuro Cõuentu quatuor designarent, qui Decretum de articulo iam perpenso conficerent: atque arcanis suffragiis ad id sele-

Y y y y §

& i

cti Armaganus Archiepiscopus, & Acacensis, Bituntinus, & Bellocastrensis Episcopi.

Verum in eodem Conuentu, vbi hæc electio habita, cum rogerentur Patres de duobus aliis articulis sententiam, eamque Paccus pluresque Archiepiscopi tulissent; rogatus etiam suo loco Iacobus Caucus, Corfurensis Archiepiscopus, respondit: Se haud paratum ad eam rem aduenisse; arbitratum, potius agendum de profectu. ne Tridento, vbi tanto cum discrimine versabantur propter imminens bellum, hostiumque propinquitatem: quod in se erat, nolle iterum in crucem agi. In eadem ferme verba Senensis prorupit, simulque periculum amplificauit ex fama virium Wirtembergensis, qui cum ingenti exercitu captâ iam prope Oenipontem Clusâ, *progređi nitentur. Materanus se quidem discriminis conscium, non verò ab eo perterritum esse ostendit; paratumque se dixit ad eandem quam Legati aleam subeundam, mortemque, si opus foret, cum ipsis oppetendam. Nec Legatis vel inopina, vel ingrata hæc discriminis secessionisque meditamenta strepuere: siquidem ad primum Cæsareorum armorum sonitum, & antequam de fœdere Cæsaris cum Pontifice compertum esset, Farnesio scripserant: * Neque decoram, neque tutam ipsis esse eam mansionem, aded propinquam militum copiis, hostibusque vi armorum intructis ac furore percitis: Tridenti nequaquam vires suppetere ad propulsandum copiarum impetum, ex variis locis militantium, præsertim Lutheranae Rhætorum factionis; hos audacissime rem aggressuros, quod noscerent Tridenti, Verona, Vicentiæ plurimos eiusdem sectæ versari: ab ipso etiam amico milite cauendum ob annonæ potissimum caritatem, quæ manus extimular argento vacuas, ferro munitas: Militum, iuxta ac locustarum examina, quicumque transeant, cuncta vastare: atque vtut res esset, fieri non posse, vt Ecclesiasticorum imbellium conuentus eâ sollicitudine agitatus, animum adiciere ad assidua intentaque studia, quæ seu dogmatum subtilitas, seu legum arduitas postulabat. Hæc animorum sensâ fuisse iam à Legatis Toletano patefacta, de quibus Cæsarem admoneret: cum satis ipsi non intelligerent, quo pacto Carolus meditaretur Sacerdotum Concilium detinere inter militum copias, eiusdem Concilij causâ inter se decertantium.

Præmonuerant idcirco Farnesium, vt ad primum belli fragorem; cum Tridenti non nisi Præsules peculiariter addicti Carolo perfuturi essent, per diplomata Pontificis consulere, ne iis Patribus liceret

1546.
* In Cætu
dici 15.

* Consulto
Dionisium
Maffarelli,
13. & 14. Iu-
lij 1546.

* 25. Iunij
1546.

liceret quidquam auctoritate suâ statuere, Legatis ceterisque Episcopis absentibus. His publicis priuatas literas addidere: Eâ se ratione scribere, non solum quod verè ita sentirent; sed non minus etiam, quòd liceret Pontifici ipsorum Epistolam Cæsarianis communicare, ac per eam simul palam facere necessitatem in sedem tutiorem intra Italiam deportandi Concilij: quod aliis etiam de causis in rem fore videbatur. Hæc Legatorum sollicitudo Pontifici haudquaquam placuit; qui nec Cæsarem offensum vellet, dum fœdus cum illo componebat, nec Synodum dissolutam, dum ad eam confirmandam bellum moliebatur. Quapropter eos iusserat illinc nullo pacto discedere. Farnesius verò familiariter Ceruino significauit, à Paulo plus animi in ipsis desideratum; proinde ostendendam potius constantiæ accessionem ex armorum apparatu, quippe quæ ad contumaces Concilio subiiciendos parata essent: præcipuè verò perinde esse, militi diffidere Pontificis stipendia facienti, eiusque ducibus obtemperanti, ac fidem virtutemve ductorum eleuare. Aculeum verò temperauit, addendo, credidisse Pontificem commotos Legatos non vili periculi formidine, sed ingenuo translationis studio: eam nihilominus quam honestè tunc expeti, tam importunè tractari. Per hæc literas iussi pariter Legati incepta profèqui.

* 3. Iulij.
1546.

4 Id falsitatis geminæ Suauem redarguit: Altera est, dum narrat, pronum id temporis fuisse Pontificem ad Synodum aliò transferendam, ex Præsidum sententia bello prætenso; sed à Cæsare rei conscio præualidis officiis abductum. Etenim memorata responsio Pontificis ad Legatos peruenit, antequam planè innotesceret Cæsari fœderis stipulatio. Altera, vbi affirmat, Legatos iussu Pontificis procrastinatos, consultoque tergiuersatos. Et tamen in omnibus Actis, in ipsorum literis, in cunctis Pontificis iussionibus, nihil apertius deprehenditur, quam ipsius sollicitudo ad opus promouendum; in quod & publicum bonum, & priuata securitas coalescebant.

5 Inculcata à Paulo Tridenti mansio molesta sanè Legatis acciderat. Et Ceruinus Maffeo eâ quâ solebat familiaritate significauerat, se quidem obtemperaturos, vt qui non metus impulsu, sed suasu libertatis ea scripserant: suggereret tamen ille considerandum Pontifici, quænam Cæsaris armati partes in posterum futuræ essent; nimirum Concilio leges dare, essetne de dogmatibus disputandum necne, quæue ratione de ea ipsa re agendum: nec posse repulsam reddi; vt actum fuerat, cum Cæsar per Nuntium sua vota patefecerat.

* 6. Iulij.

1546.
* Lucæ
Card. S. Flo-
ræ ad Lega-
tos, 23. Ju-
lij an. 1546.

* Diarium
Maffarelli,
15. Julij.

rat. Verumtamen ne ob hæc quidem Paulus à proposito destiterat, neque postea comprobavit, ut propter copiarum transitum Sessio retardaretur, quod Legati proposuerant, obiectâ Patrum in eo tumultu commotione. Quapropter significandum ipsis curauerat, neuiquam oportere exemplum illud prorogationis inducere, quin potius armorum feruore ad promouendum Concilium incalescerent: præsertim verò, quòd præscripto Sessioni die iam exercitus traicisset. Tridenti tamen adeò trepidatum fuerat, ut Episcopi fugam meditarentur: quod ægerrimè tulit Mendoza. Certior de his factus Farnesius Cardinalis in Castro S. Ioannis, oppido Bononiensis ditionis, quò cum copiis peruenerat, scripsit ad Legatos adiecto aculeo: Excusari nimirum à se eorum hominum formidinem, quippe Togatorum. Sed nulla commotio animi magis detrectat imperium non alienæ modò, sed propriæ voluntatis, quàm metus.

CAPVT VI.

Gravis rixa inter Cauensem & Chironensem Antistes.

* Quidquid
accidit, habe-
tur in 2. par-
te Actuum
sub Pau-
lo III. tam
citata & in
Actibus
Maffarelli.

IAm verò nec mitior Togati, nec sacra Episcopi professio satis fuere, ne furor loco formidinis succenderetur in Cœtu diei 17. Cauensis Antistes, memor quàm communiter oblocuti fuerant Patres in suam præteritam dissertationem, non tamen ipsam reuocare, ut par erat, sed ampliùs confirmare studuerat: more hominum, qui ut falsa opinantis nomen effugiant, etiam pertinacis notam postea contrahunt: ac plura sanctorum Patrum volumina secum attulerat, à quibus idem tradi, quod in se fuerat reprehensum, arbitrabatur. Dimisso Conuentu, antequam Patres è conclau confensus abirent, Dionysius Zannettinus, Græcus ex Ordine Minorum Obseruantia, Chironensis Episcopus, cum Britinorientem ac Reatinum priuatim alloqueretur, dixit, In futuro Cœtu relicturum se quidquid Cauensis affirmauerat, nec posse ab eo suam vel inscitiam vel proteruiam excusari. Tum Cauensis, qui Zannettini de se sermonem confusiùs subauscultauerat, propiùs accedens, percontatus hominem est, quid de se submurmuraret. Tum alter, fortasse ratus, quæ dixerat ab altero integrè audita, sibi que dedecori ducens, ex animi quasi penuria reforescere quæ de illo protulerat imprudenter, haud suspicatus à Cauensi ea percipi, Græcorum more animosè respondit: *Enimuerò mi Prasul, tuam tibi vel inscitiam vel proteruiam excusare non licet.* Tum verò Cauensis, ut mos est iracundiâ percitis, exarsit in ultionem longè perniciosiorem vltori ipsi iniuriâ,

iuriã, quam vltum ibat. Nam in Chironensis barbã iniectã manu, multos ex ea pilos euulsit, & confestim abscellit. Pluribus eò confluentibus, Chironensis non aliud indignantis indicium protulit, quàm iterare elatã voce quæ dixerat, seque etiam ad ea comprobanda paratum confirmare. Præsides ac Patres deformi spectaculo incredibiliter perturbati: Toletanus verò improvisã facinoris indignitate commotus exclamauit, Non satis esse Cauensẽ hareticẽ loqui, nisi etiam Catholicos Antistites iniuriosẽ lacerasset, proinde videri tibi pœnã multandum, reliquis exemplo futurã. Responderunt Legati, Grauius etiam Chironensem peccasse, qui alterum irritarat, se verò de correctione pro eo ac opus foret, cogituros.

2. Cùm id manẽ contigisset, accitis iterum post meridiem Patribus, dixit Montanus, eos conuocatos, non quò de nostra Iustificatione, sed de nostra infirmitate differeret ob Cauensẽ delictum; indicans, Oratores haud opportunẽ illi causẽ interfuturos. Tum Mendoza, quò fortasse Collegæ dicta in antemeridiano Cœtu corrigeret, ait se conuenisse, non quidem causẽ illius quæstioni adfuturos, sed reum commendaturos, non certẽ indignum clementiã, quippe & in noxam improvisã incogitanter actum, & ab altero grauius laceratum. His dictis, vnã cum reliquis Oratoribus abscellit, simulque veniam petiit Venetias paucis diebus nomine Cæsaris adeundi. Id itineris suscipiebat, cum eo Senatu conquesturus, quòd sollicitus de apparatu bellico in Protestantes, suspicatusque, sub Religionis specie consilium vniuersã subiiciendã Germaniã delitescere, Pontificem à fœdere dehortatus fuerat, Legatosque ab hostibus missos blandẽ ac beneuolẽ exceperat.

* In Actis ac Diario Masarelli, 17. Iulij, & in Actis Arcis S. Angeli.

* Vide Diarium Masarelli, 18. Iulij.

3. Montanus ad confessum dixit; Delictum eunctis esse comperit: proinde nolle se illud vel minuere vel augere: ferrent Patres sententiam, ex ea Præsides processuros. Adiecit Ceruinus, Facinoriam euulgatam, adeoque ad turpis exempli remedium pœnam pariter euulgandam. Pæceus inspectum à se aliisque compluribus factum negauit: hinc censere, rem legitimo ritu inquirendam; interim verò Cauensẽ seu domi suæ, seu honesto in loco retinendum. In eam sententiam plures iuere: sed Oscensis considerauit, grauiorem in Sanfelicio fuisse præbitam à se causam, quàm illatam ipsi iniuriam: semel atque iterum ab illo prauam doctrinam affirmatam aduersus communem Patrum sententiam: proinde vtrumque crimen ad Tribunal Pontificis deferendum. Cui alij consentente, arbitrati, non inesse Concilio ad eam rem facultatem, siue ex

Pars I.

Zzzz

ipso

1546. ipſo genere cauſæ, non ſpectantis ad eas, quæ in diplomate conno-
tionis exponebantur, ſiue ex hominis prærogatiua, qui à Pontifice
cum poteſtate miſſus fuerat.

Calaguritanus Patres monuit, cauere, ne reo pœnam irroge-
rent, quæ in ipſius commodum reuerà cederet. Si domi ſuæ con-
tineretur, quid aliud eſſet, niſi otium illi concedi, dum ceteri deſe-
darent. Sin alicuius Patris in ædibus cuſtodiretur, perinde foret,
ac eum hoſpitiſi lautiùs excipi, non carceri duriùs mancipari. Si
leuiora delicta antea non impunè abiſſent, nequaquam hæc tam
grauis noxa nunc Synodum dedecoraſſet: quòd ſi eadem leniter pu-
niretur, utique longè grauioreſ expectandas.

Nec tamen deerant, qui hominem miſerabantur; ac in primis
Martiranus, S. Marci Epicoſopus: hic adductis excuſationibus ad-
didit, Magnam eſſe diminutionem criminis ipſam criminis confeſ-
ſionem; & dum Cauenſis ad omnem ſententiæ ſeueritatem adeo
paratum animum præ ſe gerebat, haud leuem ex eo clementiam de-
mereri. His conſentiebant Loſſredus, Vigerius, ac ſupra ceteros
Muſſus, qui non deſtitit vberriſimo eloquentiæ ſuæ melle Patrum
animos inſpergere, quo ipſos erga fontem mitigaret. Inter primos
Tridentum acceſſerat Muſſus, non tam ut Synodum ingrederetur,
quàm ut formaret: poſtea in eo Chriſtianiæ Reipublicæ theatro
quaſi ſiparium ſubmouerat, ſolenni ad eam aperiendam habitâ Ora-
tione: deinde verò grauiſſimis ſemper deliberationibus adhibitis,
tanti corporis non membrum qualecumque, ſed panè dextera cen-
ſebatur; adeò ut illius ac Sarraceni Materani Archiepiſcopi ampli-
ſimas compererim commendationes, apud Pontificem habitas à Le-
gatis. Hinc ſibi videbatur Muſſus eam meritis auctoritatem, qui
fretus, non modò rationibus perſuaderet, ſed etiam precibus impe-
traret. Eapropter ſe dixit reo veniam à Patribus implorare: per
eam remunerationem ſibi reſpenſum iri quidquid laboris impende-
rat in primo lapide illius Concilij iaciendo, quidquid operis, quid-
quid animi corporiſque inſumpſerat in eodem promouendo: pa-
ria, quin potiùs auctiora ineſſe Cauenſi merita, qui Pontificis ad-
miſter eò miſſus, diuturnâ ac laborioſâ procuratore domitium
parauerat & inſtruxerat illi venerando Senatui: par non eſſe, ut
opus ſacroſanctum, vnde ſibi felicitatem Eccleſia pollicebatur,
præcipuo illius opifici infelix euaderet. Vbi vellent crimen vindic-
care, mutarent hominem; Muſſum ipſum ad eſſe, qui caput ſuum
luendæ pœnæ libentiùs obiectaret. Tum Sanſelicij ingenium, mo-
bilitatem, ſolertiam, probitatem extollere; qui certè plurimis aliis
mune-

muneribus præclare gestis virtutem suam commendarat, cum in grauisimis Magistratibus, tum potissimè in Bononia Umbriaque Prolegati nomine administrandis; sed numquam vlllo alio delicto vitam anteaquam fœdauerat: quin verè ne illud quidem in ipsius vita patratum dici posse, hoc est, in hominis vita quæ compos rationis est; cum iracundia sit breuis insania, breuisque rationis interitus.

1546.

5 Sententiis auditis, Legati aliquatulum inuicem submissâ voce collocuti, dixerunt: Ex plurimorum iudicio ritè habendam de crimine quæstionem; interim verò ipsum reum non domi suæ, nec apud quempiam ex Patribus, ob causas à Calaguritano adductas, nec in publica custodia, ob gradus dignitatem, sed apud Franciscanos Obseruantes in Cœnobio S. Bernardini detinendum. Quòd autem ob Chironensem ab eo publicè violatum esset anathemate irretitus, mouere, ab omnibus eius consuetudinem esse euitandam.

6 Quæstio habita à Massarello, qui Concilio à Secretis erat, testibus partibusque ad examen accitis. Chironensis & iniuriam condonauit, & flexis genibus supplex in generali Conuentu Cauensis pœnam à Patribus est^a deprecatus.

a 18. Iulij.

Interea Pontifex rem edoctus intimè doluit, iussitque Præsides seuerè se gerere. ^b Itaque Synodi sententiâ Sanfelicius Tridento & Concilio eiectus in exilium perpetuum, iussusque adire Pontificem, penes quem erat anathematis expiandi potestas, vt ab eo exoleretur. Sed hic rigorem ^c lenitate temperaturus, facultatem Legatis impertit ibidem hominis priuatim absoluendi, ^d remittendique pro ipsorum arbitratu ad suam Sedem, Iacobo Iacobello, Bello-castrensi Episcopo, communi comprobatione suffecto ad res Concilij procurandas. ^e Profectus inde Sanfelicius diu neglectus vixit, & per aliquod etiam temporis vexatus, vt patebit; quousque post multos annos, quatuorque Pontifices, restaurato Concilio, ad pristinum in eo munus reuocatus, amplissimæ gratiæ dono duxit, quòd in primum gradum tunc rediret, cum in fastigio collocandus fuisset. Demum decrepitâ iam ætate ad mediocrem Venusinum Episcopatum ^f promotus: id verò mercedis loco tot ab eo exantlatis diu laboribus accepit. Vsq; adeò suæ quisque officit existimationi, dum illi immoderatiùs studeat.

b Literæ S. Floræ ad Legatos, 23. Iulij 1546.
c Eiusdem Literæ ad Legatos, 26. Augusti.
d Absolutus est 3. Septembris, in Diario Massarelli, Actis que Arcis S. Angeli.
e Literæ S. Floræ, 1. Septembris 1546.
f Vide Vghellium de Episcopatu Cauensi, an. 1520.

CAPVT VII.

Copiarum, & Legati traiectio. Sessio prorogata. Poli morbus, adeoque dimissa Legatio. Montanum inter ac Madructium dissidia.

AT quò rerum seriem resumamus, 13. Iulij Tridentinus cum insigni nobilium virorum comitatu obuiam Farnesio Legato processit Rouereturum vsque, oppidum haud longe positum, vbi Farnesium tertiana febris inuaserat. Interea ad Musarelum pagum, duobus a Tridento passuum millibus distantem, & instrata Pontificiæ copiarum, & traiectarum. ^b Ibi opiparo conuiuio à Madructio excepti Purpurati omnes, Octavius Farnesius, supremus militum ductor, Ioannes Baptista Sabellus, summus equitum magister, Alexander Vitellius, Præfectus peditum, Iulius Virinus, Fredericus Sabellus, & Sfortia Pontificis nepos, tribuni militum, alique præterea supra sexcentos, seu manipulorum duces, seu nobilitate clari, qui omnes mensæ assiderunt. Prandium insuper militare vniuersis copiis distributum, quæ duodecim peditum millia, & octingentos Italicos equites complectebantur, præter quingentos voluntarios milites, qui seu studio Religionis, seu gloriæ desiderio gratis confluerant. Mox eodem die instructis ordinibus exercitus prope Tridentina mœnia iter fecit, & quinto procul lapide ad Lauisum pagum confedit.

Substitit morbi causâ Farnesius Rouereti, quò illius inuisendi gratiâ Cardinales omnes Tridento se contulerant: & inter eos Ceruinus, vetus Farnesij familiaris, voluit commorari ibi ad curandam amici valetudinem, ratus, in eo grati animi officium vnâ cum publico bono coniungi. Polus ante mensẽ ex infirma valetudine Patauium abierat, cui communicabantur ibidem à Collegis grauiora negotia, ac præsertim digestum Decretum de Iustificatione; ^d eiusque sententia libenter excipiebatur: cum tamen is minime conualesceret, ^e Legatione solutus est, Romamque reuocatus. Hinc Montanus non primus modò, sed vnicus Concilio præfuit, cui non modicam incusserant sollicitudinem inopinata Pontificis sensa, recentibus literis sibi per scripta, quibus Sessionis prorogationem improbat. Idcirco in Cœtu diei 28. adeoque pridie prætutæ Sessionis, nondum plenè habitâ suffragatione de Decretodogmatis, multoque minùs enucleato Episcoporum in suis Ecclesiis mansionis negotio, Legatus ipsos Patres prius testes appellauit inde.

^a Quæ sequuntur, existant in Actis Massarelli, & in 2. parte Actorum in Arce S. Angeli.

^b 26. Iulij, vt in Diario Massarelli.

^e 28. Iulij, vt in Actis Massarelli.

^d Apparuit ex Literis Poli ad Legatos, s. 9.

& 18. Octobris anno 1546. inter monumenta Ceruinarum.

^e 27. Octobris 1546. ex Actis in Arce S. Angeli.

geli.

indefessi laboris operi assidue impensi, vel per illud triduum, quo supremus militum ductor, ac Pontificis copiarum sunt exceptæ. Adiecit; Quamquam argumenti difficultas & amplitudo obstiterent, ne omnino per id temporis absolueretur, & quæ Sessioni paranda erant perficerentur; tamen posse illam haberi omisâ rituum pompâ, cuiusmodi erant solenne Sacrum & Concio, conuocatisque postridi manè Patribus, quò tandem deliberarent de præparatis Decretis, quæ tria capita iam proposita, & per priuatos publicosque conuentus expensâ complectebantur. Duplici ex causa ad id se pronum ostendit: Primò, quòd per literas exceperet, Pontificem à prorogatione plurimum abhorre: deinde, quòd Româ pariter à viris probatissimis significaretur, designatam Decretorum formam planissimè ibi probari, vnde eò securius eam stabilendam esse.

3 At contra Paceus ait: Libenter se in Legati sententiam iturum, vbi per conscientiam liceret: sed plura summo opere obstare; potissimum verò, quòd multa quæ definienda essent, nondum omnino Patrum trutinâ in conuentibus expensâ fuerant; nec posse vnico matutino cœtu pro dignitate perpendi. Satius itaque videri, si Sessio ad propinquum certum diem differretur. Hanc sententiam communiter ferè amplexi Patres. Asturiensis ac Pacensis addidere: Quando statutum fuerat, coniunctim de Fide ac moribus progrediendum, haud se intelligere, quânam Sessio celebrari posset, vbi de moribus vix leuiter actum fuerat.

4 His Montanus reposuit; Ex animi sui consilio manum statim postea impositum iri morum restitutioni, ne Synodi promissis derogaretur: cum tamen animaduerneret, Patrum vota communiter ad prorogationem inclinari, se neutiquam obstiturum. Solum itaque superesse, certone an incerto die Sessio habenda. Incertum sibi probari: nam si certus præfigeretur, vel propinquum eligerent, & res, præsertim ad emendationem spectantes, nondum adeò discussæ forent, vt discrimen vitarent ne fortè ad aliam prolationem cogerentur, auctoritatis constantiæque iacturâ: vel remotiorem statuerent, & interea Patres armorum metu iam nimium commotos inde dilapsuros, indecorâ Concilio Patrum infrequentiam relictâ, non sine periculo numquam amplius eos recuperandi. Conducibilius sibi videri, in arbitrio Patrum reponere, vt quâ liberet die Sessionem indicerent, capturi consilium & ab rerum in cœtibus, & ab armorum in Germaniæ statu.

Sed his pariter Paceus obstiterit: Semper ad id vsque temporis certum diem Sessionibus præscriptum; consuetudinis mutatione

1546. grauitatem haud præ se ferri; præcipuè verò, vbi peculiaris effectus ratio illius retinendæ. Etenim potius quod est incertum quando nam futurum sit, concipi ab hominibus quasi incertum an sit futurum: concipi quidem certè ceu remotum, adeoque ante mentis oculos eam tenuem rei speciem obuersari, quam remotiora præcedunt. Quamobrem, si ad incertum diem Sessio indiceretur, id planè quod euitabatur effectum iri, Episcopos videlicet dilapsuros.

Idem sensere Aquensis & Turritanus, qui ad timidiore penitus feuerissimis coërcendos Synodum cohortabatur. At Corcyrensis, in iis quæ paulò antè significauerat obfirmatus, iterauit, Sibi opportuniùs videri de discessu vel translatione consilium habere, ne dum ipsi de Iustitia, quæ renascitur impius, agerent, incaute ab impijs opprimerentur.

* In Cœtu
17. die habito.

Pacecus satis gnarus quàm id permolestum Cæsari foret, sibi temperare non potuit, quin Præfulem obiurgaret, cur de re, quam à Præsede non rogabatur, sententiam diceret: vnde aliqua inter eos exorta altercatio.

Post hæc dicturus ex ordine Materanus, Corcyrensis sententiam pluribus comprobauit: Perinde esse ibidem persistere, ac Deum tentare, & vniuersam Ecclesiam palmari dedecori exponere. Perspicuum sibi esse, licere Patribus inde secedere: tanti siquidem discriminis metu absentes absque dubio excusari ne accederent; presentes igitur, ne persistenter: alioqui peioris fore conditionis obsequentes, quàm contumaces. Percipi à se non posse, quo pacto contingeret, aliquos ibi esse, qui Concilium id temporis Tridenti velent, cuius Concilij auctoritas in Patrum frequentia potissimum sita est; eam verò in dies minui. Dubium sibi non esse, quin Cæsar, si rempernosset, primus omnium translationem aliò comprobaret, vbi honestius vtiliusque considerent.

Edò impatientius Materani verba Pacecus audierat, quoad persuadendum efficaciora metuebat, & quò etiam additiorum Caroli sensus hominem fore, cum Familiæ tum Ecclesiæ suæ causâ, putabat. Vbi verò Cæsarem ipsum quasi haud contraria cupientem appellari ab eo sensit, vim sibi amplius adhibere non valuit, quin seuerius in Materanum exclamaret: *De propositis rebus loquere, & de Cæsare, quod ignoras, omite.* Tum ad Præsidem conuersus, significauit, illius esse, Patres continere, ne extra rem propositam euagarentur.

Suum quisque imperium negligi libenter sinit in eo, quod agro animo imperat. Montanus itaque, cui querelæ Sarraceni minime displicebant, qui què haud grauè tulisset, si ab Episcoporum imperu

petu grata quædam violentia Legatis ac Pontifici sic inferretur ad aliò deportandum Concilium, vt Cæsari de ipsis iure conueniri non liceret; inuit tunc cum Paceco litem, quali aduersantem priori inter eos controuersia, de singulorum ad dicendum extra rem propositam libertate. Respondit itaque, Sui non esse consilij, Episcopos impedire, ne quid sentiant liberè promerent; neque pariter à Paceco impediendos: Sarracenum minùs reuerenter de Cæsare haud locutum, vt proinde corrigendus videretur: quod is attigerat, alienum à re proposita omnino non esse: & vbi ratio haberetur communis Patrum incolumitatis, par etiam fuisse, vt externo cuiuspiam aures præberent. Ex aduerso vsque ad eò Pacecus excanduit, & cum ipso Hispanorum nonnulli, ac præcipuè Stabienfis, vt pænè in tumultuationem res abierit: eà ægrè à Legato compressà, rogatæ ordine Patrum sententiæ. Plerique cum Paceco conuenere de certo Sessioni die indicendo; sed inter se seligendo discrepabant in eo.

8 Denique Legatus dixit; Cùm iam serior esset hora, & ad eò variarent sententiæ, nihil posse eo die confici; sed re Collegis comunicatâ, in alio cœtu postea deliberandum quid expediret: non tamen cuiquam denegandam formidandi libertatem; cum huiusmodi animorum motus ne ipsis quidem mancipiis prohiberi consueuerint: quin potius agendas gratias cuiuscumque monenti, quæ ad communem salutem spectarent. Sibi non esse in animo Concilium dimittere: cohortari se potius Patres ad laborum tolerantiam, constantiamque aduersus discrimina: sed cùm humanæ leges neminem ad ea compellant, quæ supra modum ardua existimantur; haud pariter æquum sibi videri, pœnam in eos statui, quibus inter angustias deesset animus ad persistendum paratus.

Obiecit Pacecus; Nisi certus præscriberetur dies, Concilium dissolutum iri Cæsare inuito, qui volebat Synodum nec interceptè continuari, nec aliò transferri: *Quod, inquit, ex certa notitia confirmo, non ex opinione, vt Materanus.* Tum Legatus, periculum ait dissoluendi Concilij non impendere ex incerto Sessionis die, sed ex armorum circumstrepentium terrore.

9 Post multa dimissus conuentus: sed intra biduum denuò ^{co. 30. Iulij.} actus, acerbius certamen habuit. Nam recitato perpensoque Iustificationis Decreto, quod Bituntinus parauerat, indixit Præses, vt futuro conuentui vnusquisque ad ferendam sententiam paratus adesset de quibusdam articulis in eo contentis: cumque iam Patres dimissurus esset, Pacecus obstitit, affirmans indicendam esse in diem certum Sessionem; numerata siquidem à nonnullis suffragia superioris

rioris congressus illi sententiæ plura fauere. Contrà Montanus, Oppositam sententiam vno vel altero suffragio duntaxat ab eis ferari; atque in tam exigua numeri inæqualitate habendam alunde rationem ponderis, quod accedebat ex Legati suffragio: præsertim vbi res ad agendi ritum spectaret, in quo peculiarem potestatem Præsides obtinebant. Hic nouo se aculeo punctum sensit Peccatus; iniuriæ quippe sibi ducebat, sententiam quam tuebatur, parui ponderis haberi, ex conditione fautorum: negabatque, in iurisdictionem Legatis ea per se statuendi quæ Patrum iudicio commisissent.

Ambo vicissim incaluerant, sed intra fines vrbauitatis, cum Madruccius, postquam postremo loco Legatus dixerat, intercessit. Eiq̃ue planè idem contigit, quod illis qui studentes aliorum litterarum dirimere, ipsi præcipuè liti succedunt. *Perhorresco*, inquit, *cum inter vos summos Patres aliquid iracundius obstrepit: proinde vos rogo, uti sedatius, magisq̃ Christianè colloquamini. Me quoque hominem esse non letet, & lacepsitum quandoque ea promere, quæ me postmodum dixisse patereat.* Quibus verbis quasi diuinare visus est, quod mox planè futurum erat.

Hicce monitis commotus Montanus, perinde quasi alienæ correctionis indigus notaretur, vbi communis ipse omnium censor ac norma esse deberet, *Equidem*, respondit, *nullius verbi mihi confisus sum, quod minus piè, minus Christianè protulerim. Sed iam animaduerti, me non tam aliis præesse, quàm magistro subesse. Quod si blandiorem loquendi rationem à me quisquam exigat, eandem pariter ipse mecum adhibeat.*

Neque minus eà responsione perstrictum se Madruccius sensit, qui se obliquè carpi arbitrabatur, quasi plus æquo sibi arrogaret auctoritatis, quod in sua vrbe Synodus celebraretur; de quo aliquid fuisse submurmuratum rescuerat. Quapropter fusè copioseque verba à se dicta purgare institit, à quavis sinistra voluntate Præsidis vellicandi; Illa se locutum non eo sensu, vt patratum aliquid exprobraret, sed quò longius arceretur, quod ex nimio disputatoris æstu suboriri potuerat, si quid per illum excidisset, quod penitentia postea causam præberet: id verò sæpius ab eo iteratum. Eius suas ibi res gestas ostendere nisus est, & in Synodum communiter obsequij plenas, & ex animo profectas, cuiusque singularium gratificandi.

Ad hæc Montanus: Quemadmodum, ait, libenter patiebaris à quocumque minoris notæ homine se priuatim corrigi, ita se velle Præsidis dignitatem publicè sustinere: minimè verò se magister subdi,

subdi, quales se gerebant erga ipsum Pacecus ac Madruccius: illis se tamquam dominis, sed non in eo loco, obsequium fateri. Dum admonebatur, ne quid excideret, cuius postea pœniteret, minarum speciem ab iis monitis præ se ferri: cum igitur ab omnibus communis dicendi libertas in Cœtu optaretur, eâ se quoque vti velle; adeoque difertè pronuntiare, nullum sibi Tridentini minis timorem incuti. Immeritò à se alios maiorem comitatem exigere, vt qui eam abundè præstitisset: etenim cum Præsibus superior sepositusque à ceteris locus deberetur; duos tamen prope se admissos, vt secum & cum suis Collegis non sederent modò, sed præfiderent; proinde se ab illis petere, vt intra suos quisque fines se contineret.

Eo verborum fonitu mirum in modum exarsit Pacecus: Putare se inhi, eam sibi, quippe tamquam Purpurato, sedem deberi; sed absque dubio deberi sibi libertatem loquendi, cuius possessionem tueri statutum apud se esse.

Quò diutiùs procedebat certamen, eò feruentiùs aestuabat, non absque Senatoriæ dignitatis dedecore, cum opus tandem fuerit, vt concors minorum Patrum vociferatio maiorum rixam verius quam disputationem abrumperet. Siquidem non modò complures per Christi viscera eos obsecrarunt, vt commoti animi sensa sacrosancta Synodi gloriæ immolarent; sed Petrus Tagliauia, Archiepiscopus Panormitanus, prouolutus in genua, coniunctis manibus, obortisque lacrymis idem supplex orauit; qui ob illud etiam singulare virtutis specimen meruit, vt à Montano, postea Romanam Sedem tenente, Purpurâ ornaretur.

12 Sedato itaque certamine, Massarellus, qui à Secretis Concilij erat, suffragationem superiori conuentu habitam retulit, in qua vigintiseptem incertum, viginouem certum diem Sessionis volebant. Præsides & ob animi commotionem, & ob explicata liberius sensa nimis in controuersiam progressus, adiecit rationibus, aliàs ad ductis ad suam sententiam propugnandam, tametsi minori asseclarum numero suffultam: Cum ij viginouem inter se discordarent de eodem certo die stabiliendo, sicut dictum est, eos certè in vnam eandemque sententiam omnino firmandam non coire; sed in varias diuidi, quarum singulis pauciora fauebant suffragia, quam quæ sententiam de incerto die complectebantur: atque vtrumque res esset, Ceruinum expectandum breuì reuersurum, & cum eo delibendum. Ita dimisso Cœtu, antequam Patres abirent, voluit Pacecus per Christianæ prudentiæ specimen abstergere si quid Legati animum offenderat dicto, & Patrum aures exemplo: rogauitque

Pars I.

A a a a

Monta-

1546.

Montanum, ut sua verba æqui bonique confuleret, sibi que, si quidquam eum laxisset, condonaret. Cui alter solâ capitis inclinatione respondit. Giennensis virtutem Madruccius est imitatus; cui pariter caput leui flexu Legatus inclinavit, nullo adiecto verbo. Tum verò Madruccius, Germani Principis actus spiritu, & huiusmodi supercilij prorsus impatiens, *Mea*, subiecit, *dicta quocumque libere modo accipito: nam meâ nihil refert; ego quippe nobilis tandem sum.* Hic tamen linguæ lapsus excusationem aliquam utique meretur; nulla enim iniuria animum altius ferit, quam ubi despicitur ab elatori aduersarij fronte is, qui ex vrbantate se illi submittit. At ignorabat ipse, post paucos annos futurum, ut eundem in Solio adoraret, eiusque pedes deoscularetur, cui tunc oblique ignobilitatem exprobrabat. Quæ sanè exprobratio nimis acerba contingit: quippe quæ tametsi ad interiorem labem, vel à nostra culpa protectam, haud spectet, adeoque apud sapientes viros existimationi nihil derogat, tamen nostram quamdam maculam ostentat; imaginariam quidem, sed quæ nos apud opinionem vulgi contemnendos reddit, quæque in vniuersam progeniem diffunditur, neque deleri potest tanto temporis spatio, quanto nobis vita deletur. Tum verò ictus huiusmodi acerbitas augetur, cum contumelia nec omnino falsa est, adeoque aspernabilis; nec omnino vera, adeoque tolerabilis. Quod in Montano planè accidebat, cui & hinc nobilitas affundebatur à Patruj splendore, non Purpurati modò, sed inter Purpuratos suâ virtute conspicui; & hinc adeò recens ea nobilitas accesserat, ut cognomen vnâ cum origine traxerit à S. Sabini monte, vulgari oppidulo Tusciæ, gentili cognomento *Giocorum* relicto.

Quapropter improviso probro intimè exulceratus, respondit: *Si tu es nobilis, haud equidem ignobilis sum: sed illo pergam, ubi nobiles nobis imponere non possint.* Ita inflammata iracundiâ abiere; variis pro ingeniorum varietate excitatis studiis, in aliis formidandi, in aliis incusandi, in aliis excusandi, in aliis præfagiendi, in cunctis diudicandi.

C A P V T VIII.

Iterùm agitur de translatione Concilij: & Cesaris repugnantiâ.

Hic euentus, in Legatorum animis altius fixit sedis mutandæ consilium; cum ibi non minùs ab exteriori hostium discrimine, quam ab interiore Domini auctoritate perturbarentur. Quare Ceruinus, qui, utpote extra certamen, purgatoris mentis

1546.
 a Legato-
 rum Literæ
 ad Sfortiam,
 18. Augusti.

fidere ob clientelam Pontificis, Lucam comprobasse. At Lucentes rem subodoratos, per nobilem Ciuem ^a suum Episcopum Atacensem insinuasse Legatis, sibi in eo non licere obsequi Concilio, libertatis discrimine, locique sterilitate prætentis.

b Vide Dia-
 rium Mas-
 sarelli, 1. Au-
 gusti 1546.
 c 2. Aug. vt
 in Epistola
 Ceruini ad
 S. Floram, &
 in altera ad
 Maffeiium,
 3. Augusti
 1546.

At inceptam narrationem prosequamur. Sensit Tridentinus se imprudentis iræ suafu prolapsu, & de Cæsaris gratia sollicitus, Certini consilium arripuit, ad quod opere perficiendum Bertanus ipse delectus, ^b qui non Synodi, sed Legatorum, Madruccij ac Pacei nomine hac de re cum Carolo transigeret. Is verò confestim profectus. Sub idem tempus Legati, quò altiùs rationes suas animo Pontificis imprimerent, ^c Achillem de Grassis, Synodi Aduocatum, Romam miserunt, familiarem S. Floræ Cardinalis, qui absente Farnesio primi nepotis munia apud Paulum obibat. Verùm Bertanus sub itineris initium prope Brissenium obuiam habuit virum, qui Madruccio à Secretis erat, ab Aula Cæsaris redeuntem, ac nuntiantem: Cùm ex Oratorum literis cognouisset Cæsar transferendæ Synodi consilia, vehementer commotum in minas prorupisse, vbi hoc fieret, absque mora se cum Lutheranis concordaturum, suisque prospecturum emolumentis. Proinde persuasit ille Bertano, ne progrediretur ad ea postulanda, quæ non nisi sulphur flammæ adiectura erant. Biduo itaque postquam discesserat, Tridentum Bertanus repetiit. Id causæ fuit, vt à Legatis ac Farnesio reuocatus ex itinere fuerit Grassius, ac denuò Romam ^d missus, acceptum de Cæsaris voluntate nuntium allaturus, sed Concilij translationi simul institurus. Pariter à Tridentino Romam allegatus Bertanus, ^e qui apud Pontificem res ab eo gestas purgaret, vnaque insinuaret, ad fouendam Germanicorum armorum alacritatem plurimum conferre, si vnum adhuc vel duos menses Tridenti Concilium retineretur. Quo simul Madruccius rebatur obiectum iri futuræ migrationis turbas, ab imprudentia sua profectas.

d Iterum
 profectus est
 6. Aug. vt in
 Diario Mas-
 sarelli, & in
 Literis Le-
 gatorum ad
 Pontificem,
 6. Augusti.
 e Literæ
 Ceruini ad
 Maffeiium,
 10. Augusti
 1546.

Antequam hi Nuntij Romam attingerent, Pontifex edoctus à Montemorlo, ad ipsum à Legatis misso, siue ob memorati dissidi narrationem, siue, quod ex temporis interpositi breuitate verisimilius mihi est, ob superiores Legatorum rationes, præsertim verò, quia fieri non posset, vt Episcopi inter pericula, vel certe inter terrores armorum per vim detinerentur, ad Synodi translationem animum flexit: misitque ea de re ^f ad Præsides diploma, sed adiectâ conditione: Vbi plerique Patrum ita vellent, ac poscerent. Legatis pariter iniunxit, vt si id eueniret, Lucam proponerent, quippe sitam extra Pontificiam ditionem, & Cæsaris studiosam; adeoque

f Literæ
 S. Floræ ad
 Legatos, 3.
 & 4. Aug.
 1546. inter
 Commenta-
 rios Cerui-
 norum.

que huiusmodi, ut nullam meritò suspicionem præferret. Imperabat simul, ut cuncta prius Cæsari communicarentur: atque hac de causa literas Verallo Nuntio scripsit, quas Legatis deferendas curauit, ut illi à se lectas ad Nuntium mitterent: sed ad calcem epistolæ ad eos scriptæ adiici iussit: Vbi periculum ex mora cerneretur, ipsi, qui in arena versabantur, prudentiæ suæ ductu rem gererent, retentis apud se literis Verallo Nuntio destinatis. Optare se quidem, ut antequam locus mutaretur, Iustificationis saltem Decretum stabilirent, & alterum de Episcoporum in sua Sede mansionis obstaculis, ne otiosa Tridenti Synodus dici posset: verumtamen in eo quoque Legati non tam quod optabatur, quam quod effici poterat, prosequerentur. At Farnesius nondum Tridento profectus, cum hæc Pontificis mandata peruenere, ea Cæsarianis exposuit; qui quasi tormenti ictum illa exceperunt: tantæque ardoris vehementiâ sunt obluctati, ut moram tandem usque ad noua iussa Pontificis impetrarint: cui Ceruinus pluribus adductis rationibus suadere studuit, ne à proposito consilio dimoueretur; ita Sedis Apostolicæ dignitatem, ita libertatem Concilij, ita Episcoporum securitatem, ita dissolutionis periculum, ita columen legitimæ auctoritatis postulare. Si Germanica expeditio prosperè cederet, spesque affulgeret, populos qui descuerant Concilium suscepturos, posse tunc Patres & decenter, & cum fructu, & sine periculo Tridentum regredi.

4 Cum ita se res haberet, Præsides in generali Cœtu suffragationem parabant, an Patribus translatio probaretur: & ubi placuisset; quænam sedes aptissima censeretur: quò, si mandata Pontifex iteraret, ad abitionem præstò forent. Sed Conuentus immani prius pluuiâ, mox Farnesijam profecti literis retardatus; quibus Legatos hortabatur, ut tantisper rem protraherent, dum Pontificis responsa perferrentur. Et fortassis ad eam circumspeditionem impulit Farnesium Cæsaris voluntas, sibi patefacta ab Hieronymo de Correggio, quem ad Aulam Cæsaream miserat biduo antequam altercatio inter Purpuratos Tridenti contigisset, quò & plurima ad exercitum expeditionemque spectantia cum Cæsare componeret, & aliquid eidem insinueret de translatione, tamen nondum imperatâ à Pontifice, sicuti postmodum per subsequetas literas actum; ostenderetque, quantum laboris ac difficultatis sustinuisent Præsides in retinendis Patribus, ne ad armorum Ducis Wirtembergici motus diffluerent. Postea verò exortâ eâ rixâ, Farnesius iniunxerat per literas Hieronymo, ut nouum hoc Tridentinæ mansionis

* Diarium
Mastarelli,
12. Aug. ex
Literis Legatorum
eodem die
ad S. Flo-
ram.

* Missus est
17. Iulij
1546. &
eius manda-
ta, sicut &
responsio,
est in Biblio-
theca Ducis
Vrbinate.

A a a a 3   obsta-

1546. obstaculum proponeret; curaretque Madrucium saltem Tridento per aliam speciem amoueri, ut ibi maiori cum libertate ac tranquillitate Legati degerent. At Cæsar, quod spectabat ad primum, repulsam ipsam quasi beneficium venditare voluerat; respondit enim: Tametsi à plerisque Concilij cessatio vel translatio ceu sibi conducibilis ostentaretur; quòd per eam liberum esset cum Protestantibus conuenire; cum tamen ipse non aliò spectaret, quàm ad Diuinum obsequium, ac prosperum rei successum, optare se, ne quid noui seu facto seu verbo ageretur. Quod autem ad Madrucium attinebat, dixit, Par esse, ut per eos dies ibi maneret, quò simul ageret cum Farnesio de progressu commodisq; Concilij, ac loci securitati consuleret; postea deliberatum iri de illius manione aut discessu. Hæc itaque tam disertæ Cæsareæ voluntatis explicatio Farnesium permouit ad retinendos Legatos, ne absque certo Pontificis iussu progredierentur.

a Vide Literas citatas ad Sfortiam.
b Vide Diarium, 12. Augusti.

c Literæ Veralli ad Legatos, ultimo Iulij 1546. Eiusdem ad Sfortiam, 3. 6. & 8. Aug. & ad Legatos, 6. Augusti 1546.

d Literæ Legatorum ad Sfortiam, 13. Augusti 1546.

Cæterum igitur destinatum ad 11. mensis diem retardarunt. Eodem die literæ Veralli Nuntij^a perlata, eadem significantes, quæ die postero Orator Mendoza confirmauit; b voluntatem Cæsaris à proposita translatione vsque adeò abhorreere, ut minaciter fulminaret in quoscumque de ea mutire ausos: ac potissimum in Ceruinum, quem præcipuum huius consilij auctorem existimabat; iis conuictis contumeliisque cum perstringens, cuiusmodi numquam aliàs à modesto Caroli ore excidisse ferebatur. Quamquam deinde, cum Farnesius cum eo questus est de huiusmodi comminationibus, quæ Cæsaris nomine in Episcopos ac Præsides iactæ fuerant, negauit ille id suo iussu peractum, ut narrabimus. Neque aliud actum id temporis comperi ex legitimis monumentis, nisi Cæsarem, audito Ceruini consilio abeundi, etiamsi Pontifex aliò Synodum deduci nollet, veritum ne complures illum Episcopi sequerentur, tantam præ se tulisse perturbationem animi, quantam Nuntius in eodem numquam animaduernerat. Ceterum aiebat, Vbi ex obfirmata voluntate Pontificis Synodus transferretur, se in illum reiecturum quidquid inde malorum erumperet; sed in præsentia monere, Pontificiam dignitatem in ea re potissimum agi: vbi verò ex se Episcopi suâ sponte secederent, contestationem se interpositurum, & eos qui suæ ditionis essent, seuerius habiturum.

Legati igitur tam amarum ferculum deglutientes, oris fastidio & dissimulato; sed animo non deterriti, & inhaerentes proposito transferendæ Synodi, vbi Pontifex, ut optabant, in eo persisteret, die 13. Cæterum habuere: d ibique Montanus cohortatus est Patres, ne abice-

abscederent, neque formidarent, * quandoquidem fausti nuntij de Cæsareis armis perueniant. Atque in eam sententiam pluribus discessit Martiranus, Episcopus S. Marci: nec quisquam, nisi Caprulanus obstitit, cui statim sermo præcisus.

1546.
* Vide Dia-
rium, 13. Au-
gusti.

7 Non tamen ausi Legati Pontificem aperte cohortari ad rem tantæ contentions aggrediendam, * quam ipsi tacitis animis & optabant & comprobabant; sed tantummodò petiere, ut ipsos Tridento amoueret, suspectis aliis, nec suspectis Cæsari, nec inuisis: sic enim ex euentu ea quæ ipsi gesserant, purgatum iri: Non nisi per translationem consuli posse Concilio ne dissolueretur: comperit id esse Cæsarianis, & tamen culpam ab ipsis reperi in Legatos, perinde quasi hi ad impediendum vires haberent, & ut haberent, quasi haud iniquum esset, in tanto discrimine deteriorem reddere conditionem Episcoporum, qui obsequentes conuenerant, quàm eorum qui contumaces restiterant.

* Literæ
11. Augusti.

8 Nec obseruare hinc præteream, quàm obnoxia mutationi sit gratia Principum, quàm casuum series admirabilis: Ceruini caput, hinc quasi signum, in quod Cæsar formidabilis iræ suæ tela intorquebat, paucos post annos eodem regnante Cæsare, suorum ope administratorum coronatum præfulsit.

C A P V T I X.

Catharini laus: & Sententia de Iustificacionis articulo.

1 **E**Xamen itaque propositi dogmatis profecuti sunt: cui tum Patres tum minores Theologi strenuè insudauerant. Inter hos singulariter commendatum comperio Catharinum. * Etenim sparso per generalem conuentum rumore, Episcopum quemdam in Athesi submersum, concordia voce conclamatum, illi Sedi Catharinum sufficiens; quod & vir tam eximius, & æquè inuisus hæreticis, ac Catholicis charus esset. Et quamquam rumor de alterius interitu ceu falsus euauerit, vox tamen Patrum de alterius dignitate veritatem obtinuit: nam Legati, qui viros de Concilio benemerentes Pontifici sæpius commendabant, communia tunc Patrum vota comprobationemque Paulo significarunt. Is verò paulò post * Minorem Episcopum Catharinum creauit, simulque ad Aliphonam Sedem Pighinum euexit, retento Romanæ Rotæ Duodecimuiratu.

* Literæ E-
gatorum ad
Sfortiam,
15. Augusti
1546.

* In Senatu
22. Aug. vt
in Act. Cons
sistor.

2 Iam verò ut eruditius dicta in disputationibus de doctrina profecquamur; de quinto articulo ex illis sex, ad primum statum spectantibus,

1546. tibus, nimirum, Quinam actus primam iustitiæ acceptionem antecedant, qui comitentur, quive subsequantur, paucas memorie dignas sententias comperimus, præter eas quas in prioribus quatuor dictas memorauimus. Quod ad sextum attinet, testimonia complectentem, quibus dogma firmandum; à variis varia atque innumera producta sunt. Cùm igitur ad secundi simul tertique status trutinam deuentum esset, hoc est, Quinam sit status hominis iusti, quive peccatoris è iustitia delapsi, de tertio Eliseus Theodinus, Soranus Episcopus, laudauit ^a S. Thomæ sententiam, Peccatorem è peccato emergentem non semper quantum amiserat gratiæ, tantumdem recuperare; sed pro maiori minorive pœnitentiæ suæ mensura modò minus adipisci, modò prorsus tantumdem, modò etiam amplius.

^a In Congregatione, 19. Iulij.

Fusam & eruditam disputationem habuit Ioannes Fonseca, Sabinensis Antistes. Homini iusto, aiebat ille, opus plerumque non esse peculiari Dei ope ad obseruanda præcepta; sed eam generalem illi sufficere, quæ nulli iusto subtrahitur: solum reperiri quamdam peculiarem opem, ubi sit obuiam præcepti solito maior arduitas. Tum quadripartitam operum distinctionem posuit. Primò, Quatenus ea ex solo libero arbitrio procedunt; atque ita considerata, negauit ullam obtinere meriti rationem ad obtinendam salutem. Secundò, Quatenus à gratia præueniente gignantur, & iis sic acceptis, solam meriti congrui vim attribuit. Tertio modo eadem considerabat, prout à libero arbitrio simul & gratia sanctificante profecta; & hoc pacto affirmauit non solum congrui, sed condigni meriti rationem obtinere in quadam laxiore significatione: denique tantquam originem trahentia à S. Spiritu, qui habitat & operatur in nobis; & secundum hanc rationem ea esse merita propriè condigna, quæ ad gratiam augendam, quæ ad gloriam consequendam: siquidem his affixa præcedit Diuina promissio, à qua dignitatem accipiunt. Ad hæc comprobanda Pauli testimonia adduxit, ubi dicit:

^b In 2. ad Rom.
^c In 2. ad Timotheum cap. 4.
^d Cap. 5.
^e Cap. 5.
^f Cap. 25.

^g Canon. 18.

^b *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificauerunt*: & alibi: ^c *Reposita est corona mihi iustitiæ*: & Ioannis verba: ^d *Precedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ*: & dicta Matthæi: ^e *Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam Scribarum & Phariseorum*: & alibi, ubi Christus Iudex causam afferens, cur electos ad calum aduocet, ipsis ait: ^f *Esuriui, & dedistis mihi manducare*, &c. Protulit etiam Symbolum S. Athanasij: *Et qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam*: & secundum Concilium Arausicanum: ^g *Debetur merces de bonis operibus*: ac demum Parisiensis Academiæ censuram in Erasmi

interpretationem, quâ illa Matthæi verba interpretatur: ^a *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* 1546.
a Cap. 19.

4 Adiecit, cum ad primam, tum ad secundam iustitiæ susceptionem exigi Fidem, sed non eandem. Priori quidem susceptioni actu Fidei opus esse, quia sine actu non infunditur habitus, & sine habitu Fidei numquam homo iustus euadit: posteriorem, actu Fidei non indigere, cum insit eius habitus, quippe qui à peccatore non deperditur. Quod, vt opinor, ille censuit de actu explicito neruosoque, quem interdum quidem, sed non semper exercere iubemur; & qui præcipue requiritur vt ad Fidem conuertamur, eiusque habitum impetremus. In reliquum inficiari non poterat, aliquam Fidei exercitationem necessariam nobis esse, vt secundo modo iustitiam consequamur.

5 Hoc ipsum confirmauit Iacobellus, Bellocastrensis Episcopus: monuit enim, per eisdem gradus ad primam atque ad secundam Iustificationem ascendendi, eosque cum S. Thoma connumerari: nimirum per actum Fidei, liberum arbitrium excitantis; inde per timorem seruilem, per spem, per timorem filio conuenientem, per pœnitentiam, & per Sacramentum seu re seu voto susceptum. Bellunenſis Concilij auctoritati subiecit id quod aliâ vice dixerat de Fidei efficacia, explicauitque dictum, non de Fide mortua & informi, sed de viua, & quam Charitas informaret.

Isidorus Clarius à Brixia, Cassinensis Abbas, notauit, ^b in sacris Literis iustitiam tribui Fidei, & salutem operibus, ex dicto S. Pauli ad Romanos: ^c *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Fides namque iustitiæ causa est; honesta opera cum iustitia patrata, sunt causa salutis. Et quantum licet mihi coniecere ex longa dissertatione ibi à Seripando recitata, ^d multum pariter Fidei tribuente, non eam Fidem hi Patres intellexere, quæ satis est Christiano nomini profitendo, sed viuendam Fidem de Christi redemptione; ex qua Fide confestim exurgeret fiducia, quæ spes est, ex ea Pfalta sententia: *Ecce Deus Saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo:* & Apostoli dicto: *In quo habemus fiduciam & accessum in confidentia per Fidem eius.* Et dicebat ille, scriptum esse ab Apostolo, hanc viam fiduciam, seu spem, non confundere: etenim quemadmodum à sulphure ignis emicat, ita per eam, in nobis charitatem extemplo succendi, quæ præceptorum obseruationem ac salutem secum trahit. Hoc pacto Seripandus philosophatus. Existimem itaque, eos putasse aliquem gradum, & aliquam excellentiam Fidei, esse meritum causamque numquam fallentem totius Iustificationis.

b In Coetu generali, 22. Iulij.
c Cap. 10.

d In Coetu, 13. Iulij.

Pars I.

B b b b b

Ioan-

1546.

Ioannes Caluus, Minorum Obseruantium summus Præfles, distinctionem à Mulso propositam secutus, affirmauit; Antequam gratia infunderetur, peccatum remitti iuxta ac Scripandus etiam opinabatur; quod confirmauit Canone incipiente: *Non potest. tit. de penit. distinct. primâ, vbi dicitur: Non potest quis gratiam doni celestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sordē peccati per pœnitentiæ confessionem, aut per donum Baptismi salutaris*; quæcumque sit illius testimonij auctoritas. Post remissionem peccati, aiebat Caluus infundi gratiam, ac tandem hominem renouari: haud tamen intellectâ temporis antecessione, sed causæ ac rationis.

In conuentu diei 24. exemplum Canonum, quod viri ad id destinati confecerant, relatum. Cuncti, præter quinque, habens nomen gratiæ concesserunt. Cuncti consensere, eam esse rem nobis intrinsicè inhaerentem, non meram S. Spiritus nobis extrinsecus assistentis præsentiam, nec meram Christi iustitiam tantummodo nobis imputatam; eam verò aut charitatem esse, aut non seorsum à charitate, pro variis Scholasticorum sententiis. Vnde satis constat, nullum posse argumentum deduci à Concilij auctoritate, quòd hanc vel illam partem confirmet sic, vt nonnulli arbitrantur. Vbi affirmabatur, tentationes absque gratia superari non posse, plures addendum putarunt, *omnes tentationes*, ne statueretur, nulli tentationi vincendæ satis esse naturam. Omnes pariter conuenere, posse liberum arbitrium consentire, dissentire, ac Diuinæ vocatiōis resistere.

Vbi damnabatur, quicumque affirmaret, Iustificatum certæ Fidei dei firmitate credere suam præsentem iustificationem, censuerunt vniuersalem particulam adiciendam, hoc est, *omnes iustificatos ita credere, vt Lutherani docebant*. Id enim si quis pro quibusdam peculiaribus rerum conditionibus affirmare vellet, ad eas audiendas rationes locum dari. Hanc postmodum opinionem propugnauit sui Scoti fautor Bonauentura Pius, supremus Franciscanorum Calceatorum Moderator: arguens, si aliter esset, vim quoque Sacramentorum incertam fore. At contra Paccus adduxit postremum Canonem *tit. de purgat. Canonic.* vbi Innocentius III. Romanus Pontifex scribit: *Si Vescotionis Archiepiscopus vellet iureiurando affirmare patrata à se delicta per pœnitentiā sibi fuisse remissa, huiusmodi iusiurandum valdè temerarium fore, dicente Iobo: Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.*

In postera congregatione concorditer censuere, damnandam esse certam de qua diximus fidem habitæ gratiæ; quam gratiam Lutherani

* In Cœtu generali, 13. Augusti.

* Cap. 9.

therani cum Fide Christiana indissolubili nexu coniunctam affirmabant. De reliquo volebant aliqui, hanc Fidei firmitatem haberi posse in aliqua peculiari rerum conditione, & hanc esse Scoti sententiam. Alij, quæcumque foret conditio, eam negabant, præterquam ubi peculiari Dei reuelantis verbo inderetur. Præcipuè verò Leccauela Naxiensis Archiepiscopus id fusè confirmauit, confutatâ prius potissimâ aduersariorum ratione. Esse quidem nos certos de Sacramentorum efficacia, sed incertos de conditionibus excipientis: adduxitque postea pro se varia sacrarum Literarum testimonia: dici ab Apostolo, *Nihil sibi conscium esse; verumtamen non in hoc iustificatum esse*: legi in Proverbiis: ** Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum ab omni peccato: & in Psalmis: Delicta quis intelligit?*

1546.

* Cap. 10.

10 Vniuersa Decreti forma plerisque displicebat, & quia obscura, & quia rationibus nimis referta, & alias etiam ob causas: vnde reudendam putauere. Et quidem comperio, datum fuisse Decreti reformandi negotium præcipuè * Scripando, tamen postea multis in locis eo inuito fuerit immutatum. Quod ad rem ipsam spectabat, primaria opinionum controuersia vertebatur in eo; An damnanda esset ea tantum fidei firmitudo de accepta gratia, quam singulis fidelibus Lutherani tribuebant; an enucleatius perscrutandum, posset necne ea vlli concedi; postea verò conficiendum Decretum. Priorem in partem inclinabant Legati, & festinationis cupidi, & intenti ne vlli ex Catholicis opinionibus officeretur. Partem oppositam Paceus fulciebat, affirmans, esse dogma non contemnendi ponderis aduersus insurgentes errores. Et cum in eo Hispanienses ac Neapolitani Paceo fauerent, creditum est, huiusmodi arte illum studuisse decisiones dogmatum protrahere, quò plus temporis suppeteret Casari ad ineundam concordiam cum Lutheranis, nondum damnationis ictu exulceratis. Sed prior sententia suffragiorum numero vicit. Nihilominus dixerunt Legati, conaturos se, vt vtrique partium fieret satis, iussis Theologis operam studiumque vt par erat impendere quæstioni quæsitisque * vocibus, quæ in hoc plenè damnarent quemcumque hæreticorum errorem, nullumque è Scriptoribus Catholicis læderent. Cum egregia sit eorum, qui præfunt Cæteribus, prudentia, non solum Decreta conficere ex amplioris partis voluntate, sed eo verborum tenore, cui cunctorum voluntas annuat: omnis quippe inter partes repugnantia, corruptionis origo est.

* Monumenta Scripandi, & Diarium Massarelli.

* Vide Epistolam Legatorum ad Sfortiam, 18. Augusti.

Mandata Pontificis de translationis negotio. Difficultas inueniendis Tridenti Patribus. Cæsarianorum postulata.

* Apparet ex scripto Maffei ad Ceruinum, 27. Augusti 1546. & ex Literis ad ministrum Ceruini, 18. 21. 25. & 28. Augusti, & 7. Septembris.

Interea Romam adierant * Bertanus, & Aurelius qui Madruccio à Secretis erat: ille, ut Legatorum nomine Pontifici suaderet necessitatem Synodi transferendæ; simul etiam ut omnem animi rubiginem in Tridentinum à Pontifice abstergeret: hic, ut mentem Cæsaris de Concilio significaret, simulque exponeret minaces nuntios, quos ipse Caroli nomine ad Ceruinum attulerat; quorum tenorem si nactus fuero, lectoribus alicubi referam. Aurelio, quod ad primum caput spectabat, grauitur respondit Pontifex: Cæsarem per eam inexpugnabilem repugnantiam aduersari Concilio non suâ sponte, sed eorum suasu, qui affectatum eius obsequij studium ostentabant: illos verò, qui inter Legatos ac Cæsarem offensionum semina iecissent, haud impunè abituros. Progressus deinde ad minas in Ceruinum intortas, flammis potius quam spiritu verba conflauit: Nihil nisi suo iussu actum à Ceruino: sed veteram quid peccasset, à se, non ab alio puniendum. Compertum iam sibi, quisnam id sulphuris in Cæsaris animum inieciisset, & quàm praua de causa. Exin vocem extulit adeò plenam indignationis in Tridentinum, ut Aurelius iterum adire Pontificem minimè ausus fuerit. Verùm cum Bertanus omnem operam adhibuisset Tridentino purgando, mitigandoque exacerbato Pontificis animo, pollicentis diuersâ imposterum ratione Madruccium acturum; hoc retulit moderatum responsum: Ex operibus se de homine iudicaturum.

Porro studuit Bertanus ostendere necessitatem translationis, tametsi Cæsar obsisteret; non tam ob acerbas offensiones inter vrbis dominum, & primum Concilij Præsidem, quàm ob ineluctabilem Patrum repugnantiam diutius commorandi inter incommoda ac pericula Tridentina. Quare Pontifex factam ipsis antea potestatem deducendæ Synodi per literas iterauit, modo maior Episcoporum pars ita censeret. At postridie quàm miserat tabellarium, certior factus expostulationis acerrimæ, quâ Cæsar ea de re & apud Nuntium voce, & apud Mendozam literis conquestus fuerat, reuocatis mandatis, ad Præsides scripsit: * Persistere se quidem in proposito; sed quò suauius illud perficeret, cauereque ne Cæsar vel ad concordiam cum Lutheranis, vel ad peculiarem Nationis Synodum impelleretur, velle ut duos adhuc menses Episcopi Tri-

* Literæ Sfortiæ ad Legatos, 18. Augusti 1546. & Maffei ad Ceruinum, 16. 18. 20. & 25. Aug.

denti degerent, dum Farnesius Legatus cum Cæsare ageret : cuius Confessarius Nuntio significauerat, itidem ac Orator Mendoza Legatis Tridenti, & Vega Pontifici, satis esse Carolo, si res ad medium Octobris retardaretur; & interim Synodus dogmatum sanctionibus superfederet. Legatos itaque certiores reddidit Pontifex, se iniunxisse Farnesio, ut rem cum Cæsare exploratè stabiliret: illi verò nihil interim noui molirentur; sed discutiendis rebus darent operam, certiusque Patrum voluntatem explorarent, quò integrum esset Pontifici, in tempore rem exequi: adeoque oportere, ut Episcopos iam inde profectos reuocarent, & abeundi cupidos retinerent.

3 Ancipites erant Legati, intelligeretne Pontifex, Patrum voluntatem certius explorandam per rogata in publicis conuentibus suffragia, quod ipsi præoptabant, & vnicam fore cautionis rationem arbitrabantur: sed cum prænoscerent, Cæsarianos huic suffragationi acerrimè obluçturos, dilucida Pontificis iussu postulabant, quem plenè rem per literas docuere. Quod ad Episcoporum vel discesum impediendum vel reditum curandum spectabat, proposuerunt, præterquam quod id re consequi perarduum foret, opportunius videri, si permitteretur, ut experientia ipsa Cæsari cunctisque mortalibus translationis necessitatem palàm faceret. At Pontifex nec primum admisit, quò omnem offensionem Cæsarianorum euitaret, dum ad concorditer cum iis agendum cunctabatur; nec alterum reuocauit, quòd nollet patefactam translationis necessitatem, sibi dissolutionis periculo constituram. Quapropter Legatos iussit cohortari Patres, & ad moram compellere: cunctos tamen certiores redderent, consilium non esse Pontificis, eos ibi diutius inuitos detineri; sed eam cunctationem expeti, quò res quam maximè posset in Religionis commodum cederet, & ne suscepti labores sumptusque deperderentur.

4 Præsidēs itaque certos etiam nuntios ad Episcopos per finitima loca dispersos miserunt, qui ad reditum inuitarent: quamobrem nonnulli reuersi. Sed paulò post ex Farnesianis literis compertum est, à Cæsare clausis auribus translationem respui. Aiebat, Id si fieret, perditum iri quidquid ipse conatus fuerat in multis Lutheranorum adducendis, ut se Concilio subderent. Vbi etiam in puluerem redigerentur armorum vi Saxo & Langrauius, eorum vrbes, aliorumque plurium Germanorum Principum ac Dynastarum, permansuras hæreticis confertas, quibus satisfaciendum supererat. Ipsos Catholicos eo intempestiuo motu perspecto, in suspicionem

1546.

a Literæ Legatorum ad Sfortiam, 1. Septemb. 1546.
b Literæ Farnesij ad Pontificem Ingolstadio, 30. Augustij & alie Verralli Nuntij ad Legatos, eadem die.

B b b b 3 prola-

1546. prolapsuros, cum ea Synodus tot Comitiorum suffragio Tridentum conuenerit: Germanorum ingentia, vel maxime suspiciosa, existimatura ad actum haud fide sinceram, sed simulatione conditam. Sibi animi satis esse ad continendos Tridenti suae ditionis Episcopos, modò potestas à Pontifice fieret eorum prouentus apud serutinendi: proinde sibi persuadere non posse, cur idem cum reliquis agere Pontifici non liceret. Haud se volente Madruccium imperiosius egisse, nec se mandante Patres Legatosque minaciter obiurgatos, quod prius etiam Romæ significatum fuerat; idque sibi displicere: sed posse impostero adhiberi remedium, causa publicè minimè præcipitata. Et quamquam his rationibus valida Legatus opposuisset responsa, tamen irrita desuebant. Etenim Cæsar, tam pio molimini intentis animis, haud sibi persuadere poterat ceu absolute conducibile, quod rei sibi propositæ non conduceret. Quamobrem scripsit ad Legatos Farnesius, ut moram aliquam interponerent, & Augustanus Cardinalis cum iisdem acerbe conquestus est, quòd, cum propè adesset opportunitas componendæ Germaniæ, & hæreticos ad obsequium Concilij adducendi, festinarent per eam leuem præcipitemque mutationem cuncta peruertere.

a Literæ Sfortiæ ad Ceruinum, 4. Octobris 1546.

b Eius Literæ ad Legatos, 31. Augusti 1546.

c Literæ Legatorum ad Sfortiam, 10. Septembris 1546.

d Literæ Legatorum ad Farnesium, 20. Sept.

Tum Legati, ne collatam prius operam perderent, cepere consilium conficiendi Decreti de Iustificatione, simulque de Episcoporum in suis Sedibus mansione, ut postea Sessio haberetur præscripto die ad Octobris dimidium, quo tempore belli euentus clariùs ostenderet, quoniam loco futura Sessio indicenda. Etenim Patres Pontifici denuntiauerant, præoptare se suis Sedibus deturbari, quàm diutiùs Tridenti subsistere cum periculo, ne confecto mox prælio, à Lutheranis abducerentur captiui. Atque vt res cederet, Legati liberè constanterque professi sunt, se iam impares esse ad operam ibi diutiùs nauandam, ob causas sæpiùs iteratas; præsertim verò, ut aiebant, ob conscientia morfus. At Pontifex interea tergiuersari, Legatosque admonere, cum Episcopis ita præstò essent, ut in dies liceret capi consilium aliò Synodi deportandæ.

e Literæ Massici ad Ceruinum, 19. Sept. 1546.

Noua tamen de loco difficultas insurgebat. Etenim Franciscus Gallia Rex nulli urbium assensus erat, quæ penderet à Cæsare, & Auenionem sibi probari indicauerat, spe datà, eò Lutheranos adductum iri: sed ea spes firmior haud censebatur, quàm quæ de iisdem fiebat à Cæsare, vbi Concilium Tridenti perduraret: mos quippe hominum, ac potissimè Principum est, in agendis negotiis rerum futurarum conditionem pro arbitrato sibi fingere; simulque pro

pro certo sumere, iis omnia ex voto prosperè casura, qui in præsentia ipsorum votis obsequantur. 1546.

CAPVT XI.

Expenditur Seripandi opinio de Iustificacione, affirmantis, præter infusam iustitiam ac merita Christi, opus esse, homini Christi iustitiam imputari, et apud Dei Tribunal illi salus adiudicetur.

EA de migratione consilia, Legatorum sedulitatem, vt assollet, nihil minuerant in expendendis dogmatum argumentis: cum optimè intelligerent, ad rem benè gerendam, æquè ac ad fabricam nauiter extruendam, opus esse, sibi quodammodo persuadere, ibidem vbi degitur semper commorandum. At mihi quidem, narrationem huiusce temporis apud Suauem legenti, licet citra omnem amplificationem affirmare, videri mihi alterius cuiuspiam Concilij historiam legere, vsque adeò rerum conditiones ab eo asseueranter enarratæ distant ab iis, quæ tunc Tridentino contingere. Vt à patentioribus ac solidioribus ordiar, ne minima quidem ab eo sit mentio de exorto inter Montanum, Pacecum & Madrucium iurgio, in cunctis huius Concilij monumentis luculenter descripto, adeò vt planè ignoret quæ inde postea consecuta & agitata fuerint de Synodo transterenda: hinc est, quòd huiusmodi notitiâ destitutus, semper hic errabundo gradiatur vestigio, & commentaria effutiat.

Dicit præterea, 25. Augusti euulgatum Tridenti Iubileum quatuor ad eius functiones obeundas, Cætus publicos quindecim dierum spatio intermissos. Sed neque Iubileum eo die promulgatum est, cum prima ad ipsum consequendum supplicatio 19. Augusti habita fuerit; nec vnquam eo mense quindecim continentes dies absque generali Conuentu præterierint.

Affirmat, A Legatis de industria Decreti absolutionem protraham, iniectis disputationibus inter aduersantium classium Theologos, ne ad celebrandam Sessionem deueniretur: & quoniam ad agendum per eam simulationem, ineptum videbatur apertum ingenium primi Legati, eam curam à Ceruino in se receptam, quippe animi magis oblecti. Prætermitto mordacitatem in huiusmodi virum, cuius integritas vel ab hæreticis legitur commendata; & nequitiam hominis, quæ per violentiam lioris contendit e gloria vitu-

* In Diario
Maffarelli
in Actis.

1546.

vituperationem elicere, agnoscens ceu causam tam egregiæ administrationis, quâ Ceruinus suum munus expleuit, non doctrinam, non solertiam, non patientiam, non animi intentionem, sed calliditatem & fraudem. Hæc omnia prætereo. Detur illi id quod minus etiam est probabile coniectare, vbi hoc magis sit vituperabile: at concedi nullo pacto poterit, vt res gestas enarret aduersus quam gestæ sint, prout audacter hîc agit. Si fortuito Suavis ea scripsit, monumentis minime perlustratis, nimis temerarius, si perlectis, multo nequior habendus est: nam ex cunctis congregationum Actis, cunctisque literis Legatorum ad Sfortiam Cardinalem, ad Nuntium in Gallia, & ad alios illustres viros, nihil euidentius constat, quàm illorum sollicita festinatio huiusce Decreti conficiendi, conuocandæque Sessionis; & eorumdem querela in Casarinos, quod datâ operâ nouas moras interuicerent, vt qui animaduertebant, huiusmodi Decreto perfecto viam sibi obstrui, ne vniquam cum Lutheranis Religionis concordiam componerent, nisi doctrinæ suæ palinodiam isti canerent. Quin adnotatum à Massarello comperio, * semel à se detectam quorundam Episcoporum conspirationem, ne Decretum confirmaretur, quod Legati sollicitabant.

* Litera
Ceruini,
10. Octob.

* 16. Septembris.

Iam verò quoniam Iustificationis dogma tessera quodammodo erat, quâ Catholici ab hæreticis discernebantur, & radix, vnde veluti quidam rami reliqua seu vera seu falsa dogmata pullulabant, cuiusque gratiâ, vtpote rei grauissimæ, Casariani cunctationem promouebant, eamque cohonestabant, incredibile placet est, quàm accuratè, quàm subtiliter, quàm assiduè quæuis vocula perpensa ac discussa fuerit in congressibus prius Theologorum qui consilium, ac deinde Patrum qui sententiam proferebant. Vnde si ea omnia hîc recenserem, peculiare sanè volumen ex ipsis consularum huic historiæ adicerem. Iuvat tamen consuetâ mihi viâ pergere, quâ neque quidquam memoriâ dignum prætergrediar, attingendæ metæ impatienter cupidus, neque quidquam minus memorabile prosequar, ostentandæ notitiæ intemperanter auidus. Atqui in his solis quæ adducam, tantum intererit inter me ac Suauem, vt de eodem Concilio, iisdemque temporibus nos ambo scribere, vis credibile futurum sit. Sed hæc inter nos discrepantia, mira non accidet cuiusque consideranti; illum ex commento liuoris, me ex vero prototypo pingere, ac ne minimam quidem narratunculam proferre, quàm non profitear legitimis monumentis comprobare.

Nec inutile, opinor, nec ingratum erit, cognoscere opiniones Seripandi; qui postquam hæc insignia Decreta ad eorum normam

conci-

concinnauerat, post plurimam disputationem adeò illa permutata comperit, vt pro suis non agnosceret. Suprà narrauimus, à Scripando huiusmodi Fidem astrui, cui esset iustificatio tribuenda, non modò tamquam illius principio, sed tamquam causæ certissimæ, affirmante, per talem Fidem in Redemptorem eiusdem Redemptoris merita nobis applicari: tum Caietanum ad eam sententiam fulciendam aduocabat. Duplicem postea iustitiam statuebat. Partem quidem nobis intimam, quam pariter bifariam diuidebat: ex his aiebat alteram ab initio efficere, vt à statu peccatorum gradu faciamus ad statum filiorum Dei; & hanc existimabat ille nobis donari cum gratia per Sacramentum infusa, seu id re seu voto suscipiatur: partem alteram esse, quâ dicitur homo iuste viuere; & hanc collocabat in actibus virtutum ab eadem gratia productis. Secundam iustitiam extra nos sitam volebat; nempe iustitiam ac merita Redemptoris, quæ ex Diuina commiseratione nobis imputentur quasi nostra; non quidem integra, sed secundùm eum gradum, & ad ea efficienda, quæ Deo placuissent.

* In sententia quam dixit 3. Iulij, & in suis monumentis.

Primam iustitiam, secundùm vtramque partem, absque altera imperfectam aiebat, nec satis esse vt per eam æterna gaudia consequamur; tum quia ceu pannus menstruata nostris quotidianis labibus scædatur, tum quia, quantum attinet ad infusam gratiam, nulla creatæ dotis qualitas perfectè dignos Diuinâ visione nos efficit: & quantum ad opera, *Non sunt condigna*, vt ait Apostolus, *passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. Hinc ille deducebat, quo pacto verum esset illud effatum, Iustificationem esse per Fidem, non per opera. Dicebat enim: Si sermo sit de prima Iustificatione, quæ transitus quidam est ex inimicorum conditione ad filiorum Dei statum; eam operum præmium nequaquam esse, sed puram Redemptoris misericordiam, à Fide nobis impetratam, non autem per pœnitentiæ meritum tributam, tamen hæc pœnitentia exigatur: siquidem pœnitentia Iustificationem antecedens, cum sit opus ab inimico Dei profectum, quidquam promereri non valet; ea verò pœnitentia, quæ subsequitur, iam reperit deletum peccatum, adeoque æternum supplicium remissum. Si Iustificatio consideretur secundùm alteram significationem, prout ea hominis iusti vita est, verè ad ipsam opera exigi; ac proinde dixisse Apostolum, in Christo Iesu valere *Fidem quæ per dilectionem operatur*: tamen huiusmodi iustitiam solis operibus non tribui, sed simul Fidei, quatenus opera, quantumuis necessaria, haud satis forent, nisi per Fidem applicaretur Christi Iustitia, quâ quod nobis

Pars I.

Ccccc

desit,

1546. desit, expletur. Cùm autem Catharinus multa tunc errata Lutheranorum collegisset, quibus ea sententia consonare videbatur; professus est Seripandus, errata illa se detestari: nihil cum ipsis opinionem suam consentire: sed par non esse, ex horrore totius Lutheranae doctrinae, damnare simul sententiam, quam pro eo ac ipse rebatur, spectatissimi Lutheranorum oppugnatores propugnabant; cuiusmodi erant Caietanus, Pighius, Flugius, & Gropperus.

Hanc dissertationem locupletavit Seripandus doctrinâ plurimâ, è sacris Literis Patribusque decerpâ: quod vel per se solum satis esset ad redarguendam Suavis leuitatem, cùm scribit, numquam deuentum esse ad rei cardinem, nimirum ad peruestigandum, An prius homo Iustificationem excipiat, ac postea iuste operetur; an post opera iusta ipsa Iustificatio succedat. Præterea, an id Synodus non definit? dum hinc docet, Iustitiam gratis nobis donari, propterea quòd nihil eorum quæ prius egimus, illam promeretur, adeoque perfectam iustitiam excludit ab operibus, habitum infusæ gratiæ, quâ iustus homo redditur, antecedentibus: & dum hinc statuit, ante Iustificationem exigi quosdam actus honestos ex parte nostra; adeoque admittit, posse ac debere aliquid honesti ab homine agi ope gratiæ præuenientis ante infusam iustitiam?

Peraccuratum igitur studium huic articulo, operaque diligentissima impensa, An qui ad Dei Tribunal se sistit cum iustitia infusa, & cum meritis vi illius comparatis, satis virium obtineat ad salutem consequendam; an præter hæc necesse sit, vt illi Christi Iustitia imputeretur. Equidem quàm plurima inspexi * autographa sententiarum, quas in ea quaestione illi Theologi protulerunt. Quinque dumtaxat Seripandum secuti: hi fuerunt tres ex eadem S. Augustini Familia, Antonius Solitius Hispanus Doctor, & Laurentius Mazochius ex Ordine Seruorum B. Mariæ. Præter eos Vincentius Legionensis Carmelita contrariam quidem cum plerisque opinionem habuit de iis iustis hominibus, qui post Christi mortem obierunt, sed cum illis quinque consensus de iustis antea demortuis, hoc est, eo tempore, quo satis illis non erat gratia interior ad cælum adeundum, sed oportebat eos nouâ ex Christi cruciatibus ope iuari.

Multi cum Richardo Cenomano ex Minoribus Obseruantibus considerabant duo causarum genera: Alias, quæ gignunt effectum ipsis postea non indigentem vt conseruetur, qualis est filius à patre iam genitus: alias, quarum effecta non minùs à causa pendunt dum conseruantur, quàm dum generantur; quo pacto radius à So-

* Extant in Bibliotheca Barberinorum.

se dependet. Hac posteriore ratione nos à Deo pendere, tum spectatâ naturâ, quæ nos extrahit è nihilo, tum spectatâ gratiâ, quæ nos regenerat, & extrahit è peccato, quod alterum & deterius nihilum est. Hoc posito, duas in nobis Iustitias non inesse, alteram intrinsecus, alteram extrinsecus, eò quòd Christi merita imputentur: sed interiorè nobis iustitiâ & à Christi meritis effici, & ab ipsis quouis temporis momento pendere; & nisi eorum vi conferuaretur, illicò defecturam. Atque ita nobis Diuinum Tribunal aduentibus, esse confidendum Christi Iustitiæ, non quidem eè iustitiæ quæ vacuitatem nostræ iustitiæ interioris suppleat; sed tamquam causæ efficienti, ac neuiquam pendenti à nostra interiori in-hærente iustitiâ, quæ causâ formalis est quâ iusti sumus. Et quamquam existimarent quidam, iustitiâ ipsam, actionesque ab ea genitas, si absolute ipsarum natura spectetur, ius nobis ad æternam felicitatem haud impertiri, eamque posse à Deo denegari homini illis doctoribus prædico; affirmarunt tamen, id negari non posse posito respectu, quo ipsa gratia actusque ab ea profecti connectuntur cum acceptatione ac promissione Diuina nobis exhibita ob meritâ Redemptoris, per quam Deus promisit, habiturum se pro amico filioque adoptiuo hominem huiusmodi donis ornatum. Cùm igitur Fides sit, quæ per firmissimam veritatem, intimamque ipsius naturam certos nos reddat huiusce promissionis acceptationisque Diuinæ, ob Christi merita nobis concessæ; idcirco dicebant aliqui, In nostra iustitiâ præter gratiam & opera, Fidem etiam inuolui, quâ positâ & intimum & efficacissimum ius nobis inest, vt tamquam iusti accipiamur, & à Deo gloriâ sempiternâ donemur.

Concedebant omnes, gratiam redemptis per Iesu Christi merita impertitam, & huiusce rei causâ debere nos illis plenè confidere; nostram verò iustitiâ, Christi Iustitiâ esse appellandam. Omnes quoque, præter eos quos diximus, consensiebant, vtrumque res habeat, siue gratia infusa, quæ nobis per Christum donatur, suapte naturâ obtineat vt sit adoptiua Dei filiatio, ac forma iustificans; siue id habeat ob distinctum respectum, quo ipsa respiciat Diuinam acceptationem, ex Redemptoris promerito nobis præbitam; ab ipsa certe nobis perfectè applicari Christi merita: adeoque non esse in nobis duas iustitias, quas Seripandus volebat, alteram imperfectam nobisque in-hærentem, alteram perfectam & exteriorè; sed potius eam, quæ intus inest, esse communicationem quamdam, possessionem atque effectum exterioris. Quemadmodum quamuis esse nostræ naturæ, sit esse Dei, sicut loquitur S. Dionysius, quem se-

2546.

cutus est Ægidius Romanus, illius Scholæ Princeps vnde prodit Seripandus; non idcirco hoc esse nostræ naturæ duplex est, alterum nobis intimum & impotens nos à nihilo formaliter, vt loquuntur Scholæ, fecernere; alterum exterius, & in Deo situm, quod nobis formaliter communicet id quo nostrum esse interius caret: sed esse nostrum interius, est quædam communicatio esse Diuini, per quamdam eminentiam illud continentis ac procreantis. Inter eos qui studium stylumque huic disputationi adhibuere, Iacobus Lainius excelluit, qui ad refellendam opinionem Seripandi, commentarium verius quam sententiæ summam scripsit, in quo vniuersum de Iustificacione negotium simul perpendit; tantoque in pretio fuit, vt verbatim in Acta legitima relatus sit.

Atque vt hîc mihi liceat tam celebri in sapientissimo confessorum quæstioni aliquid, quod ipse sentiam, interponere in gratiam partis Concilio magis probatæ; & ne in hoc ipso Suauem imiter sua sententiæ auctorum nominibus personata promentem, ita disputo: Si essent duæ iustitiæ inter se diuersæ, quarum altera nobis intima, per se non sufficeret ad extrahendum hominem à statu peccatoris, eam sanè propriè iustitiam appellari non posse: quâ planè ratione forma, minimè potens id in quo inest calidum reddere, calor nuncupari non posset. Quinam poterat illa nos dealbare quasi nix, etsi prius rubri quasi vermiculus fuisset, vt loquuntur Scripturæ, cum pro certo habeamus, nostrum ruborem semper nobis inherere, vbi nullus superueniat candor, quo ille deleatur? Quo pacto sacra Cantica verè concinerent ea quæ legimus de pulchritudine animæ Deo gratæ, ac de cælestis Sponsi amore, ob huiusmodi decorem; vbi semper verum esset, nos, spectatis omnibus quæ nobis insunt, scædos ac deformes esse; tamen vellet adhuc Deus nos excipere ceu mundos ac formosos, in gratiam Redemptoris, simulque dum ita nos habet, eas nobis dotes impertiri vellet, quæ tamen ipsæ per se neque dignitatem neque pulchritudinem nobis afferrent, sed in pristina indignitate ac scæditate hominum peccatorum nos relinquerent?

Quod verò spectat ad quotidianas vitæ labeculas, quibus infestis nobis iustitia contaminatur: hæc quidem, vt obseruauit S. Thomas, animæ iustæ pulchritudinem, quæ supra naturam est, haudquaquam deturpant, sed æquiparantur pulueri, quo vultus decorus inspergitur; vnde neque lineamenta neque colores corrumpuntur, sed minus nitidus ille redditur, minusque gratus spectantibus, donec detergatur. Ceterum huiusmodi labeculæ nec in horas sin-

gulas

gulas iustos omnes inficiunt, præsertim pueros; neque cum adsunt, merentur suapte naturâ Diuinam auersionem, aliâve pœnam præter temporariam: quam pœnam recipiunt, etiam si Christi iustitia ipsis imputetur. Adeoq; ex Christi iustitia non euadimus melioris cõditionis compotes coram Deo, quàm ex vi illorum donorum intimè inhærentium, quæ ab illa & per illam nobis communicantur.

¹² Ad res Tridentinas redeamus. In memorata disputatione duo mihi admirationem pariunt: Alterum, quàm acri studio, accuratisq; lucubrationibus hic articulus perpensus fuerit. Ad id Scripandi auctoritas reliquos stimulauit, qui nimis ægrè ferebat, suum huiusmodi inuentum deserere, quasi filium quem vndique oppugnatum videret. Lique tamen ex multis eius defensionibus, scripto deinceps editis, ipsum per nõuas interpretationes exceptionesq; more militis veterani ab aduersariis pressi, retrocedere quidem, sed fronte semper aduersâ. Alterum quod admiror est, Suauem, qui minutissimam diuersarum sententiarum narrationem ostentat super hoc Iustificationis capite, de tam publica, tam feruida, tam proluxa disceptatione, profundo obuolui silentio. Sed veræ narrationis inopiam compensat, confictis plurimis quæ non euenere.

C A P V T XII.

Disputatio, quenam certa fiducia haberi possit in hac vita de suscepta gratia.

¹ **N**on tamen inter confictas ab eo narrationes habenda sunt, quæ narrat exagitata de certa per Fidem susceptæ gratiæ scientia, quæ possit hæc in vita obtineri. Iam ostendimus in Cœtu 17. Augusti habito, cunctos aduersus Lutherum pernegasse, ab huiusmodi certa fiducia Redemptoris merita nobis admoueri, iustosq; nos reddi. Negabant pariter, eam esse homini iusto necessariam; quod affirmat Colonienis quidam libellus, Bucerî afflatu conceptus. Pius tamen, Franciscanorum summus Moderator, affirmabat, auctore, vt ipse rebatur, Scoto, eam fiduciam in quibusdam conditionibus haberi posse. Alij hoc tamquam falsum constanter repudiabant: vnde volebant Legati ad aliarum doctrinarum examen progredi; at Paccus, & cum eo complures, sicuti memorauimus, institere, vt res subtiliori examini subiceretur.

² Et initio quidem in minorum Theologorum congressibus plerique cum Pio concordēs differuerunt. Sed veritas imitatur flumina, quæ in progressu semper augetur: & ita sententia sub initium mi-

nus accepta, euasit denique & Concilio magis probata, & post Concilium vniuersè suscepta. In eo præcipuè illa nitebatur, quòd vnusquisque Christianorum, vbi ætatem rationis compotem attingit, noxam saltem Originalem à se contractam agnoscit: quoposito, nullus ipsi patet aditus ad certò pernosendum, eam sibi fuisse remissam, nisi diuinitus hoc ipsum Deus reuelet. Id ex eo probatur, quòd huiusmodi certa cognitio ex naturæ lumine haberi euidenter nequit, vt patet; nec ex manifestis sacrarum Literarum effatis, cum in ipsis nusquam affirmetur, quemquam nostrum nunc Diuinâ gratiâ præditum esse: nec ex Conciliorum, & Ecclesiæ definitionibus, quippe quæ de nullo viuentium id definiuit. Superesse itaque vnicus modus, per eam videlicet certam cognitionem, quæ deducitur ex duabus positionibus, quarum alteram Deus diserte reuelaret, altera naturæ lumine euidenter pateret; exempli causâ, Mihi certum est, me in Adamo peccasse, quia id mihi de cunctis hominibus reuelat Fides; & constat naturæ lumine, me hominem esse: sed ne hac quidem ratione certam hanc nostræ iustitiæ notitiam possumus obtinere; Fides enim tria Iustificationis genera nos docet.

Alia fit per Sacramentum, dicente Christo de Baptismate: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: & de Pœnitentiâ: Quorum remisistis peccata, remittentur eis.* Sed cum ad Baptismi efficacitatem necessaria sit intentio ministri, quæ interior animi actus est; nulli hominum præter ipsum tanta illius actus euidentia inesse potest, quanta satis sit, vt id iuratus affirmer.

Alia per martyrium, ex illo Christi dicto: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* At martyrium non nisi morte perficitur; igitur qui viuir, certus esse non potest gratiæ sibi ex vi martyrij collatæ.

Tertium genus, quòd per Fidem etiam scimus, est ex amore Dei super omnia, & perfecto dolore, quem contritionem perfectam nominant, secundum ea effata: *Ego diligentes me diligo: conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* At in primis, quisnam certò nouerit, à se super omnia Deum diligi? se ex illius amore super omnia malum peccatum detestari? Præterea quidam, vt hic amor ac detestatio extra Sacramentum efficaciter operentur, exigunt complures conditiones, ac præcipuè quamdam certam actus intentionem, de qua nemini euidenter constare potest.

Hic Suauis, dum vtriusque partis rationes recenset, conatur de more sic eas proponere, vt illæ præfulgeant, quæ fauent sententiæ hanc

hanc certam notitiam affirmanti, non modò in quibusdam peculiaribus conditionibus, sed communiter in omnibus iustis, quæ sententia sic vniuersè explicata proculdubiò Catholica non est: contrarias verò rationes occultat. Quare argumenta à me prolata, & quæ in suis scriptis sententiis adducebantur à Richardo Cenomano, Bartholomæo Miranda, & ab aliis, tacitus prætermittit. Simili silentio itidem obruit sanctorum Patrum testimonia: quin de ipsis ait; Cùm eorum effata in vtramque partem inclinarent, satis fuisse compertum, eos ex accidente locutos, nunc vt religiosioribus animos adderent, nunc vt demerent audentioribus. At paulisper sistamus.

5 Fas quidem esse potest, ad timidiores animandos, pronuntiare, homini dubitandum non esse de suarum remissione culparum, post adhibitam à se, quâ opus erat, diligentiam; haud inquam dubitandum eâ dubitatione, quæ animum torqueat, operationemque præpediat: ex quo si quis etiam argumentum fortasse deduceret maioris fiduciæ, quàm ipsa res postulet, parum tandem oriretur incommodi: nefas tamen omnino esset docere, hac in dubitatione perpetuò vitam agendam, vbi è contrario verum esset, semel, imò semper ea de re per Fidem nos certos reddi; hinc enim ansa præberetur persuasioni Fidem lædenti, adeoque inter crimina vtique nocentissimæ. Et tamen Patres hanc incertam rei notitiam vniuersè ponunt. Duos ex innumeris hîc producam. S. Augustinus Homil. 35. hæc habet: *Quamdiu viuimus hic, de nobis ipsis iudicare non possumus; non dico quid cras erimus, sed quid hodie simus.* Pleniùs S. Gregorius in responsione ad Gregoriam Augustæ Cubiculariam, cupientem, vt per ipsum diuinitus admonitum, suas sibi condonatas à Deo noxas cognosceret, ita respondet: *Rem & difficilem & inutilem postulas: difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui reuelatio fieri debeat: inutilem verò, quia securus de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ ultimo plangere eadem peccata minimè valebis: quæ dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida metuerere debes, atque ea quotidianis fletibus lauare.*

* Epist. 22.
lib. 6.

6 Suauis per inductas à se expositæ opinionis assertiones dicit: Quoties in Euangelio legitur remissa à Christo peccata, toties pariter legi, ab eodem dictum: *Confide, quia sunt tibi remissa peccata,* vel aliquid huiusmodi. Igitur, arguit ille, ex eo quòd hæc certa cognitio concedatur, nulla superbix præbetur occasio, vt propterea ad eam amoliendam incertus viuere vnusquisque debeat, vt aduersarij conficiebant. Bellè profectò! Ac primò quidem neuiquam affir-

matur,

1546.

matur, inde argumentum superbiæ nobis per se porrigi: id namque pro portione contingeret in quibusvis à Deo collatis in nos beneficiis; adeoque per huiusmodi rationem colligeretur, eorum omnium ignoratione nobis opus esse: sed affirmatur, per eam fidei firmitudinem nos desides euasuros ac languidos ad honesta penitentia opera exercenda, quæ nobis adiumento sunt, tum quò futuras noxas euitemus, tum quò nostra merita promoueamus. Præter eam num Christo potestas deerat, simul elargiendi solaria huius securitatis iis quibuscum ipse præsens agere dignatus est, simulque huiusce dulcoris condiendi tam valido gratiæ præmunitis antidoto, ut is nec arrogantia nec desidia corrumpetur. Sed Diuinae prouidentia pro his rerum conditionibus haud congruum fuit, hæc priuilegia in hominum communitatem profundere: alioquin ea, quæ Christus in Magdalenam, in pium Latronem, & alios huiusmodi diuinitus tribuit, fuissent uniuerso humano generi communicanda.

Pergit arguere: Nos à sacris Literis compelli ad agendas Deo gratias ob acceptam veniam: *futurum autem ineptissimum, planè arrogansem auditurum hominem, qui de eo grates persoluat, quod datum sibi necne fuerit ignorat.* Si per eam vocem, *ignorat*, significatur, magnum argumentum ei non suppetere, ut id pro vero habeatur, conceditur assertio; sed rei propositæ non quadrat. Sin autem significatur, non obtineri ab eo notitiam, quæ falli non possit, in qua significatione aptè quadraret, falsa est & risu excipienda. Quid? An fortè gratias Principi non debeam agere, ubi illius administer beneficij ab eo in me collati me admonuerit? & tamen administer ille mentiri poterat; sed non idcirco mea gratiarum actio *ineptissima erit, nec ego arrogans auditurus.* Paterfamilias nonne quotidie Deo gratias agit, quòd ille suos liberos incolumes seruet, ac rem familiarem sospitet? Et nihilominus quoniam ille extra omnem erroris aleam certò scit, eo temporis momento liberos viuere, nec impetu repentinae mortis extinctos esse; & rem familiarem manere sospitem, nec alluione aliqua, aliòve inopino infortunio esse deperditam? Cum vel acceptæ dignitatis, vel reportatæ victoriæ nuntius cuiquam affertur, an non laudabile, consuetumque pietatis specimen is exhibeat, si extemplò Deo gratias fateatur, tametsi certus omnino de nuntij veracitate non sit, & interdum contingat eum deprehendi mendacem? Quis fieri poterat, ut odium in Concilium exarsitans ad eò suauem perstringeret, hominem alioquin ingenio præditum, ut hæc tam manifestò vera non senserit? Quoniam in mentem non

incideret, cum hæc mortalium vita non serenam evidentiam cælum, sed caliginosam opinionis vallem imitaretur, inductum fuisse vocabulum in Scholas, *Certitudinis moralis*, hoc est cognitionis haud quidem reuera omnino certæ, sed huiusmodi, quæ, cum humanis in rebus certior haberi nequeat, respectu rationis moralis, hoc est morum, nobis sufficiat ad prudenter agendum, perinde ac si esset omnino & absolutissimè certa? Quicumque verò aliter ageret, nã ille ineptissimus planeque arrogans dicendus esset.

1546.

8 Ad eam notitiæ firmitatem fulciendam varia congerit Suavis factorum Voluminum effata, variasque responsiones ad testimonia ex aduerso producta; perperam oblitus, quam illis dilucidè responsum, quam hæc strenuè impugnata fuerint, non à Polemicis inquam scriptoribus, ac præcipuè à * Bellarmino, sed ab iis qui tunc in Concilio de illis scripserunt, inter quos disputatio Richardi Cenomani, quæcumque obiecta fuerant, eruditâ perspicuitate dissoluit. Nec mihi lubet hîc longius versari in doctrinis ad eò notis repetendis: quædam tantummodò Suavis menda factò aduersantia indicabo.

* Lib. 3. de Iustificatio-
ne cap. 9.

Semper ille ad eleuandam Scholasticorum auctoritatem intentus, quò telorum aciem obtunderet, factionem suam fortius petentium, refert, ab aduersariis conclamatum, Haud laborandum quid Scholastici sentiant, ut qui philosophicis vtantur rationibus ad ferendum de Mysteriis Diuinis iudicium, sed imbecillis. Quo pacto id conclamare illi poterant, cum Suavis ipse affirmarit, Carmelitas ibi eam sententiam secutos ob auctoritatem Ioannis Baconis in illorum schola Principis? Quo pacto, si idem egerat Generalis Franciscanorum Minister ad Scotum tuendum? Quinam, si Catharinus ad suam opinionem comprobendam producebat Alexandrum Alensem, & complures alios è Scholasticis?

* In respon-
sione ad A-
pologiam
Soti.

9 Sed aliud Suavis mendacium risu planè excipiendum, vbi explicat quonam sensu Decretum interpretati sint, & quo pacto pars vtraque illi consenserit. Forma Decreti erat: Nemini posse eam inesse certam fiduciam de suscepta gratia, per eam fidei firmitatem, cui falsum subesse non possit. Refert Suavis, assensum illi fuisse Catharinum, eiusque opinionis assecclas, eò quòd, qui gratiam obtinet, potest eam amittere; adeoque illi fidei potest subesse falsitas, cum possit contingere, ut ea enuntiatio quæ nunc fide creditur, euadat falsa. Quid hoc rei est, ut homo eruditus, cuiusmodi Suavis erat, & qui lectam à se Catharini Apologiam ostentat, in tam pueriles ineptias prolapsus fuerit? Igitur articulo Symboli, per quem credi-

Part. I.

D d d d

mus

1546. mus Christum ad iudicandos viuos & mortuos venturum, potest subesse falsum; quia cum Christus reipsa ad iudicium veniet, tunc non amplius vere dicitur ipsum venturum. Igitur articulo quo antiqui Patres, ac Beatissima Virgo credebant Messiam oriturum, poterat subesse falsum; quia iam tempus aduenit, cum id amplius verum non erat, & cum ipsa Virgo Fide credidit, natum esse Messiam. Ergo iis, quæ affirmavit quicumque è Canonicis Scriptoribus, exempli gratiâ S. Paulus de se ipso, ac de conditionibus illius ætatis, potest subesse falsitas, quia nunc nihil eorum amplius verum est. Quis adolescens libros Aristotelis de interpretatione leuiter edoctus, nesciat, cum assertio certo tempori adnectitur, non posse ex vera in falsam mutari? quoniam si referatur ad illud idem tempus, verum esse nequit, rem ab ea significatam simul fuisse & non fuisse: quod si enuntiatio referretur ad aliud tempus, iam non esset eadem enuntiatio, quippe quæ rem aliam affirmaret. Nemini itaque venit in mentem significatio tam inepta. Æquiores sanè mereretur excusationem suaui, si falsus fuisset, minus à se perceptam subtiliorem interpretationem illius Decreti, allatam à Catharino, utpote sententiæ suæ minimè repugnantis: neque enim ab aliis doctissimis viris fuit intellecta, & ab ipso obscurius indicata. Quod illi cardò constitit, plerisque existimantibus, ipsius opinionem Synodi damnatione comprehensam. Equidem conabor exponere, quæ licebit claritate, ea quæ quantum arbitror Catharinus partim dixit, partim dicere intendit.

Geminam ille Fidem distinguebat; alteram Catholicam, hoc est Vniuersalem, & articulos ab Ecclesia firmatos complectentem: & rebus ab hac Fide creditis dicebat non posse falsum subesse; non quòd res illæ suapte naturâ veritatem necessariam traherent, cum ex ipsis quædam potuissent aliter contingere, qualis fuit perditio Iudæ, Petri negatio, & aliæ innumerabiles: nec solum quia fieri non possit vt res quam Deus effatur, posito Diuino effatu falsitati subiaceat, cum & hæc ratio, & immunitas falsitatis, communis sit rebus omnibus, quæ per actus Fidei infusæ credi possunt: sed ob peculiarem rationem; nimirum quia signa à Deo exhibita promissionis suæ, quæ se certò ad futurum Ecclesiæ promisit, huiusmodi sunt, vt suam omnipotentem vim in hæc signa neuiquam potuerit impendere, si hæc promissio verè à se facta non esset, adeoque si posset Ecclesia decipi. Quapropter necessaria planè est minimeque contingens huius assertionis veritas: *Vbi Ecclesia, tam conspicuis signis à Deo legitime comprobata, quidpiam Fide credendum proponit, illud verum est.* Altr.

11 Alterum verò Fidei genus esse posse censebat Catharinus, non pendens à sola Ecclesiæ propositione, sed profectæ vel à Deo priuatim reuelante, vel ex vniuersali Ecclesiæ pronuntiato, simulque ex peculiari quadam veritate, aliunde cognita à certo quodam homine. Exemplum sit: Docet Ecclesiâ, hominem quemcumque Baptismo lustratum, Originariâ noxâ liberum esse: ego experimento certò scio, hunc infantem à me Baptismo lustratum; hinc ad fide credendum adducor, hunc infantem à peccato liberum esse, accommodatâ illi peculiariter generali Ecclesiæ definitione; tamen nihil illa de hoc vel illo infantulo singulatim explicet. Hæc porrò fides non est Catholica, nimirum cunctis fidelibus communis, quorum plurimi nesciunt, hunc infantem fuisse sacro Fonte susceptum; neque de eo vllum profert Ecclesiâ testimonium. Ac proinde, quamquam mihi ex euidentiâ morali, quam habeo suscepti ab illo Baptismatis, liceat ipsum comprehendere sub vniuersali Dei reuelantis dicto, ac velle per fidem credere, eum culpâ expiatum; tamen hoc ipsum naturâ suâ falsitatis obnoxium est: quandoquidem contingere potuisset, liquorem illum, quo infantulus abluitur, quamuis aqua videretur, verè tamen succum esse aliunde expressum, Baptismati nequaquam idoneum: quod si ita foret, cum Dei reuelantis assertio hunc infantem haud complecteretur, habitus fidei nullam vim impenderet in illum actum falsæ persuasionis, quem elicio. Idem asserbat Catharinus euenire in iis quæ priuatim reuelantur. Etenim cum angelus tenebrarum in Angelum lucis se interdum transfiguret, accidere potest, vt ea species, quæ ad actum fidei quempiam impellat, mendax sit; adeoque huic generi fidei subesse falsitas possit: non quòd actus idem à fide infusa proueniens possit vniquam falli, neque quòd res per eum credita falsâ vniquam esse possit, vbi Deus ipsam reuelauerit; sed quia posito omni eo quo mihi persuadeo esse rem illam à Deo reuelatam, possit adhuc contingere minimè veram esse: quod articulis Fidei Catholicæ accidere numquam potest.

12 Ita sanè videtur Catharinus opinatus: ideoque ipse cum suis fautoribus nolebat, vt exciperetur in Decreto priuata reuelatio, sicut quidam volebant, & sicuti demum excepta est, * vbi damnatur certa prædestinationis notio. Cum enim res priuatim reuelata fundet pariter fidem peculiarem, non verò Catholicam & Vniuersalem; si euentus hic exciperetur, palàm fiebat, ab ea assertione comprehendi de reliquo quodcumque Diuinæ fidei genus, adeoque Catharini sententiam proscribi. Enimuerò tamen hanc opinatio-

1546.

* Sess. 6.
cap. 12.

D d d d 2 nem

1546.

nem falsam putem, parumque tutam ob opposita testimonia ex Scriptura, ex Patribus, ex illustrioribus Scholasticorum antiquioribus, cunctisque recentioribus desumpta; haud tamen arbitror mentem fuisse Concilij, apertè illam damnare, nisi quatenus per veram consecutionem, sed à Catharino negatam, fortasse damnatur.

Ducor ad id prævalidis coniecturis. Ab ea ordiar, quæ tempore postrema. Si ea opinio fuisset proscrip̃ta, haud sanè fuisset Catharino permissum, ut eodem persistente Concilio, iisdem Legatis, iisdem Episcopis inspectantibus, ab eo typis edita defenderetur. Præterea in congressu tum 17. Augusti, tum 17. Decembris habito, sanctum fuit, hunc articulum, prout inter Catholicos disputabatur, præmittendum: & hac de re in secundo cœtu conuenere triginta tres ex Patribus, sexdecim tantummodò contradicentibus, & sex ambigentibus. Quare verisimile non est, conspirasse paulò post in eam damnandam sententiam, cui eidem in Concilio fauerant plures præclari Theologi & inter Consiliarios & inter Iudices. Tertio, hæc ipsa sanctio pro certa habita est in quodam Theologorum Præfulum cœtu coram Ceruino 8. Ianuarij, & ad eam conficiendam quædam verborum forma proposita; Patres verò vsque ad diem posteram cogitandi spatium petiere; atque ita peractum: quocirca in Conuentu ex iisdem conftrato die 9. Ianuarij Decretum confirmatum. Cumque iam de re ipsa conuenissent, solum dubitatum est, an addendum esset nomen *Catholica* illi fidei, quam vniuersè damnabant in homine de propria Iustificatione: at Ceruinus monuit, stabiliendum hoc Decretum, ut confirmaretur censura Parisiensis Academiæ de Lutheri doctrina; à Luthero autem non affirmari eam fidem esse Catholicam & Vniuersalem, cum inter homines alij non innotescat, quid alius in sinu recondat; vnde per illius adiectionem vocis, errorem minimè proseribi ab ea Academia in Luthero notatum. Hinc factum est, ut loco *Catholica*, memorata verba proponerentur, *certitudine fidei, cui non potest subesse falsum*, quæ ab omnibus & concorditer & alacriter accepta. Iam verò quinam id fieri potuisset, si huiusmodi verborum sententia intenderet alteram ex duabus opinionibus damnare, cui tot Patres tam ardentè patrocinati fuerant, & de qua pridie illius diei pro certo habitum est nihil esse definiendum? Denique in ipsa Sessione, Iustificationis Decreto Patribus exposito, Vigerius Senogalliensis Antistes per schedulam significauit, placere sibi Decretum, dummodò in hoc articulo soli hæretici proseriberentur, cunctæque Catholicorum sententiæ illibatæ persisterent. Quæ conditio à viro tam erudito appo-

posita nequaquam fuisset, ubi iam exploratum haberet, ex mente Synodi Catharini opinionem damnari; sed tunc Decretum ipsum absolute vel repudiasset, vel comprobasset: atqui cum hinc quid intenderet Synodus, satis sciret; hinc verba sibi viderentur ambigua, & alio facile detorquenda ab hominibus facti ignaris, quod plane accidit, eâ contestatione usus est.

14 Suavis vehementer hic oblatrat in Concilium, quod iis verbis Decreta conceperit, ut ipsius sententia eos ipsos latuerit qui interfuere, ut liquet ex altercationibus illico excitatis inter Sotum & Catharinum de huiusmodi Decreti sententia. Sed is egregie hallucinatur, confundens Decreti sententiam cum consecutionibus ex Decreto deductis. Sententia apud eos qui Concilio aderant, plane patebat; nimirum de propria Iustificatione fidem haberi non posse adeo certam, ut falsitati non sit obnoxia. Hinc Sotus arguebat, nullam de illa infusam fidem haberi posse, cum cuiusque infusæ fidei eadem certi ratio insit. Etenim, differebat ille, si respiciatur vel ipsius actus fidei, vel Diuini verbi immunitas à falsitate; quæcumque fides infusa hanc immunitatem obtinet: sin exigatur amplius, ut res credita suapte naturâ falso non sit obnoxia; id certe ne ipsa quidem Fides vniuersalis & Catholica postulat, cum plura etiam contingentia credat.

15 Hæc argumentatio Soto, ac deinde aliis euidentis videbatur: unde Bellarminus ait, Per illud Decretum Catharini sententiam haud quidem hæreticam esse, sed erroneam; hoc est, per dilucidam consecutionem Concilio repugnantem. E diuerso Catharinus negabat huiusmodi consecutionem, ponebatque peculiari quodam modo adeo certas esse res creditas in articulis Catholicæ Fidei, ut nulli dubitationi seu falsitati subiaceant, dum nos certissimos reddunt, eos articulos à Deo fuisse reuelatos: hanc autem certi rationem à Lutheranis etiam poni in sua priuata fide; cum illi duplicem fidem haud distinguant, nec Ecclesiam aliquam adspectabilem agnoscant, nec aliam fidem nisi priuatam. Adeo certam notitiam fatebatur Catharinus inesse homini non posse de sua Iustificatione. Aduersus hæc nihil confici, ut arbitrabatur Sotus, ex antecedentibus illius Decreti verbis; quæ dicunt, *Quilibet, dum se ipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia dubitare ac timere potest.* Etenim per huiusmodi verba solum significari, licere cuiquam dubitare, consideranti fallacias, quibus fucari possunt rationes & argumenta nobis persuadentia, vniuersalem Ecclesiæ definitionem illi peculiari rei accommodari; adeoque Christianum

1546.

hominem non adigi ad martyrium subeundum, quò veritatem illam tueatur: idque satis esse Concilij proposito, hæc affirmantis ad diserte improbandam Lutheranorum doctrinam, postulantem in quouis homine iusto huiusmodi certæ fidei firmitatem de suscepta iustitia. Minimè tamen inde concludi, non licere pariter, postquam iam legitimis rei credendæ argumentis, illi rei nominatim accommodare id quod Ecclesia vniuersè definit, & conari actû fidei infusæ conficere, qui toties progignetur, quoties quod proponitur re ipsâ verum erit. Quapropter Concilium per verba studiosè ambigua haud fallax fuit, quemadmodum Suauis deblaterat: sed ambiguitas in eo est, quòd alij per suas consecutiones intendunt inde conficere. Quid in se ipso luce clarius? Quid pariter in philosophantium ingenijs obscurarum incertarumque consecutionum luce fecundius?

C A P V T XIII.

Varia Suauis errata. Decreta composita de Iustificatione. Animadversiones in prima sex eorum capita: vbi de peccato Originali, de Libertate, de Gratia & Charitatis habitus discrimine, ac de actu Charitatis necessario ad Iustitiam, etiam in Sacramento accipiendam.

DE Prædestinationis gratiæque efficacis articulo, varia Suauis certamina hîc comminiscitur. Et quamquam ea quæ memorat, satis ostenderent, meæ meique Ordinis opinioni potiorē Synodi partem adhæsisse; tamen libet mihi sincerè fateri, horum euentuum ne tenue quidem vestigium à me deprehensum. Sed qui rem pro sua narrat libidine, sapè non modò quod falsum est affirmat, sed quod fieri nequit; eademque operâ & inscitiam suam depromit, & mendacij redarguitur. Duos hominis lapsus referam, alterum ex eruditionis, alterum ex intelligentiæ inopia. Quod spectat ad primum, narrat Catharinum, quò difficultates in Prædestinationis mysterio componeret, quamdam mediam sententiam excogitasse, quâ opinabatur, aliquos (exempli causâ, Beatissimam Virginem & Apostolos) electos à Deo fuisse ad æternam felicitatem, haud habitâ ratione de futuris ipsorum meritis à Deo præiudicatis: adeoque his, aiebat ille, liberum non fuisse in æternas pœnas incurrere; ac de iis veras esse S. Pauli ac S. Ioannis enuntiationes, totum opus de electis voluntati Diuinæ tribuentium; ceteris colla-

tam gratiam, maiorem aliis, aliis minorem, sed per quam æquè possent seu benè seu prauè agere vsque ad mortem: ex iis verò alios salutem consequi, perire alios, pro ipsorum arbitrio; & hisce omnibus, affirmabat, Diuinas exhortationes admonitionesque accomodari.

2 Mirum est, cur Suauis excogitatum à Catharino eam sententiam dicat, cuius doctrinam ante ducentos annos Guillelmus Occamus Scoti discipulus* tradiderat, & Gabriel Biel, studiosus Occami assecla, paulò ante Concilium comprobat, insignis vterque Scholasticus. Dixi, *doctrinam sententiæ*, quòd ab illis vnicà solùm voce Catharinus diserepauit, nomen Prædestinatorum adscribens solis prioribus, qui ex horum auctorum opinatu electi sunt absque meritorum respectu, & absque potestate damnationis subeundæ; non autem cuiuscumque salutem adepti.

* In primo
diss. 4. 2. 9. 2.

Labitur deinde Suauis ex doctrinæ defectu, cum explicat, quo pacto propugnatores gratiæ, quæ sit efficax per se ante præuisum à Deo creatæ libertatis vsum, declararent libertatem, damnarentque Lutheranorum articulum, dicentium, cuncta fieri à nobis ex necessitate absoluta, & quo modo celebrem distinctionem adhiberent, affirmantem in nobis necessitatem in sensu composito, sed eam in sensu diuiso negantem. Refert Suauis adductum ab illis exemplum hominis se loco mouentis; qui non potest quiescere in sensu composito, hoc est, cum simul mouetur; sed potest in sensu diuiso, hoc est, alio tempore. Per quam distinctionem dicit Patrum animos caligine offusos, eamque ne ab ipsis quidem assertoribus satis intellectam: etenim motus ita rei mobili accidit, vt ab ea separari possit; vnde qui nunc mouetur, potest alio tempore quiescere: sed actus Diuinæ voluntatis sunt immutabiles; adeoque eum, qui hodie à Deo destinatur ad immortalē gloriam, non posse cras non esse destinatum.

3 Malignam profectò alienæ doctrinæ nutricem agit Suauis, qui Scholasticos perosus, eorumque subtilitates, cum eas pertractat, fœdè mutilat ac deformat. Scholastici, siue vnus siue alterius Scholæ, non dicunt (saltem si paucos excipias, minimeque probatos) illum qui mouetur, eò tunc habere libertatem ad morum, quòd possit alio tempore quiescere; cum id lapidibus etiam commune sit, quos tamen vnusquisque fatetur necessariò moueri: & ex altera parte Deus liber est, quamuis nolle vno tempore nequeat, quòd alio tempore voluit. Libertas est quædam facultas æquè potens idem eodem tempore vel agere, vel non agere: atque ita is
qui

1546.

qui se mouet, dicitur se liberè mouere, quoniam in sensu diuiso, videlicet in se ipso consideratus, & non coniunctim cum motu, est æquè potens vt velit se coniungere, vel non coniungere, & vt re ipsà se coniungat, vel non coniungat cum motu. At lapis dicitur moueri ex necessitate, quia si consideratur etiam in seipso, & non coniunctim cum motu, pondus aliàque conditiones adimuncilli potentiam æquè paratam ad vtrumque. Quà deinde ratione hæc solidissima distinctio adhibeatur ad humanam libertatem indennem seruandam, positâ Diuinæ gratiæ efficacitate, variant expositiones pro sententiarum varietate: nec ego moram hîc traham in iis connumerandis, quæ in tot voluminum millibus perleguntur.

Sed à fictis ad facta. Legati repudiatâ communiter primâ Canonum formâ, datoque negotio alterius resciciendæ, de qua dicemus, oportunius fore censuerunt, breuitatis & claritatis gratiâ, non omnia per Canones & anathemata sancire: hoc enim pacto falsum dumtaxat, quod est infinitum, proscripserunt, verum non explicasset, quod vnum est, & quo vno ritè firmato, cuncta opposita falsa infirmantur. Curarunt itaque rem partiendam, tum in Decreta, quæ doctrinam Catholicam exponerent, tum in Canones, qui hereticorum errores damnarent. Horum exempla singula singulis Patribus tradita, & Romam etiam missa. Verum tot illa notis operata sunt, vt necesse fuerit ea tertio confici, & ita confecta multis in locis postea reconcinnari. In huiusmodi reformandis exemplis hæc erat ratio: * Vbi plerique Patrum conuenissent de aliqua mutatione, ea omnino perficiebatur: si quidpiam aliquis commutandum postulasset, quod magni esset momenti, per omnium manus delatum, ex plurimorum sententia statuebatur, sin autem parui momenti, delectorum Patrum iudicio, adiectis nonnullorum Theologorum consiliis, committebatur.

* Literæ Legatorum ad Sfortiam, 13. Octobris 1546.

In præmio habetur: *Cum hoc tempore exorta quadam sit de Iustificacione doctrina, Synodum exponere intendisse veram sanamq; doctrinam ipsius Iustificacionis, quam Christus Iesus docuit, Apostoli tradiderunt, & Catholica Ecclesia Spiritu Sancto suggerente semper retinuit, districtius inhibendo, ne deinceps audeat quispiam aliter credere, predicare, ac docere. Ex quibus verbis, aliisq; efficacibus ad capitum fines adiectis liquet, Synodum voluisse, vt non ea minus quæ Decreta quàm quæ Canones continent, per Fidem crederentur.*

Primum Decretum pronuntiat: *Omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidisse, factos immundos, & naturâ filios iræ; quoniam admodum in Decreto peccati Originalis expositum fuerat: id autem con-*

sultò

1546.

sultò fuit adiectum, ne iterùm de sanctissima Virgine disputatio suscitaretur: *Eosdem seruos esse, ac sub potestate diaboli ac mortis, vt non modò gentes per vim naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam literam legis Moysi, inde liberari aut surgere possent.* Dicebat prius exemplar, *per legem;* postea reformatum est, vti nunc habetur, *per literam legis.* Refert Suauis, id actum in gratiam Franciscanorum, deridetque eam vocem quasi parum consentaneam; ea verò consultissimè adiecta fuit. Sciendum quippe est, proposito cum aliis huiusmodi Decreto 5. Nouembris, Paccum ac Stabiensem auctores fuisse, *vt legi adderetur, nude, vel, soli,* ne decerneretur legem inutilem esse ad salutem, obseruationesque legales (quatenus præstitas tamquam exprimentes Fidem in Redemptorem, quem ipsæ præsignificabant) æternam felicitatem haud promereri. Quapropter ea fuit habita vocum mutatio, non Franciscanorum gratiâ, quod narrat Suauis; sed quò intacta relinqueretur communis opinio aduersus Magistrum Sententiarum, * negantem Sacramentis Moisaicis vim iustificandi, hoc est, vim conferendæ gratiæ, iustum hominem reddentis, etiamsi ea tamquam honesta opera ex Fide & Charitate exercerentur; cum tamen Apostolus doceat, * *factores legis esse iustificandos.* Quare post multam consultationem adiecta fuit illa vox, *per literam,* quò solum damnaretur quod damnabat S. Paulus in Epistola ad Romanos; qui tantummodò intendit ibi Iudæorum arrogantiam arguere, superbientium in Ethnicos, quò ipsi legis literam pernoscent, & quæ per eam præscribebantur obseruarent. Atque vt huic Decreto primus Canon concineret, eo interdictum est, *Ne quis dixerit, hominem suis operibus, quæ vel per humana naturæ, vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Iesum Christum gratia posse iustificari.*

* In 4. dist. 1.

* In 2. ad Roman.

7 Pergit Decretum: *In eis liberum arbitrium minimè extinctum esse, viribus licet attenuatum & inclinatum.* Dicebatur antea, humanum arbitrium esse *vulneratum:* optabant aliqui vt hoc deleteretur; alij vt adderetur ad rem explicandam, *subtractis donis gratuitis:* nam in reliquum, aiebant illi, naturalem volendi nolendive libertatem æquè ac antea inesse homini: quod si nomine libertatis intelligeretur ea, per quam antea homo liber à peccato fuerat; hanc non esse modò vulneratam, sed extinctam. Verumtamen priori parti à delectis Patribus responsum; docuisse Magistrum Sententiarum, hominem vulneratum esse in dotibus naturæ debitæ, & naturam superantibus spoliatum; & S. Augustinum * inter Originariæ noxæ detrimenta connumerasse difficultatem honestè agendi. Alteram etiam partem falsam esse, quoniam homo suo libero arbitrio aliquid simul

* Lib. 5. de Liber. arbit. cap. 18.

15110 Pars I.

Eeeee agit

1546. agit cum Deo, eum per ipsius gratiam à peccato resurgit. Postea pro voce, *vulneratum*, repositæ sunt ex quas retulimus, *attenuatum & inclinatum*, quæque hodie leguntur, & æque cunctis Scholasticorum sententiis aptari possunt: quarum sententiarum altera hanc attenuationem inclinationemque contrahit ad solam donorum gratuitorum iacturam; altera verò eam ampliat ad aliquam in deterius mutationem illius status, qui naturâ suâ homini conuenisset.

Capite secundo habetur: *Missum à Deo Christum Iesum Filium suum ad homines, ut & Iudeos qui sub lege erant redimeret, & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnem adoptionem filiorum Dei reciperent in sanguine ipsius.*

Tertio Cap. addebatur: *Etsi Christus pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipere; sed eos dumtaxat, quibus meritum eius passionis communicatur: nam sicut homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti; ita, nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur.*

Quarto ex Pauli verbis insinuat Iustificationis descriptio: *Fit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis per secundum Adam Iesum Christum, & hanc translationem, post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis, aut eius voto, fieri non posse.*

Quinto, ipsius Iustificationis exordium in adultis à Deo per Christum Iesum preuincente gratia sumendum esse, hoc est, ab eius uocatione, quæ nullis eorum existentibus meritis uocantur: dum per eius excitantem atque adiuuantem gratiam ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiæ liberè assentiendo & cooperando disponantur: ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat in inspirationem ipsam recipiens, quippe qui illam & abicere potest: neque tamen sine gratia Dei, se mouere ad iustitiam coram illo liberâ suâ uoluntate possit.

Petebat summus Franciscanorum Moderator, ut particula ultimam præcedenti adiceretur; Cum in sua potestate sit eam non recipere. Sed aptius ita concinnatum: *Quippe qui illam & abicere possit.* Et enim nostræ potestatis non est illam recipere necne; cum ipsam Deus in nobis sine nobis operetur: atqui in nostra est potestate eam dissentiendo abicere, vel consentiendo acceptare.

Huic Decreto quartus Canon respondebat, inflicto anathemate dicenti, *Liberum hominis arbitrium, à Deo motum & excitatum, haud posse dissentire, si uelit.* Hic scire oportet, prius in hoc Canone, qui tertio loco ponebatur, non *liberum arbitrium, sed hominem* simpliciter

citer nominari: unde Aquensis in sua scripta sententia, & Didacus 1546.
Lainius in suis Notis postulabant, * vt id ad communem vocatio-
nem coarctaretur; cum alia supra ordinariam impertiri possit, cui
homo non possit resistere: quod pariter confirmauit Christopho-
rus Patauinus, Generalis Augustinianorum Procurator, dicens:
Sic existimasse S. Augustinum de ea, quã Paulus Apostolus voca-
tus est, tametsi de ceteris communibus oppositum censeat. Patri-
bus tamen ea vox non placuit, sed pro voce *hominem*, apposuerunt, *libe-
rum hominis arbitrium*. Et prudenter quidem: nam in euentu pro-
posito extraordinariæ vocationis, necessitatemque afferentis, liber-
tas arbitrij haud remaneret secundum propriam communemque il-
lius significationem: ac proinde Patres cautè locuti, euitatã qua-
stione, an id quod proponebatur, euenire posset in homine; cum
satis esset, id in libero hominis arbitrio fieri non posse.

10 In sexto Capite definitur: *Homines disponi ad ipsam iustitiam,
dum excitati Diuinã gratiã, & adiuti, Fidem ex auditu concipientes, libe-
rè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & pro-
missa sunt; atque illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiam
eius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu: & dum peccatores se
esse intelligentes, à Diuina Iustitiã timore, quo vtiliter conculantur, ad
considerandam Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur, fi-
dentes, Deum propter Christum sibi propitium fore.*

11 Hæc particula fuit acriter in Cœtibus oppugnata, & ad
diem vsque Sessioni proximam ab Armacano; qui sibi persuaserat,
primam infidelis iustificationem, vsu rationis potiti, à spe, non à ti-
more suum ortum ducere. Sed postquam ipse in postremo generali
Conuentu fusè doctèque perorauit ad suam sententiam confirman-
dam, postmodum in Cœtu Patrum Theologorum contraria opinio
antehabita. Etenim Iustificatio trahit originem ex eo, quod agnos-
cat homo, ob peccatum se illius indigere; primumque quod efficit
peccati cognitio, pœnæ metus esse solet: qui metus in se, validior
animi affectio est, quàm spes: priusque permouetur animus ab im-
minentis mali periculo; postea verò se conuertit ad illud bonum
sperandum, per quod potest ab eo malo liber euadere.

12 Subditur eodem Capite, homines eiusmodi timore fiduciaque
excitados, *Deum tamquam omnium iustitiarum fontem diligere incipere; ac pro-
pterea moueri aduersus peccata per odium aliquod & detestationem, hoc est,
per eam penitentiam, quam ante Baptismum agi oportet.* Consultò postre-
ma verba sunt apposita, quò discrimen haberetur inter huiusmodi
penitentiam, & illam quæ in peccatore post Baptismum exigitur,

1546. & de qua agitur Canone decimoquarto; & quæ spectat ad Penitentiae Sacramentum.

Quod attinet ad id quod dicitur de dilectione Dei, aduertendum est, per tenorem Decreti prius delineati nullam fieri dilectionis mentionem; sed Saluatorem Alepium Archiepiscopum Turanianum, Claudium Iaium Societatis Iesu, Lipomanum Veronenis Adiutorem, & Pium Franciscanorum Præsidem, admonuisse, ut aliquis Charitatis actus infereretur: cumque id ad omnium Patrum iudicium relatum fuerat cum aliis præcipuis notis, ut indicauimus, vigintitres ex ipsis disertè illud comprobasse; adeoque insertum Decreto: sed postea aliis haud probatum; verum à Theologis strenuè propugnatum, & per hæc verba retentum: *Non est sermo eo loco de habitu Charitatis: sed cum in particula, quæ loquitur de penitentia, nulla fiat mentio amoris, visum est cum Fide & Spe iungere aliquem dilectionis actum; quia si penitentia tota esset ex timore, sine amore iustitia, & dolor esset propter penam tantum, & non propter Dei offensam, infructuosa esset. Et in Actis legitimis, seruatis in Ælia arce S. Angeli, ubi fit mentio de quodam Cœtu Patrum Theologorum, hæc leguntur: Pariter propositum fuisse, an peccatorum detestatio in preparatione spem præcedat: & post rem exactissimè expensam, conclusum fuisse: Quamuis aliqua peccatorum detestatio spem præcedat; tamen illam detestationem, quæ ad iustificationem disponit (de qua in sexto Decreti capite dicitur) quoniam non potest fieri sine aliqua spe ac dilectione, postea sequi. Huicmodi fuit illa inconsideratio, cui Suauis tamquam partus abortiuos assignat ea Synodi Decreta: quod longè quidem facilius de Titianis tabulis persuadere potuisset; cum extra omnem comparationem minus studij deprehendatur in dispositione ibi colorum, quam hic aramentum. Sed progrediamur.*

CAPVT XIV.

Quæ decem reliquis Capitibus de Iustificatione continentur; & variaque ammaduersiones, ad ea intelligenda inde decerpit.

Dicitur in septimo: *Hanc dispositionem, seu preparationem, seu Iustificatio ipsa consequitur: quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ: unde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, ut sit heres secundum spem vitæ æternæ.*

Enumerat deinde causas iustificationis; finalem quidem esse gloriam Dei & Christi, ac vitam æternam; efficientem, Deum; meritoriam, Christi,

sum, qui suâ sanctissimâ Passione in ligno Crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit; instrumentalem, Sacramentum Baptismi, quod est Sacramentum Fidei, sine qua nulli umquam contigit Iustificatio: denique unicam formalem causam, Iustitiam Dei; non quâ ipse iustus est, sed quâ nos iustos facit; quâ videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed vere iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis recipientes, unusquisque suam, secundum mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Quamquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita Passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fieri, dum eiusdem sanctissimæ Passionis merito per Spiritum sanctum Caritas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iustificantur, atque ipsis inheret. Unde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, Fidem, Spem, & Charitatem. Nam Fides, nisi ad eam Spes accedat & Caritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit: & hanc Fidem esse, quæ per Charitatem operatur, & hanc petere Cathæcumenos ab Ecclesia, dum perunt Fidem, vitam æternam præstantem.

2. Hoc in Decreto mihi prius obseruandum occurrit, fuisse ibi Lutheri errores damnatos, qui negabat interiorem formam Iustitiæ, veramque peccatorum deletionem: quin volebat, hominem, tametsi numquam iustus euadat, reputari talem; eò quod exterior Christi Iustitia ipsi imputeretur: simul etiam ibi reueli memoratam Seruandam sententiam, qui existimarat, exteriorem Christi Iustitiam includi in forma, quâ homo iustus fit. Obseruandum præterea est, cum à Scholasticis aliqui putarent, hominem reddi iustum per gratiam à Charitate distinctam, alij per ipsam Charitatem, præter quam non iustit alia gratia quæ iustum faciat, adhibitam datâ operâ fuisse à Patribus vocem, nunc *Gratiæ*, nunc *Charitatis*, & interdum etiam utramque, velut in Canone vñdecimo, vt se abtinerent ab ea declaratione, duæne, an vnâ eidemque res illæ forent.

3. Quibusdam pariter animaduertentibus, Charitatem superiori capite memoratam, recenseri sub illius initium inter ea quæ præparant animum ad iustitiam suscipiendam, postea vero tamquam ipsius iustitiæ formam poni; responderunt Decreti formatores, In primo loco sermonem esse de quodam actu Charitatis, cum iustit alia qua dilectio in homine, non quidem obtinente, sed exoptante iustitiam: at in secundo significari habitum Charitatis. Denique obseruare par est, mentem Concilij fuisse, statuere speciatim habitum

1746.

infusum iustitiæ, & non generatim meram interiorem iusticiam, nihil desinendo, eane sit actus, an habitus, uti placuit Gabrieli Vasquez. Quod exploratum mihi sit; quoniam quibusdam postulantis, ut expressius declararetur, fieri iusticiam per habitum infusum, delecti Patres ad id responderunt, Id satis explicari per vocem *inheret*, quæ stabilitatem significat, & habitibus, non actibus congruit.

In octavo Capite docemur: *Nos per Fidem ideo dici iustificari, quia Fides est humana salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis: gratis autem iustificari ideo dici, quia nihil eorum quæ iustificationem præcedunt, siue Fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promerunt.* Aduerto hic, non haberi sermonem de merito congruo, sed de condigno: etenim petentibus quibusdam Patrum, ut & verba, quæ prius in capite septimo ponebantur, eraderentur, quasi officientia operibus vi Fidei peractis, responsum est, Ne ipsa quidem ita mereri iusticiam ut ipsis omnino debeat. Ex quo liquet, ibi esse locutionem Synodum de merito perfecto, & cui præmium non modo congruat, sed debeat; quod meritum non est meritum congruum, sed tantummodo condignum. Quin cum subtilissime fuisset expensum dictum Apostoli, *Homines gratis iustificari à Deo*, proponebant aliqui, ut id explicaretur à Decreto affirmante, Fidem esse gratuitum Dei donum. Verum id plerisque haud probatum; propter ea quod posita quoque Fide in peccatore, verum est, à Deo gratis eum reddi iustum. Placebat aliis, ut particula adiceretur, *absque operibus*: sed hæc à pluribus repudiata, animaduertentibus, præter Fidem esse quædam opera utilia ac necessaria ad habendam iusticiam: Vnde in quodam Cœtu Theologorum Ceruinus verba proposuit, quæ nunc extant, & à plerisque recepta: contestantibus tamen summis Moderatoribus Ordinis S. Francisci, & S. Augustini, per ea minime intelligi, ut meritum recipiendæ iustitiæ congruum, Fidem, actibusque ab ea pendentibus, denegaretur.

Sequitur Caput nonum, de fiducia remissionis propriarum nostrarum: de quo plura iam scripsimus.

Decimum ait: *Iustificatos, per observationem mandatorum Dei & Ecclesie, in ipsa iustitia, cooperante Fide, bonis operibus crescere, atque magis iustificari.*

Vndecimum autem: *Neminem, quantumvis iustificatum, liberum se esse ab observatione mandatorum putare debere; neminem temerarià illà, & à Patribus sub anathemate prohibita voce uti, Dei præcepta homini iustificato ad observandum esse impossibilia: nam Deus impossibilia non iubet.*

sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat ut possis. 1546

Hæc assertio est Augustini in libro de Natura & Gratia, exceptis verbis postremis, & adiuuat ut possis; quæ ex aliis eiusdem Doctoris locis collecta, cum in prima Decretorum forma, ubi de hoc Canone quinto in ordine agebatur, non fuissent posita, consultiò hæc adiecta sunt; ut palàm fieret, illum potestatis defectum ad præcepta adimplenda haud esse in nobis, nisi Diuinam opem implorare nostro vitio negligamus. Et quoniam hæretici huic hominis iusti potentia ad vniuersam legem obseruandam, & huic veræ iustitiæ, quam homo potis est obtinere, opponerent sacra Scripturæ dicta, affirmantia, Iustum etiam quotidie labi, eiq; opus esse, ut suorum debitorum remissionem deposcat; respondet Concilium his quæ tacite obiectabantur, per hæc verba: *Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti & iusti in leuia saltem & quotidiana peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti. Quo fit, ut iusti ipsi eò magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant. Deus namque sua gratiâ semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deferatur.* Cap. 43.

6 Qua in re Lectores admonitos volo, hæc Synodum, dum ait, A Deo nos non desereri, nisi prius ipse deferatur à nobis, non intendisse solum significare, non prius nos desereri à Deo, ablato gratiæ habitu, fractoque amicitia contractæ vinculo; prout hunc locum scriptor aliquis interpretatur; sed etiam declarare voluit, à Deo, non nisi prius à nobis offenso, nos desereri, Diuinis auxiliis subtractis. Hanc fuisse Concilij mentem ex eo patet, quòd prima horum Decretorum designatio aliis constabat verbis, quibus palàm fiebat, hæc agi de gratia actiõsa, hoc est, de Diuino auxilio; non de habitu gratiæ, id est, de forma iustum hominem per seipsam reddente: cum in Decreto subiiceretur, ab huiusmodi gratia sæpè effici, ne Deus deferatur, & quandoque præstari, ut homo ad Deum regrediatur, postquam ipsum deseruit: quæ verba non nisi de gratia actiõsa, nimirum de Diuino auxilio intelligi poterant, & solius breuitatis causâ reliqua sunt omiõsa.

7 Damnantur deinde, qui sibi in sola Fide blandiuntur: & qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut pœnas æternas mereri: atque etiam qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si cum hoc, ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam.

11 In duodecimo dicitur: Prædestinationem, nisi ex speciali Dei reuelatione, sciri non posse.

1546.

Capite decimotertio præcipitur, *Ut de perseverantia munere nemo sibi certi aliquid absolutâ certitudine polliceatur; tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debent: Deus enim, nisi ipsi illius gratia defuerint, sicut capit opus bonum, ita perficiet, operans velle, & perficere. Ceterum monentur omnes, ut cum timore & tremore salutem suam operentur.*

In decimoquarto docemur, *Eos qui ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari posse per Penitentia Sacramentum, quod Christus instituit, cum dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Hac post Baptismum penitentia contineri etiam peccatorum sacramentalem Confessionem, saltem in voto, & suo tempore faciendam, & Sacerdotalem Absolutionem; itemq; Satisfactionem; non quidem pro pena aeterna, quæ vel Sacramento, vel Sacramenti voto unâ cum culpa remittitur; sed pro temporali, quæ non tota semper, ut in Baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ quam acceperant ingrati, Spiritum sanctum contristaverunt.*

In decimoquinto definitur: *Non modo infidelitate, sed etiam alio quocumque mortali peccato, quamvis non amittatur Fides, acceptam iustificationis gratiam amitti. Volebant aliqui, ut magis propriè nominaretur apostasia, non infidelitas. Sed vox illa adhibita est, ut errori Lutheri opponeretur per eadem verba quibus ille usus est.*

Summa decimisepti est: *Iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperantibus, atque idè deinde operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus, proponendam esse vitam aeternam, & tanquam gratiam filiis Dei per Christum misericorditer promissam, & tanquam mercedem ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddendam. Christum tanquam Caput in membra, & tanquam vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem infundere; quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, & comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto grata & meritoria esse possent: adeoq; nihil ipsis iustificatis amplius deesse, quò minus plenè Diuina Legi satisfecisse, & vitam aeternam, si tamen in gratia decesserint, verè promeruisse censentur. Eam quæ iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inherentes iustificamur, illam eandem Dei esse, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum: licet bonis operibus in sacris Literis tantum tribuatur, tamen abesse debere in Christiano homine, ut in seipso vel confidat, vel gloriatur, & non in Domino; cuius tanta est erga homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona.*

Hæc omnia Decreta confirmantur, imò contextuntur verbis 10 Scripturæ SS. Patrum, ac præsertim Augustini. Deinde ita concluditur:

¶

tur: *Post hanc Catholicam de Iustificacione doctrinam, quam nisi quisque fideliter firmiterq; receperit, iustificari non poterit, placuit sanctæ Synodo hos Canones subiungere; ut omnes sciant, non solum quid tenere & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.* 3546.

Hi Canones summæ Decretorum respondent; adeoque non est operæpretium ea hîc apponere. Solum fuggeram, præter illa quæ definiuntur per Decreta, prohiberi Canone texto, ne quis cum Luthero dicat: *Non esse in potestate hominis, vias suas malas facere; sed mala opera, ita ut bona, Deum operari, non permissivè solum, sed etiam propriè, & per se; adeo, ut sit proprium eius opus non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli.*

- 11 Erant qui contra huius Canonis formam obiectabant: A Deo non solum permitti peccatum, sed tamquam à prima rerum omnium causa, peccantis actiones per veram efficientiam adiuvari. Verum neglecta oppositio. Cuius rei causam arbitror, quod Canon diferte loquitur non de causa phÿsica, sed morali, cui scilicet opus imputetur: intendit enim hæreticos damnare, affirmantes, Quemadmodum homo nequit honestè agere, nisi excitatus atque impulsus à Deo; ita nec esse in hominis potestate malè agere, sed oportere ut à Deo similiter impellatur ad id agendum; proinde tam bonum quam malum, arguebant illi, æquè Dei opus esse. Præter hoc habetur Canone 23. *Neminem posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Ecclesia.* Equidem haud me purgandum hîc puto, quod lectores meos harum arduitate doctrinarum fatigauerim: tum quia opus excusatione non esset cuiquam scriptori, quod ea exponeret, quæ ad suum præcipuum argumentum pertinent; tum quia si celestis fulgoris aspectus pupulas minus perspicaces perstringat ac lædit, quid prohibet aliò se flectere, atque interim sinere, ut per eum aquilæ suam aciem recreent atque confirmant?

CAPVT XV.

Translatio Synodi inter Pontificem & Legatos agitata, & cur ab his tam feruidè quaesita.

- 10 **I**Nter hæc subtiles nodosafque Theologicas disputationes, Legati nihil ardoris, nihil studij remittebant, quo loci mutationem virgerent. Mihi latuit aliquamdiu potissima causa, cur illi adeo translationem percuperent: nec sine quadam admiratione Ceruinum spectabam, adeo in ea promovenda sedulum atque constantem,

Pars I.

F f f f

stantem,

1546.

stantem, vt ne atroces quidem minæ, Cæsaris nomine intentatæ, factis fuerint ad hominem permouendum, non inquam ne eam voluntatem retineret, sed ne certè profiteretur. Huiusmodi minæ in monumentis, quæ prius lustrari, distinctè non habentur; solum indicatur ab Hispano quodam Cardinali, fuisse Cæsarem excusatum, ^a quasi ea res humanitati Caroli haud conueniret, culpamque reiectam in eum qui nuntiauerat; seu quòd illa commentus esset, seu quòd ea renuntiaret, quæ Cæsar ad exhalandam animi iracundiam priuatim protulerat, non vt suo nomine denuntiarentur. Quæ consonant cum eo quod paulò antè narrauimus, à Cæsare significatum Farnesio Legato.

^a Ex amica epistola ad Geminum, 9. Octobris, inter monumenta Geruiniorum.

^b Anno 1546.

Adrianus, illius ætatis historicus, ^b scribit, minitatum fuisse Cæsarem Ceruino, si absque Pontificis diplomate ac voluntate translationem promoueret, illum suo iussu in Athesim proiectum iri. At Suauis, dum tacito nomine hanc Adriani narrationem refert, breuitatis gratiâ adiectam ab eo conditionem præterit, vt quæ ipsius gustatui sapidam denuntiationis acrimoniam corrumperebat: sed magis facti veritas eam corrupisset; non solum ex ea quam Suauis cum veritate generatim exercet inimicitia; sed quia veritas in præfenti causa plurimum minuit de illecebrosa acerbitate, quæ multò magis Suauem, quàm obstructas noxiis humoribus feminas delectat. Vera itaque denuntiatio, Ceruino Cæsaris nomine delata ab Aurelio, qui Madruccio à Secretis erat, ita se habuit, sicuti postea videre mihi contigit in autographo epistolæ à Ceruino ad Pontificem scriptæ: ^c Si ipse Pontificis iniussu Concilium soluisset, subornatis ad id Episcopis, prout Cæsar eum moliri inaudierat, futurum fuisse, vt ipsum facti pœniteret: nam vbi Pontifex illum impunem relinqueret, ab ipso Cæsare punitum iri, nec visquam gentium tutum fore. Huic nuntio respondit Ceruinus, Se non modò extra omnem obiectam culpam; verumetiam optimè meritum, quòd Synodi dissolutioni semper obstitisset, quam insimulabatur temerè machinari: vbi tamen quid peccasset, nulli se in terris subiacere, à quo legitime puniri posset, nisi Romano Pontifici. Quod si nihilominus vellet Cæsar sibi vim inferre; cum ille potentissimus Princeps, ipse verò imbecillus esset sacrificulus, facili id negotio perfecturum: se tamen Magistri sui voce doceri, ne terreatur ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quod faciant. Proinde vbi vitâ spoliaretur à Cæsare, amissurum se tandem quod ex necessitate sibi relinquendum erat: decem annorum seu iacturam seu lucrum, tenue quiddam esse; daturum se operam, vii
semper

^c 5. Augusti 1546. cuius autographum est apud Carolum de Vecchiis, qui à Secretis est Congregationi Concilij.

semper paratum ad id animum gereret: Cæsarem pariter breui decessurum è viuis, eoq̄ue deuenturum, vbi æqua omnibus esset conditio, ac rerum à singulis gestarum ratio redderetur vni Iudici, qui personarum acceptor non est, & reddit vnicuique secundum opera sua. Idcirco neque ab hoc metu, nec ab alia ratione se retardandum, quò minus, dum viueret, officio suo fideliter fungeretur. Hac religiosà constantià respondit Ceruinus homini minas Cæsaris denuntianti; tametsi fortasse haud parem postea fortitudinem præ se tulerit, in postulanda memoratis literis à Pontifice legationis dimissione: nisi tamen id prudentiæ potius quàm timoris consilium habendum est, quò expeditiorem suo Principi viam aperiret ad ipsum reuocandum; vbi, quantumuis commendabilem ad eam vsque diem administrum expertus esset, in posterum existimasset inopportunum ad publicam illius moliminis vtilitatem.

Hac igitur posita tam acri Cæsaris indignatione, nulla mihi occurrebat vel proprii incommodi ratio, quâ possit in Ceruino perfringi tam formidabilis iræ terror; vel publici emolumenti causa, quæ illi persuaderet, vt præpotentem Principem tam acerbè læderet. Comperi tandem, eam in Ceruino impatientiam ortam è quodam Reipublicæ studio; quod par non erat ita clarè significari per literas Paulo communicandas. Huius decrepitam ætatem considerabant Legati, * tam crebris tunc morbis laborantis, vt non breui solum, sed in momenta obiturus videretur. Arbitrabantur, si persistente Concilio eius mors accidisset, Ecclesiam schismatis discrimen subituram. Etenim, etsi diplomate cautum ab eo fuerat, vt in eo etiam euentu penes Vaticanum Senatam foret electio Romani Pontificis, quæ per consuetam quietem ac libertatem haberetur, sicut alibi diximus; tamen Concilium in alterius Domini ditione situm, & fauentibus negotio fortasse profanis Principibus, dubitandum erat, ne litem intenteret, refelleretque quasi irritam eam sanctionem, suo iuri aduersam, præsertim ad id temporis relatam, quo, nullo in Cathedra Petri sedente, obtinebat Concilium absolutam, nullique subiectam iurisdictionem; nec amplius adnectebatur Capiti, quod in ipsum potestatem exerceret, ipsiusque potestatem moderaretur. Quapropter Maffei, qui Pontifici à Secretis erat, * Ceruino scripsit, Vbi Synodus statuisset, ius illud electionis ad Vaticanos Patres pertinere, etiamsi ea existente Concilio habenda esset, non modò continuandæ Synodi difficultates sublaturum iri, sed etiam ipsos Pontifices haud ita difficiles in posterum futuros in huiusmodi conuentibus ad restitutionem Ecclesiasticæ

Ffff 2

disci-

* Apparet ex epistola memorati Anonymi ad Ceruinum, 6. Ianuarij 1547. & ex duabus Maffei ad eundem 11. & 12. Octobris 1546.

* In literis citatis.

1546. disciplinæ cogendis. Verùm huiusmodi Decretum & arduum erat à Patribus obtineri, & indecorum intutumque tentari; perinde ac si Romanus Pontifex ambigeret de sua auctoritate, adeoque doceret etiam Episcopos de eadem addubitare. Hinc Legati, ac præcipuè Ceruinus, rei Christianæ studio flagrantissimus, omnem mouebant lapidem, vt tantæ cladi cautum esset, Synodo vel eò traductâ, vbi à vi, adeoque ab auctoritate Principum externorum esset libera, & Romæ Vaticanis Patribus obsequentior; vel tantisper suspensâ, dum rerum conditio mutaretur, nouisque Pontifex firmioris valetudinis succederet; vel eadem per paucas Sessiones breuè absolutâ.

Haud hîc alienum reor animaduertere: quemadmodum nulla; vniquam veritas veritati alteri aduersatur; ita ex opposito Adrianum ac Suauem, ambos Pontificiis Patribus infensos, hunc ex priuato in Romanos Pontifices odio, illum ex sui Principis cum Paulo Tertio similitate, sibi inuicem in ipsa obtrectatione repugnare. Etenim Suauis, quod paulò antè notauimus, narrat, sinceram Montani indolem ineptam fuisse iis simulationibus, quas Ceruinus in se obeundas susceperat, vt per callidas disputationes Concilio moras iniiceret. Mendacissima enim uerò narratio, sicut à nobis patefactum est. Adrianus ex aduerso affirmat, Montanum callide à Cesaris odio in translationis negotio se subtraxisse, rei procuracione in Ceruinum reiectâ: quod pariter adeò discrepat à vero, vt non modo Montanus suam illi operam impenderit apertissimè per cunctas literas, tractationesque ea de re habitas; sed solus ipse cum Cesarianis Cardinalibus iurgium susceperit ea de causa, quòd Paccus Materanum de translatione dicentem prohibere contenderet.

* Huius libelli, multò antè Mendozæ traditi, fuit missum exemplar ad Verallum, post obitum Mendozæ, ex occasione scribendi ad eum alias rationes in epistola proluxa, post eâ citanda, 5. Februarij 1547.

Concordabant Legatorum ac Pontificis vota procul arcendi ab Ecclesia discrimina imminentiâ ex Concilio, Germanorum manu penè constrictâ: sed moderatiùs se gerebat Pontifex; seu quòd ipse melius mala prænosceret ex immatura cessione eruptura, seu ex communi mortalium usu, numquam credendi annorum morborumque monitis, propinquam ipsorum mortem denuntiantium. Quare consensum Cesaris hic expetebat: quem vt consequeretur, Romæ cum Cesarianis administris egerat; qui libellum rationibus refertum obiecerant, & Pontifex alterum, vt eas dilueret, ipsis reddiderat, in hanc sententiam, * vnde licebit lectori obiectas à Cesarianis causas conuicere.

Experientiâ compertum esse, Tridentum haud opportunam Concilio stationem: dignitatem siquidem Conciliorum frequen-

tiâ potissimum sustineri; & tamen palam fieri, eam obtineri non posse in ea vrbe, quippe in domicilio adeo Patribus inuiso, vt eò pauci conuenerint, & hi pauci ibi ægre retineri possent. Nec in eo disceptandum, num rationi consentanea necne eorum esset auersatio; satis esse, id experientiâ comprobari, cum detrimento maiestatis quæ Synodo Oecumenicæ debebatur; tametsi & cohortationes & iussa Pontifex, penes quem etiam ad id erat potestas, adhibuisset: quin etiam per vim, ne ipsi quidem Pontifici decoram, Patres compulsi ab aliis, fuissent id ipsum grauius conuesti.

Frustrâ obtendi, selectam eam sedem ad Germaniæ commoditatem, adeoque minimè commutandam: in comperto enim esse, non solum à Protestantibus eam recusari, sed ex Germanicis Episcopis ne vnum quidem ibi visum, quin ex eorum Procuratoribus paucissimos: Synodum verò tam Catholicis quàm hæreticis in maiori semper futuram pretio, vbi frequentior esset.

Nec obitare, Comitiorum Decretis non alium extra Germaniam locum probari; etenim Comitiorum non erat has leges præscribere: Romanos verò Pontifices semper illis obstiterunt. Præterea Cæsarem etiam, quod in se erat, ipsis abundè gratificatum; quippe qui iam obtinuerat, vt decem & octo menses Synodus Tridenti celebraretur, Germaniâ interim officio suo minimè perfunctâ. Hæc erat libelli summa. Verùm vbi Cæsar his rationibus haud dimoueretur, volebat quidem Pontifex translationis auctor esse, sed ad eam à maiori suffragiorum numero Concilium trahi: & exquiserat à Legatis iam inde à decimoquinto Septembris^a quidnam ipsi de suffragiis præfagirent, & de negotio sentirent.

^a Literæ Sfortiæ ad Legatos.

^b Illi, quod spectabat ad præfagium, schedam ad Pontificem misere, vbi significarunt quid de singulis Patrum sententiis conicerent: at postea apertius rescripsere, ^c Plurimorum capitum suffragia translationi fautura, Nationum verò plerasque repugnaturas: in his esse Hispanos, Lusitanos, quorum aliqui appropinquabant, Gothum, Britannos, Germanorum Procuratores, & forsitan etiam Gallos. Hos autem omnes in medium adducturos id quod communiter docent Iurisperiti super Caput primum, in titulo, *De his quæ fiunt à maiori parte Capituli*: nimirum, minorem partem antefarendam, vbi ea maiori pietate potiori què ratione nitatur; adeoque in præsentia videri persistendum potius Tridenti, vt votis communibus, rei què Christianæ commodis fieret satis, quàm fugiendum ob priuata incommoda atque discrimina: quæ discrimina mitigata iam erant, recuperato & communito à Cæsarianis

^b 20. Septemb. ad Sfortiam.
^c 21. Novembris 1546.

1546.
* Recupera-
tionis nun-
tium perue-
nit 7. Sept.
vt in Diario.

rianis arduo ac propinquo * Clusie transitu.

Quod spectabat ad ipsorum sententiam; Pendere se animi, re-
putantes, aptiora ad rem tempora effluxisse, quæ prius aderant, cum
de translatione aliàs actum. Tunc animorum commotionem ex-
ortam ex Patrum conseruatione, qui Pontificem quasi ex necessi-
tate ad communem sententiam pertrahere videbantur: at ipsum
nunc rei actorem visum iri: Cæsarem prius id toleraturum, quip-
pe & magis indigentem subsidiis Pontificiis, & minus in repugnan-
tia palàm facta progressum: præterquam quòd tunc etiam causæ
fauere recentes offensiones inter Purpuratos Cæsareos, primumque
Legatum, quæ titulum honestiorem præferebant liberioris Sedis
exquirendæ. Dilapsis proinde his opportunis conditionibus, sibi
haud tutum videri, quin translatio eruptura esset in schisma, cum
præsertim sibi publicarum rerum conditiones non adeò essent ex-
ploratæ, quarum exploratiùs conscium Pontificem longè melius
posse discernere. In ea rerum obscuritate opinari se, satius esse ab
armorum euentu paucos intra dies consilium præstolari; interim
verò in promptu habere cum Fidei tum disciplinæ Decreta; quò,
quandocumque incideret opportunitas, Sessionem maturarent,
quando pernecessarium videbatur vt ea translationem præcederet.
Ex alia parte affirmabant, sibi esse compertum, Cæsarianos moliri
definitionum retardationem; perinde quasi opus tanti ponderis ne-
que conditioni temporum opportunum, neque Patrum infrequen-
tiæ consentaneum censeretur. Quapropter, aiebant Legati, se
Pontificem rogatum velle, vt & obseruationes de Fidei sanctioni-
bus, & leges de morum emendationibus pro sua parte sollicitaret.

Quicumque hæc Pontificiorum Cæsareorumque vota obserua-
uerit, adhibitosque ab vtraque partium conatus ad suum propo-
situm promouendum; in aliquam fortasse sinistram opinionem in-
curreret; quasi saltem altera suam vtilitatem Ecclesie commodis an-
tehaberet, vtraque verò non ex ingenuitate Christiana, sed ex po-
litica calliditate rem gereret. Meminerit quisquis ita secum repu-
tat, quod spectat ad primum caput, insolens non esse, duos viros,
quantumuis recti appetentes, inter se concertare, vbi finis, quem
vterque intendit, probus est, sibiq; eorum quilibet persuadet, bonum
quod ipse promouet, anteponendum bono quod promouetur ab al-
tero: quod tunc planè contigit, cum Cæsar conciliandæ Germaniæ,
& Pontifex arcendo schismatis periculo, remittendis ad suas Sedes
Episcopis, atque integris Christiani Orbis Prouinciis per sancta
iam dogmata corroborandis, operam impendebant. Porro vnus-
quisque

quisque consuevit bonum illud habere pro maximo, cuius peculiaris procuratio ad se spectat. Atque id naturæ fortasse providentiâ effectum est, ut pro sua quisque virili parte studeat illi bono, quod ipse per se moliri possit. Cuius rei aliquod exemplum nobis in sacris Libris protulit Deus, ubi huiusmodi certamina vel inter beatos Angelos enarrat, ne offensionis nobis foret, si ea inter iustos homines conspiciamus. Quod atinet ad alterum caput: animadvertat lector, inter artem ac fraudem plurimum interesse: illa inest homini, quatenus homo bellus melior; hæc inest homini, quatenus homo bellus deterior est.

9 Pontifex, acceptâ Legatorum sententiâ, tunc quidem statuit uti progredierentur ad res agitatas absoluendas, ^a Sessionemque celebrarent; quâ habitâ, Concilium transferretur: idque Legatis significavit per tabellarium, ad Farnesium in Germaniam missum. Hi verò omni studio rem vrgere nitentur, & obstacula Cæsarianorum amoliri: ^b qui ne viderentur ex nimio suarum rerum studio consilij oppositi auctores esse, ad suam opinionem pertraxerant Vigarium Senogalliensem Episcopum, qui primus inter Episcopos sententiam dicebat. Nec ille neglexit ante Patrum oculos ponere, Decretum tam ardui oppugnatique argumenti, ampliori Patrum frequentia opus habere; quâ si caruisset, & auctoritate & fructu pariter cariturum, sed iis qui proferberentur, indignationis irrisionisque ansam porrecturum. Legati è conuerso, & cum eis potior pars, respondebant, Veram Conciliorum auctoritatem à frequentia nequaquam pendere, cum Synodi numerosissimæ quandoque aberrassent, ubi haud legitime sunt celebratæ, sed sitam in promissa S. Spiritus assistentis ope: quod verò spectabat ad humanam operam ac solertiam, quæ huiusmodi sanctionibus debentur, adesse ibi eam copiam, eumque præclarissimorum Capitum delectum, ut Cæterus ille, humanis etiam spectatis conditionibus, non posset cuiusque futuræ ætati venerationi non esse.

10 Legati postmodum, ubi senserunt, nimis sibi protrahi optatam lucem ab armorum euentu, ^c pro certo rati, Concilium ibi per hincmem haud permansurum, missâ Romam dissertatione Pontificem hortabantur, ut ipse peractâ Sessione Synodum suspenderet, Romamque interim Patres aduocaret, atque ex eorum consensu, quod reliquum erat de reformanda disciplina sanciret.

Id consilij à Ceruino profectum: qui ut ipsum corroboraret, peculiarem ad Pontificem epistolam dedit, ^d ubi ostendebat, illud & Ecclesiæ conducibile, & Apostolica Sedi cautum fore, Cæsariisque postu-

^a Ex literis Legatorum ad Farnesium, 26. Septembris 1546.
^b Ex literis Legatorum ad Sfortiam, 2. & 6. Octobris, & ex Actis.

^c Literæ ad Sfortiam, 9. Octobris.

^d 9 Octobris 1546.

1546.

postulatis minimè aduersaturum. Conducere quidem Ecclesiæ: etenim cum ardentissimè sese opponerent Casariani, ne Decretum de Iustificatione promulgaretur; eumque iam Synodus statuisset, coniunctim in rebus Fidei ac morum procedendum, de his nihil quidquam tunc à Concilio stabiliri poterat. Quare expeditissimam simul & aptissimam rationem videri, id Romæ peragi ex eorundem Tridentinorum Patrum sententia ac voluntate. Cautum fore Apostolicæ Sedi: nam relicta Tridenti nomine tenus, sed reipsa Romam deportatâ Synodo, facile semper fore, ubi opus esset, illam resumere, & in tutiori sede collocare. Denique postulatis Casariis id non aduersaturum, quod ille simul obtineret ut dogmatum sanctio protraheretur, ne Synodus locum mutaret, & communibus votis per reformatæ disciplinæ leges consuleretur: quod omnes præteritas Caroli petitiones complectebatur.

Verum post diurnam deliberationem haud probatum consilium, nisi Patrum plerique illud Tridenti per seipos suscepissent. Nulla siquidem apparebat ratio, nisi longè quærita, virisque cordatis haud satis probanda, * cur si ex Episcoporum consensu emendationis leges Romæ confici poterant, eorundem suffragio Tridenti confici non possent: quod etiam rem discrimini subiciebat, ne ad id Romam adire Hispani Galli que recusarent. Quapropter Romanorum Consultorum cœtus incusavit potius Legatos, quod per tot menses nondum emendationis consilia maturassent, ut eodem tempore tum Patribus tum reliquis omnibus satisfaceret, utroque Decreto in Synodo promulgato; ac deinde honestius agi posset de Concilio, quidquid Pontifici videretur. At accusatio haud ex merito: etenim numquam ipsi destiterant rogare Pontificem, ut disertè præscriberet, quid varis ea de re Patrum petitionibus indulgendum; nec tamen umquam, siue ob argumenti difficultatem, siue ob consuetam maximis Aulis cunctationem, hanc inde lucem impetrarant: adeoque prolatio in rebus Tridenti decernendis haud ipsorum desidia vertenda erat, sed necessitati, quod ad rem, & prudentiæ, quod ad occulendam causam spectabat. Ipsi verò ex altera parte verebantur Romæ arbitrio rem committere, * animaduertentes, perinde ea fore, ac auctoritatem Synodo impertiri Synodi suspendendæ: quæ auctoritas, itidem ac auctoritas eius conuocandi ac soluendi, à Romano solum Pontifice exercenda erat: in super nihil quidquam de eo legitimè decerni licebat extra Sessionem, ad quam celebrandam nondum satis digestæ res erant, nec enodandæ difficultates. Verumtamen quod voluntati Pontificis obsecundarent,

* Literæ
Maffei ad
Cervinum,
26. Octobr.

* Literæ Le-
gatorum ad
Sfortiam,
25. Octobr.

1546.

rent, duplicem semitam meditabantur: alteram, si Cæsarianos eò compellerent metu translationis, magis ipsis quàm suspensio inuisæ, & ex iteratis Italicorum Episcoporum postulationibus formidatæ; in quo suam exhibebat operam Madruccius apud Mendozam ac Pacecum: alteram, si vehementer vrgerent promulgationem grauisissimi de Iustificatione Decreti: cui vel repugnaturi erant Cæsariani, vel assensuri. Si repugnarent, exclamatorios Præsides, nolle se morari amplius in Concilio quasi depicto, dum S. Petri patrimonium inutiliter infumebant, & Christianum gregem suis Pastoribus diu priuabant: ita hoc honesto nomine Patres ad superferendum Synodo inclinatum iri. Vbi assentirentur, satis tunc fore, si sinerent Episcopos Italiae, propinque hiemis horrore, multoque magis armorum strepitu perterritos, translationem aut intermissionem Synodi efflagitare, plurimum fauorem consecuturam, futuramque pariter honestam, quippe necessariam vt impendens dissolutæ Synodi discrimen euitaretur.

12. Quòd prior iniretur via, sollicitatus à Tridentino Mendoza, ^aproponum ad suspensionem animum, ac spem etiam Cæsarei consensus præ se tulit. Eum confirmare studuerunt Legati incerto quem diximus metu, ex eo scilicet, quòd nequiret Pontifex diutius Episcoporum postulationes retundere, loci mutationem efflagitantium; qui vbi eam non impetrarent, existimantes ab ipsa necessitate satis excusationis sibi prætendi, Tridento discederent. Huic timori alius adiectus timor haud minoris momenti: videlicet, si diu Concilium protraheretur, ararium Pontificium haud satis eodem tempore futurum grauisissimis illius sumptibus, ac Germanici belli voragini; quare sex ex pactione mensibus elapsis, coactum iri Pontificem ne amplius auxilia suppeditaret.

^a Literæ Legatorum ad Sforziam, ultimo Octobris.

13. Verùm hæc spes de Caroli consensu confestim infuscari cœpta: ^betenim rescriptum celeriter est, aduentare Oratorem ac Episcopum, missos à Lusitaniæ Rege, Cæsari coniunctissimo, qui Concilij translationi cessationique resisterent. Ad hoc Mendoza significauit Legatis, ^c se Oratorem à Cæsare destinatum apud Pontificem; cui Ioannes Mendoza, supremus Sacelli Cæsarei Præfectus, interim institurus erat, ne locus Synodi mutaretur, atque vti continuarentur bello suppetiæ: cum vtrumque opus esset ad Religionis discordias componendas, simulque purgaturus Cæsarem opinione de ipso perperam conceptâ, quasi Decreta Fidei oblique retardaret. Prosequerentur proinde opus, nullam à Cæsare moram iniectum iri: suadere se tamen, vt ad maiorem conciliandam auctoritatem illu-

^b Literæ Legatorum ad Sforziam, 6 Nouembriis.

^c Literæ Legatorum ad Sforziam, 16. Nouembriis.

Pars I.

G g g g g striores

1546. striores Academiæ, cuiusmodi erant Parisiensis ac Louaniensis, prius sententias rogarentur.

Legati, agnitâ Oratoris arte, per quam, sicut ipsi scripserant, si-
mul calcariibus incitabantur, simul reductis habenis inhibebantur;
responderunt: Quod ad translationem attinebat, se in Pontificis pru-
dentia rem collocare; sed ingenuè fateri, semper illius auctores se
fuisse vel ab ipsis belli primordiis, tamquam vnici adiumenti ne
Synodus dissolueretur: multò minus ad se spectare responsa de sub-
sidiis continuandis: posse tantummodò affirmare, haud à se tan-
tum aquæ Romæ perspici, quæ duobus simul tam amplis canalibus
opplendis satis esset. Ad postremum dicebant, Numquam sibi in
animum induxisse, tam generosum Principem acturum quidquam
obliquè, sed sua sensa liberè deprompturum; tametsi Episcopi Cæ-
sareæ ditionis, per vsurpatam ab ipsis agendi rationem, aliquem huic
suspicioni aditum præbuisent. Memoratas Academiæ consulere,
neque consuetum, neque decorum esse Apostolicæ Sedi; nec posse
sibi probari, cum præsertim ex earum censuris in Lutherum editis,
de ipsarum sententia satis constaret. Et quando Pontifex ac Cæsar
tot inter se vinculis colligabantur, adeoque non modò necessaria,
sed vix satis erat tot malis Christianam Republicam diuexanti-
bus, vtriusque concordia, mutuaque beneuolentia, satius esse, si
negotia familiariùs tractarentur, & tum ipsi, tum ipsorum admini-
stri amiciùs coniunctiusque inter se agerent. Quòd si Decreti mo-
ra in rem Cæsaris foret, nihil sibi videri aptius, quàm sex menses
superfedere Concilio: nolle Patres per tot incommoda ibi degere,
tamquam in scena personas agerent, adspectabiles quidem, sed silen-
tes. Vt huic rei Pontifex assentiretur, suam se operam ample pol-
liceri.

Orator obstructos reliquos omnes tramites conspicatus, id quod
afferebatur, admisit; suamque operam vicissim spondit ad assen-
sum Cæsaris obtinendum, pro communi hominum consuetudine,
industriæ suæ largiter ad eam rem pollicendo, cuius rei frustratio
inexpugnabili alterius arbitrio semper imputari potest.

Farnesij reditus. Eius de Concilij suspensione Tridenti tractatio, Casarianis, sed non Casari probata.

Sub idem tempus arma Catholicorum feliciter processerant, Florentini Principis adiuta subsidiis, * à quo Tolertanus, Tridento ad id Florentiam missus, centum quinquaginta scutorum millia acceperat, promissâ vicissim oppidi Plumbini concessionem, atque eiusdem Oratoribus sede in Sacello Casareo supra Ferrariensis aliorumque Ducum Oratores: vnde factum est, ne illi postmodum accederent. Expugnauerat Octavius Farnesius suis copiis Donauertam, arcem præualidam, præter alia loca quâ maioris quâ minoris momenti. Eapropter Gallia Rex, seu Casaris victoriis sollicitus, seu cupiens sollicitudinem de se iniicere Casari, vt proinde Galli benevolentiam is magno pretio compararet, passus est Petrum Strozzium clientem suum castra Protestantium adire.

* Adrianus lib 5.

Ingrauescebat interim hiemis rigor. Quamobrem Farnesius Legatus, varios ibi morbos mitioribus anni mensibus perpeffus, adeoque ab asperioribus sibi metuens, à Pontifice reditum impetrauit. Aliam Suavis causam huius reditus adducit: Indignatum videlicet Pontificem, quòd Casar noluisset ante Legatum in exercitu Crucem præferri, adeoque bellum illud ceu Religionis bellum declarari. Atqui nec in priuatis monumentis id comperio, nec apud historicos, præter Adrianum, tam ieiune de his rebus edoctum, tam parum partis Pontificia studiosum, vt pluribus in locis ostendimus. Contra verò non solum constat, Octauium Farnesium cum Pontificio milite in ope Carolo ferenda perstitisse; sed ex arcanis monumentis perspectum habeo, * & Legatum multò antè hanc abeundi facultatem à Pontifice quæsisse, à quo in Casaris gratiam est retardata, donec eo anno expeditionis exitus haberetur; & postea, cum rigescente anno eam concessit, fuisse Legatum inde profectum, gratificandi Carolo cupientissimum. Quod ipsum primò Tridenti patefecit, * quò 14. Nouembris peruenit. Ibi nihil habuit antiquius, quàm à Pontificis Casareæque administris mutuas dissidentia nebulas dispellere: quas, scribebat ille Pontifici, sibi videri nec optimæ, quam in Casare deprehenderat, voluntati conuenire, neque coniunctioni, quam idem cum Pontifice profitebatur. Quæ verba neque sunt animi indignationem fouentis in Casarem, neque eam in Pontificis animo suspicantis. Postea conuentu ha-

* Literæ Maffesij ad Ceruinum, 14. & 22. Octobris 1546.

* Habentur omnia in Epistola Farnesij ad Pontificem, Tridento missam 16. Nouembris.

G g g g g 2 bito

1546. bito à Farnesio, duobus Legatis, Tridentino, ac Mendoza, tria sunt exagitata.

An rei Christianæ, armisque Catholicis magis expediret promulgatio Decreti de Iustificatione, quod in promptu erat; an illius ad aliquot menses prorogatio.

Vbi pars posterior eligeretur: An esset Synodo proponendus articulus de Episcoporum mansione in suis Ecclesiis; an illi per diploma prospiciendum, quod, pro eo ac par erat, Episcopis satisfaceret, ut pro dignitate & auctoritate residerent.

Quod si in hoc quoque posteriori parti adhererent: Quidnam de Concilio statuendum, ad cuius translationem numquam poterat Cæsaris animus inclinari.

De cunctis tribus Capitibus conuenere. Quod spectabat ad primum: Quando Concilium coactum fuerat Germaniæ causâ, ubi nemo tunc seu Catholicus, seu Lutheranus, ex Germanis aderat; hoc Decretum, quod omnium quæ tunc erant controuersiarum radicem petebat, non posse in huiusmodi rerum conditionibus plenè prodesse: cum bellum fuisset susceptum, ut Lutherani ad obsequendum Concilio impellerentur, fatius fore si interim res integra persisteret, bellique exitus quodammodo Concilij esset initium; alioqui præpeditum iri emolumentum illud, quod tanti sanguinis ac discriminis pretio parabatur. Incommoda quidem hæc ex parte animaduerti, quæ spectatâ mortalium famâ, quippe oblatratâ quod Decretum, quasi in illius Conuentus alio tot menses gestatum, tandem non ederetur in lucem; quæ multò magis spectatâ animarum salute, quæ à prauis Confessariis & Concionatoribus in præsentia deceptæ periclitabantur: verùm hæc incommoda non videri contrariis præualefcere. Quod enim spectaret ad famam, quemcumque rectæ mentis hominem rationibus iam adductis manus daturum: ceterum salutem publicam prodi ab eo magistratu, qui suas deliberationes seu vulgi dementiæ, seu improborum liuori subiicit: animarum verò incolumitati consuli posse, si negotium daretur Episcopis ac Regularium Moderatoribus, ut interim curarent eam doctrinam & concionibus inculcandam, & reipsâ exercendam, quæ post diuturnam examen agnita quidem fuerat pro vera, quamquam nondum solenniter promulgata.

In secundo Capite consenserunt omnes, ex vna parte non esse conficiendum Decretum de morum correctione, dum sanctiones dogmatum protrahebantur; ex altera par non esse, ansam præbere calumniæ, perinde quasi dogmatis opus retardaretur correctionis metu.

metu : proinde oportere à Pontifice præferibi morum leges per diploma, in Concilio recitandum & comprobandum. 1546.

6 De tertio : Cùm Cæsar suspensionem recusaret, & suspensio ad incertum tempus videretur suspicionem iniectura pluribus, quasi tacitæ dimissionis; optimum factu videri, si per sex menses suspenderetur Synodus : idque magis decorum censeretur, quàm eamdem retineri claudam & clinguem. Eo pacto releuatum sumptibus Pontificem, bello suppetias continuaturum: Episcopos pauperes, infirmos, ac defatigatos respiraturos: Ecclesias suorum Pastorum aspectu fruituras: & apud cunctos homines in comperto futurum, Pontificem ac Cæsarem bonâ fide agere, suspensâ Synodo, vbi id publico bono conduceret, eademque apertâ, vbi id operæpretium foret.

7 Hæc inter illos ita conuenerant, vt integrum esset & Pontifici & Cæsari ea vel probare vel reiicere; & interea perficerentur, quæ opus essent ad Sessionem celebrandam, vbi eius celebratio expediret. Etenim quamquam à Pontifice disertè potestas facta fuisset Legatis intermittendi Concilij, non modò ad arbitrium, sed ad certum tempus, vt cum Cæsare concorditer sese gererent; tamen repocentibus Cæsarianis Cæsaris consensum, voluerant ipsi pariter in Pontifice mutandi consilij libertatem; eaque de causa traditam sibi potestatem occultuere.

8 Visum est Legatis haud parum profecisse, quòd Cæsarianos adegerant ad amouendum velamen, suumque dilationis desiderium declarandum, & gratiæ loco suspensionem petendam. Suaferunt ergo Pontifici, vti, statim ac Cæsar assentiretur, per diploma suspensionem statueret, veris in eo causis expositis; ab ipsis tamen non prius expromendum, quàm certi essent, plerosque Patrum consensuros: sed aiebant, per illud sublatum iri necessitatem celebrandæ Sessionis, prout celebrari oporteret, si Decretum nomine Concilij conficiendum fuisset: Pontificem etiam initurum pacificam auctoritatis possessionem huiusmodi actus exercendi; atque ex his cuiuscumque schismati satis prospectum iri. Et quoniam intentis animis toti erant in subducenda ab eo discrimine Ecclesia, si Sedes vacaret, sicuti narrauimus; suadebant præterea Pontifici, vt, captatâ ex emendatione morum opportunitate, diploma ederet ad confirmandam sanctionem Iulij Secundi in electos per simoniam; in quo simul decerneret, electionem à Purpuratorum Senatu habendam, tametsi Concilium extaret: se verò duros operam, vt huiusmodi diploma vnâ cum altero à Patribus comprobaretur. Mox nouo inito consilio existimarunt, vbi supersedendum esset Concilio, se

a Literæ Sfortiæ, 20. Octobris, de quibus fit mentio in Epistola Legatorum ad ipsum, 2. Nouembris.

b Literæ ad Sfortiam, 17. Nouembris 1546.

G g g g g 3 illa

1546.
* Ad Stor-
tiam, 19.
Nouembris.

illâ cautione id temporis opus non habere. Postea re totâ iterum per-
pensâ, Romam * scripserunt: Si Pontifici propositum consilium pro-
baretur, omninò oportere vt illud ipse per diploma præscriberet:
cùm enim Patres ad eò se progressos ad dogma faciendum intelli-
gerent, pròiores præ se gerebant animos ad absoluendam Syno-
dum, quàm ad suspendendam; ac proinde haud amplius huiusmo-
di consilium libenter suscepturos. Addebant, prælagire se, Cæsa-
rem suspensioni numquam assensurum: indicantes in id consilij se
potius deuenisse, tum vt Farnesio obsecundarent, cupienti aliquem
ex opera sua concordia fructum decerpere; tum ne obduratos ad
omne Cæsarianorum postulatam sese ostenderent, quàm quòd pro-
sperum exitum sperarent.

* Epistola
familiaris ad
Cerinium,
Rom à missa
27. Nouem-
bris 1546.

Propositum consilium Romano Cœtui visum est quædam po-
tius rerum indigesta implicatio, quàm opus ritè contextum. * Præ-
cipuè verò Moronus Cardinalis, per ingenuam loquendi libertatem,
Collegisquæ magis animo quàm linguâ comprobata, assignauit
consilij debilitatem nimix Farnesij propensione ad Cæsari gratifi-
candum. Morono Ardinghellus Cardinalis ardentè obstitit, &
res abiit in certamen: quod antequam Cœtus dimitteretur, silen-
tio, pro eo ac par erat, compositum. At Pontifex quietis cupidus,
quod à Legatis proponebatur amplexus est, diploma pollicitus,
quo honestis Patrum postulationibus satisfaceret; ac Legatos admo-
nuit, vt interim sedulò Decretum digerent, quò maturius, vbi
Cæsar conuenta respueret, eius sanctio in promptu esset.

Iam verò Suavis harum tractationum profus ignarus, paratiquæ
Pontificis animi Cæsari morem gerere in protrahenda mora, dum-
modò nec à suis Diocæsibus abessent inutiliter Episcopi, nec in eodem
in quodam exilio potius, quàm in Concilio per graues sumptus ac
pericula Sedis Apostolicæ detinerentur: ignarus inquam horum
omnium, non alio ex fonte, quàm ex maligni animi affectu notitias
haurit, confidenterquæ affirmat, Paulum omnino iussisse promul-
gari Decretum; quia cum id Cæsari displiceret, ex hoc ipso sibi
conducibile existimabat, quippe vtrisque contraria spectantibus.
Aliud quoque ineptè subdit; nimirum, fuisse veritum Paulum, ne
quid Lutherani turbarent, vt qui cogèrentur à Cæsare adire Con-
cilium. Perinde quasi & ipse & ipsius decessores non id semper qua-
sissent per tot officia, tot nuntios, tot inuitamenta; quæ indigniora
videri possent, nisi charitas studiumquæ Religionis dignitatem,
Christi Vicario propriam, illis inspersissent: & quasi vberima au-
xilia Cæsari nuper à Pontifice suppeditata huc non spectarent.

Interea

- 11 Interea Tridento discesserat uterque Cæsaris Orator, Mendoza ^{1546.}
 Venetias, Toletanus Florentiam ac Neapolim, ad varia sui Principis negotia transigenda; demandatâ ipsorum ibi procuratione Madruccio ac Paceco, qui tres præterea Hispanos Iurisperitos confulerent, si quando illorum peritiam res exegisset. Quare hi duo Purpurati delatum à Carolo responsum Legatis reddidere. Illius summa hæc erat: * Cupere adhuc Cæsarem, uti Decreti promulgatio procrastinaretur ex causis aliâs adductis: ac præterea, quia ali-
 quod illius exemplum in Germaniam missum, ibique typis editum, haud plenè satisfecerat, proinde consultius adhuc reficiendum videri: simul etiam suspensionem à se reculari, felices siquidem armorum euentus spem faciebant, fore ut vniuersa Germania Concilio se submitteret; hoc certè haud effectum iri, ubi suspensum cerneretur, credereturque Concilium specioso nomine personatum, quod nunc in scenam se proderet, nunc inde subduceret.
- 12 Tunc Præsides, cum intelligerent fieri non posse, ut iam indicatum schismatis discrimen seu per translationem seu per suspensionem effugerent, nolentque Synodi dissolutionem, quippe indecoram, & offensionem publicæ obnoxiam; animum omnes conuerterunt ad Synodum sollicitè absoluendam. Vnde Madruccio ac Paceco responderunt, se rei propositæ consentisse, non quòd eam expedire Sedi Apostolicæ arbitrarentur, sed quòd par erat saluâ conscientia voluntati Cæsaris obsecundare. Quando iam id Cæsari non placebat, nauaturos se operam, ut & Decretum & Synodus perficerentur; quod magis proderat Christianæ Reipublicæ: cui vniuersæ, & non solum Germaniæ, iam magna ex parte mortali tabe corruptæ, prospiciendum erat. Nisi Decretum promulgaretur, Patres amplius detineri non posse, qui tam impatientem promulgationis cupiditatem; tam auersum à Tridento animum præ se ferebant, ut eorum utriusque compertum erat. Quantum ipsi rei maturandæ studuissent, eisdem posse testari perpetuam accuratamque solertiam, septem ipsos menses impensam. Quòd si adulterinum aliquod exemplar typis in Germania impressum haud omnino placuerat, eò magis oportere dignitatem Synodi reparare, partu legitimo in lucem edito.
- 13 Hoc ipsum promoturi, eodem die retulerunt in generalem consensum, ut animum adirent ad alterum Decretum de Episcoporum in suis sedibus mansione perficiendum; quod magno exceptum plausu: & non solum Galli modeste significarunt, se prono animo ferri ad Decreti absolutionem, quippe Galliæ optatissimi, sed Cau-

* Literæ Legatorum ad Cæsarem, 7. Decemb.

* Literæ Legatorum ad Farnesium, 10. Decemb.

1546. cus Corcyrensis Archiepiscopus tam acriter in eos qui retardabant inuectus est, vt Legati, ne crederetur à se Corcyrensis verba profecta, eius acrimoniam increpauerint, ex illius sapientis effato, Multa laudata puniri.

C A P V T XVII.

Dies Sessioni indictus. Decretum de Episcoporum in suis Ecclesiis mansione propositum. Suauis rationes de Sacerdotiis & immunitatibus expensæ.

* Literæ Legatorum ad Farnesium, 29. Decemb. 1546.

Natalitii feriis ineuntibus, nouem dies ad rem propositam considerandam Patribus concessi. Deinde collectis suffragiis, duæ tertiæ partes consensere, vt statueretur Sessioni octauus post Epiphaniam dies, sexdecim tantummodò repugnantibus, hoc est, cunctis Hispanis, aliisque nonnullis, Sedes suas in ditione Cæsaris obtinentibus; quibus accessere Marcus Vigerius, Senogalientis Episcopus, & Richardus Parus Anglus, Wigorniensis Antistes. Tum acri studio de morum ordinatione, ac potissimum de Episcoporum mansione agitatum. Per eam occasionem Suauis ab alto rem exorsus, primam graduum Ecclesiasticorum originem, & subsecutas deinceps varias consuetudines recenset. Cum autem is multa dicat, & nihil probet, qui verò hac de re scripserunt ex professo, innumeri penè sint; haud equidem patiar ad longum diuerticulum trahi ab hac mendaciorum audacia: adeoque euitatis historiarum nimis prolixis tricis, ex iis quæ Suauis obseruauit nonnulla percurram.

Dicit, In Ecclesia primæua gradus Ecclesiasticos fuisse meros labores, haud præmia. Ita planè: atque ita in præsentia rem se habere vellet Suauis, & cum eo cuncti hostes Ecclesiæ vellent. Sed grates Diuino Numini agendæ, quòd ea tempora præterierint. Id tunc ex infectationibus, quibus Ethnici in Christianos debacchabantur, & ex communi odio in nostram Religionem proficiscebatur; vnde illius Ministri in magna rerum omnium penuria, præterquam arumarum ac discriminum, versabantur. Non desunt hodie in Ecclesia Catholica inflammata studia cum eisdem arumnis hæc ipsa munia obeundi. Testantur id Britannia, Turcarum ditio, & immensæ noui Orbis Regionis; in cuius barbarie & incommoda duriora, & acerbiora sunt funera, quàm olim apud Romanos idololatrias. Dixi, nunc haud deesse in Ecclesia Catholica huiusmodi ardentia studia; propter

propterea quod studiosi reformatæ Ecclesiæ nouatores, tot euecti laudibus à Suauis, haud certè conspiciuntur ad huiusmodi calicem hauriendum accurrere. Sed iterum affirmo, agendas Deo gratias, quod ea tempora iam deserint. Infidelium insectationes, iuxta Sanctorum seminaria ac impiorum flagitia sunt; simulque efficiunt, ut multorum sanctimonia, tentationi succumbens, in impietatem degeneret: quare semper Ecclesia suis precibus à Deo petit, ut illas arceret. Cetera non modò in veteri Testamento sacra ministeria honorum ac prouentuum copiâ cumulata sunt; sed post Christi aduentum, vel in Ecclesiâ, ut sic loquar, infantia, & cum fidelium numerus nondum excreuerat, hi tamen sacris Ministris tam amplè, tam splendide & opes & honores largiebantur, ut magnus ille superbusque Romanus tunc dixerit: * *Facite me vestrum Pontificem, & Christianus sim.*

1546.

* S. Hieronymus Epist. 61. & Baron. anno 367. num. 10.

3 Pergit detestari Suauis, tamquam intolerabilem corruptelam, Sacerdotiorum distinctionem, in ea quibus mansio affixa est, & in ea vnde licet abesse. Nihil planè miror: qui finem odit, ea præsertim odit, quæ ad finem conducunt. Enimuerò inter ea quæ facti Ordinis, Regiæque Ecclesiasticæ splendorem sustentant, efficacissima est eorum Sacerdotiorum copia, quæ mansionem non exigunt. Et quò à suis primordiis eorum tum institutio tum utilitas clariùs agnoscat, oportet in memoriam redigere, vbi quod necessarium homini est non suppetit, de commodo cogitari non posse: eaque propter docere Philosophum, * priùs excogitatas artes vitæ necessitati seruientes; postea verò conuersa fuisse ingenia ad eas reperendas, quæ vitæ felicitati conferrent. Cum autem id quo in Ecclesiasticis ministeriis necessariò indigent fideles, est ut Sacramentorum administratores, doctrinæ magistros, templorum cultores obtineant, quousque ea deessent, grauissimus foret abusus in alia redditus Ecclesiæ distrahere. Hic equidem Suauem percontatus fuisset, Parcùsne hæc in præsentia habeantur, quam præscis sæculis, adeò ab ipso commendatis. Proculdubio non æque tunc & cunctis vrbibus Episcopi, & cunctis oppidis Curiones, & cunctis vrbium vicis Parochi præto erant atque in præsentia. Quantò minor tunc habebatur numerus Templorum Diuinis laudibus assidue resonantium, & Religiosorum vbique concionantium, confessiones fidelium excipientium, Sacris operantium, Psalmodias iugi frequentia celebrantium? Ut proinde potiùs par fuerit huic ceu ingenti fluvio, pietatis aggeres obstruere, & Ordinum Regularium numerum coërcere. At verò postquam tam amplè consultum est peculiarium

* Lib. 1. Metaph.

Pars I.

H h h h

loco-

1546. locorum indigentia, num forte operæpretium non erat, prospicere pariter communi cuidam Aulæ ac Regiæ vniuersali, quæ posset alere, præmiisque allicere ingentem virorum multitudinem, scientiâ, nobilitate, meritis præcellentium, qui huic Republicæ deseruissent, Deoque in hoc vitæ genere se manciparent? Profecto nulla est vel perniciosior, vel insanabilior in hominum communitate penuria, quàm remunerationum inopia, cum has erogare non liceat, quin Respublica depauperetur: Quod si æquè præmia ac supplicia in promptu forent, maioris negotij non esset efficere, vt virtutes egregiæ germinarent, quàm vt vitiorum stirpes euellentur. Hoc posito, vnicum in Ecclesiastica Hierarchia ærarium ad hæc alimentata & ad hæc præmia ex iis Sacerdotiis conflatur, mansionis vinculo solutis: horum igitur affluentia, Ecclesiæ opplet vbera ad enutriendam virtutem.

Ita planè futurum, respondebitur, si pro ratione meriti fieret distributio præmiorum. At equidem repono, hinc non agi, laudandine, an vituperandi sint distributores, qui alij pro alijs ætatibus sunt, nunc probi, nunc mediocres, nunc etiam improbi, iuxta ac in quavis Republica: in qua tamen præmiorum institutio numquam noxia credita est ex distributione perperam habita. Hoc vitium, vti que ab humana conditione magis minùsve insuperabile, quotidie Romæ à Concionatoribus è suggestu, à Theologis in libris editis vituperatur. At interrogo, An, quamuis post optimè institutas leges adhuc in distributione peccetur, expediat Ecclesiæ, huiusmodi præmiorum ærarium apud se habere, an potius, quod vellet Suavis, eo carere? Quis ambigat de responso? Si illud habeatur, contingeret fanè aliquos indignos hinc ditescere, aliquibus dignis parçe consuli: sin verò tollatur, eueniet, neminem dignum quidquam consecuturum; nullam fore communem patriam, communem Regiam nullam: cuiuslibet necesse fore, vt si velit Ecclesiæ patrimonio ali, in oppidis degat, quæ peccata confitentes audiendo, quæ Psalmos decantando, remotus à frequentia, hoc est, à præstantissima mortaliū schola, quæ ingenia, & doctrina, & prudentia mirificè excoluntur: & quod pessimum foret, defuturum Ecclesiasticum Principatum, quo Ecclesia, vnitas, disciplina ac decus sustentur, quem admodum sæpius à nobis ostensum.

Neque quisquam inficiabitur, ab Aula Romana, tamesi suis aspersa labeculis, ali atque educari plurimam segerem virorum eruditiorum, præsertim sacræ Literaturæ: cumque in multis aliorum Principum Aulis Aulici plerumque stipendio conducantur, qui ad speciem

Historia
Concilij Trid.
Pars I.
STV
5.

speciem ac pompam adsint; Pontificia in suis exigit ac remuneratur eas dotes, quæ naturam rationis compotem propriè condecorant, quæ Christianam Religionem exornant, quæ Rempubicam in terris felicem reddunt, eiusque ciuibus viam parant ad felicitatem in celo. Adde, hanc ipsam immodicam Ecclesiastici proventus largitionem, vni Capiti quandoque collatam cum aliqua iustitię distribuētis iactura, in plurimorum commoda conuerti: nam coniuncta simul & conscientię & existimationis calcaria, diuites Præfules extimulant ad magnifica pietatis opera, quibus summus honor exhibetur Deo, leuamen pauperibus, laborantibus alimonia, Ecclesiasticę Regiæ ornamentum: adeò vt huiusmodi opera Romæ his duobus sæculis extructa, abundè forent ad excitandam venerationem simul & admirationem in nostram Religionem omnium Mahumetanorum Ethnicorumque Principum. Et tamen ne longo quidem interuallo id vsurpatum cernitur ab aulicis, cuiusuis alterius Aulæ gratiã ditescētibus: id verò quoddam Reipublicę bonum est, existens vel ex immoderata distributione Sacerdotiorum, mansionem minimè deponcentium.

6 Nempe libet pernoscere, num recta sit Suauis animaduersio? Cunctos Principes Dynastafque Catholicos sententiam rogemus. Fac, Pontifex legem promulget, omnibus Sacerdotiis mansionem adnexam: & palam fier, an quisquam Principum legem illam comprobet; an existimet vnusquisque, rectæ Regnorum administrationi opus esse, vt plurima ex iis Sacerdotiis, ad quæ obtinenda ipsi Principes capita designant, conferri possint homini ibi non degenti, sed in Reipublicæ ministeriis defudanti. Neque in hoc de Principibus nobis quarendum: tunc potiùs iuste conqueremur, cum à Reipublicæ negotiis excluderent Ecclesiasticos, qui plerumque promiores erunt quàm profani ad pia & religiosa consilia. Quamquam autem qui huiusmodi Sacerdotiis fruuntur, mansionis lege non teneantur; ipsis tamen haud leue imponitur onus, quod Suauis deridet, quia fortassis illud excusserat, recitandi scilicet quotidianas preces per sesquihoram, intentatã lethalis noxæ pœnã, & prouentuum in conscientię foro iacturã; ac præterea iniunctã vitæ celibis necessitate: quod adeò confert vt animus ad cælestia recolenda seriò adiciatur, vt inhæreat studiorum labori, vt nobilium familiarum splendor retineatur; id autem oneris grauissimum accidit, cum & animus, & honor, & progenies illius inquinetur, qui difficillimum huiusce continentię consilium non obseruat. Studia Germaniæ, Sacerdotum matrimonia assiduè efflagitantis, satis te-

H h h h 2 stantur,

1546.

stantur, an sublata etiam mansione, grauiſſima adhuc penſio Sacerdotiſ imponitur relinquitur.

Refert inſuper Suauis, Curionibus quoſque indulgeri ne reſideant, 7 per eam adiumenti vim, quã cuncta Romæ obtinentur; quibus verbis pecuniam ſignificat. At certum eſt, pecunioſiores eſſe Episcopos, quam ſubiectos Curiones, adeoque patientiorem ea de cauſa huiuſmodi relaxationum officinam Episcopis eſſe debere: & tamen licuit Montano ſidenter affirmare, ne vnam quidem ætate ſua ab ipſis impetratam; nec fuit in Concilio, qui poſſet hominem falſe redarguere. Quare ſi per nimiam indulgentiam cum iſ actum erat, qui minora Sacerdotia obtinebant, non certe omnipotentis auri vis illud effecerat, ſed hominum propenſio comparandæ ſibi alienæ benevolentia per conſeſſiones, vbi ſecuturum inde incommodum tenue videtur: animo non aduertenti perinde fore, multa lapillorum millia ab vrſibus mœnibus eruere, ac ea tandem diruere. Verum, vt eumque tam noxia indulgentiam tunc irrepreſerit, quãnam ille ratione iactiter, Eccleſiam à Concilio in deterius actam? Curionum quiſpiam in præſentia auri pondera Romam conuehat, experiaturque, an valeat abſentia facultatem impetrare, niſi grauiſſimam, maximeque perſpicuam cauſam adduxerit. Profeſſo vix vnus e centenis nanciſcemur, qui huiuſmodi conſeſſionem non inquam perpetuam, ſed ne temporariam quidem ac perbreuem obtineat.

Quod autem ad controuerſiam decidendam ſpectat, an Episcoporum ſuas apud Sedes manſio iure Diuino præciperetur, de quo multa Suauis per ſatyram intermiſcet: cum idem alibi fateatur, poſt impenſum ex integro ſtadium ſedato animo, atque ab omni perturbationis nebula deſecato, nihil ſolidi repertum, quo ea ſententia niteretur; opus non eſt, vt in purgandis Legatis illi contradicentibus immoremur: aliàs de ea copioſe differendum erit.

Per occasionem enarrandi, quo pacto, vt Episcoporum in ſuis Eccleſiis manſio ſtabiliretur, ij petierint veterem ſibi iurisdictionem reſtituendam, ſublatis immunitatibus ab ipſorum poteſtate, per Apoſtolicam Sedem cuiumque conſeſſis; hic iterum euagatur Suauis ad mirabilem quãdam chronologiam variorum in Eccleſia regiminum. Primum, per Aristocratiam dicit fuiſſe Diœceſes adminiſtratas à communi Presbyterorum conſeſſu: ab his vero, quo discordia facilius euitarentur, ſponte monarchicam adminiſtrationem inductam, cunctis Episcopis concorditer ſe ſubdentibus: Episcopos pariter minorum vrſium, maiorum Episcopo ſe ſubieciſſe, earum præſertim vrſium; in quibus Cæſaris Præfecti debebant.

Mior

10. Miror equidem hominis frontem, instar oraculi pronuntiantis, tot effata tam grauis, nullâ probatione productâ, & ne vno quidem verbo respondentis aperitissimis demonstrationibus oppositis, quæ apud tot egregios sacrarum controuersiarum scriptores in ipsam vociferantur. Nolo tamen à mea semita deflectere ad quæstiones tam amplas, tamque agitas: satis mihi sit, hac vnâ consecutione Suauem vrgerè: Regiminis igitur Monarchici necessitas vsque aded per ipsam periculationem se prodidit, vt in singulis Dioccesibus conuenerit Presbyterorum communitas, de sponte abroganda à se possessa iurisdictione, eaque in Episcopis collocanda; tum Episcopi in quavis Prouincia confererint in eadem Primatibus conferenda; durissimâ difficultate deuorata, quam experiuntur singuli in seipsis auctoritate spoliandis, & alterius imperio subiiciendis. Quod si id Presbyteri erga Episcopos, & Episcopi erga Primates libenter egere, tametsi & illorum inter se, & horum pariter inter se continua commercia cœtusque facilius ex propinquitate intercederent; censendumne sit, Primates, quippe inter se magis seiunctos, minusque idoneos conuentibus frequentandis, huiusmodi necessitate non compelli; vt se vni Principi submitterent, qui vniuersale regimen Ecclesiæ ad Monarchiam reuocaret? Quod cum ira sit, argumentationem à me aliâ usurpatam resumo, & quemcumque mortalium perecontor: Liceatne nobis in animum inducere, à Corporata Dei sapientia huiusmodi regimen in Ecclesiâ constitutum, quod diuturnum non esset, & vbiq; terrarum de communi consensu breui mutandum; an potius quod optimum foret, & quod deberet ac posset perpetuo permanere? Sanè quicumque huic rationi reluctatur, nã ille rationis est expers.

11. Commemorat post hæc Suavis immunitates ab Episcopi iurisdictione, quas Regularium Ordines à Romano Pontifice impetrarunt; illarumque causam assignat Pontificum eas largientium studio tuendæ supremæ suæ auctoritatis per eorum solertiam, qui huiusmodi priuilegiis perfruuntur. Esto: In primis hoc posito, necesse erat vt supremæ huius auctoritatis pacificâ possessione Romani Pontifices iam potirentur; alioquin immunitates ab illis concessæ nec apud Episcopos, nec apud Principes vllò fuissent in pretio. Ad si admittatur, spectabat ad Ecclesiastici Principis prudentiam, eam auctoritatis eminentiam sartamentam seruare; pro eo ac debet quicumque optimus Princeps suæ legitimæ iurisdictionis satagere. Porro tam iustam auctoritatis suæ tutelam curarunt Summi Pontifices non armorum vi, arciumque presidio, sed industriâ sanctissimorum

H h h h 3 morum

iores semel potiti sunt, perinde quasi pro huiusmodi iure spolian-
dus & ipse non esset: cum certum sit, quidquid vel ille obtinet,
vel ipsius maiores possedere, aliquâ vetustissimâ tempestate nec
penes eum, nec penes suos illud fuisse, sed penes alios, qui rem il-
lam amiserunt.

1547.
* Literæ
Farnesij ad
Legatos,
30. Iunii
1546.

C A P V T XVIII.

*Congressus ac disceptationes de Concilij titulo, ac de Episco-
porum in suis Sedibus mansione.*

1 **M**andata Legati acceperant à Paulo; ut in primis curarent,
ne in Decreto obligationis residendi, Cardinales discretis
verbis nominarentur; censebat quippe, leges pœnasque
supremis Principis Senatoribus non nisi ab ipso Principe statuen-
das; nec eas ille distulit, sed paucis post habitam Sessionem diebus
per se edidit, sicuti nostris Lectoribus infra liquebit. Secundo loco,
vbi quæstionem declinarent, An Episcoporum mansio in suis Ecclē-
siis Diuini iuris esset: siquidem ad rem præsentem, vbi non de obli-
gatione ambigebatur, sed quærebatur de pœna infligenda, necessa-
ria nequaquam erat ea quæstio, quæ, utpote inter partium studia ni-
mis iactata, poterat contentiones moralque implicare; & vbi de-
cerneretur, eam obligationem ad ius Diuinum pertinere, ansam
præbere turbulentis ingenijs, in dubium reuocandi, num rata essent
laxamenta, quamquam ad tempus concessa, rationique consentanea,
quæ interdum Romani Pontifices indulgenda censerent.

2 Quapropter Legati proposito memoratæ mansionis Decreto,
cum de his duobus Capitibus non ab Hispanis modo, sed ab alijs
compluribus fieri mentionem senserunt, conati sunt ea declinare.
Et quod ad posterius attinebat, Montanus rationem aliâ à se ad-
ductam repetit: Numquam videlicet à Pontifice mansionem in
suis Sedibus Episcopis relaxari; adeoque cum per inflictas à Patri-
bus pœnas ad eam adigerentur, superuacaneum esse, in illius dispu-
tationis tricas se conuicere, quæ non nisi ad decurtandas Pontifici
manus valebat, ne quid in eo genere indulgeret. Quod verò specta-
bat ad Purpuratos, affirmavit, & se & collegam ad residendum pa-
ratos esse, idemque sibi de reliquis Cardinalibus persuaderi; sed
pro ea, quæ illius gradus ratio habebatur, haud certè permitti ut
quasi rei nominarentur: posse tamen adhiberi vocum generalium
formulas tam amplas, quæ Senatorium illum Ordinem pariter
complecterentur. At pergentibus quibusdam instare, interdican-
dum,

* Literæ
Farnesij ad
Legatos,
30. Iunii
1546.

* Præsertim
in Cœnibus
generalibus,
3. & 4. Ian-
nuar. 1547.

Janneij

1547.
* In Cœtu
generali,
8. Januarij
1547.

* Epistola
Maffei ad
Cerinum,
13. Januar.
& Cerini
ad Maf-
feum, 26.
an. 1547.

* In Con-
gregatione
11. Decem-
bris.

dum, ne pluribus Ecclesiis vnus & idem præesset, quemadmodum Cardinalibus concedebatur, vnde necesse erat, vt is ab altera saltem abesset; primus Legatorum adiecit, Non posse vnâ eâdemque operâ rebus omnibus prospici: de eodem argumento in posterum agendum esse; & vbi lex proposita opportuna censeretur, eam à Pontifice sancitum iri: quod re effectum est; & iam Cardinales promptum ad id animum præ se gerebant, & Farnesius, vt à se caperetur initium, proponebat. Sed quò palàm facerent Legati, morbum haud Româ profectum, addidere, Plures alicui Ecclesias concedi ex peculiaribus causis, Dei gloriam spectantibus; veluti Madricio, qui post susceptas Tridentinas Insulas, Brixienfibus Canonis sedulo efflagitantibus, & Romæ se maturè deliberatâ, alteri simul Ecclesiæ admotus est, vt bono publico confuleretur.

Quæstio quoque in medium reuocata * de Concilij titulo, vti scilicet inscriberetur, *Vniuersalem Ecclesiam representans*; quasi dogmatici Decreti grauitas id exposceret. Ad quod confirmandum, obseruatum est, in volumine Rituum Ecclesiasticorum, typis impresso, & auctoritate Leonis Decimi per diploma comprobato, libro primo capite *De Concilio*, haberi: Cum Romanus Pontifex adest Concilio, conscribi Decreta Pontificis nomine, quibus adicitur, *Sacro Concilio approbante*; at verò cum Pontifex abest, conscribi nomine Concilij, adiectâ epigraphæ memoratâ. Ad hæc iterarunt Legati rationes sæpius adductas: & quod spectabat ad Rituum volumen, falsum esse, quod tamquam ibi vtitatum affirmabatur, prout ipsi alatis exemplis ostenderunt: neque librum illum vilius esse auctoritatis; & in Pontificio diplomate solum priuilegium typographo concessum contineri, quò ceteris libri editio interdiceretur. Præsidium autem ad singula capita responsio, multorum quidem ora compressit, sed paucorum animos sedauit.

* In Con-
gregatione
11. Decem-
bris.

* 6. Januar.
1547.

Ad amouenda mansionis Episcoporum obstacula, hoc est, ad immunitates reuocandas, amplum diploma à Pontifice Legati accepere, quo sibi facultas data præscribendi quæ consentanea viderentur, vbi plerique Patrum ita sentirent. Verùm cum rei tractationem & nimis latè patentem, & parum adhuc maturam animaduertent, nec posset vnico veluti passu concoqui, satius habuere, in ea Sessione aliquantò ieiunijs præ aliquorum fame procedere. Et post longas disputationes hæc Decreta composita:

Synodus, ad restituendam collapsam admodum Ecclesiasticam disciplinam, deprauatâq; in Clero & populo Christiano mores emendandos, accingere se volens, ab iis qui maioribus Ecclesiis præsumunt, initium censuræ sumen-

sumendum: integritas enim presidentium, salus est subditorum. Confidens itaque per Domini ac Dei nostri misericordiam, prouidamq; ipsius Dei in terris Vicarij solertiam, omnino futurum, ut ad Ecclesiarum regimen, onus quippe Angelicis humeris formidandum, qui maxime digni fuerint, quorumq; prior vita, ac omnis atas, a puerilibus exordiis vsque ad perfectiores annos per disciplina stipendia Ecclesiastica laudabiliter acta, testimonium prabeat, secundum venerabiles beatorum Patrum sanctiones assumantur: omnes Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesijs quibuscumque, quouis nomine ac titulo, prefectos monet, ac monitos esse vult, ut attendentes sibi, & vniuerso gregi, in quo Spiritus sanctus posuit eos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo, vigilent, sicut Apostolus precipit, in omnibus laborent, & ministerium suum impleant; implere autem illud se nequaquam posse sciant, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant, atque ouium suarum (quarum sanguis de eorum est manibus a supremo Iudice requirendus) custodie minime incumbant: cum certissimum sit, non admitti pastoris excusationem, si lupus oves comedit, & pastor nescit. Ac nihilominus quia nonnulli (quod vehementer dolendum est) hoc tempore reperiuntur, qui propriae etiam salutis immemores, terrenaq; celestibus, ac diuina humanis preferentes, in diuersis Curijs vagantur, aut in negotiorum temporalium sollicitudine, ouili derelicto, atque ouium sibi commissarum cura neglecta, se detinent occupatos; placuit sacrosanctæ Synodo, antiquos Canones, qui temporum atque hominum iniuriâ penè in desuetudinem abiierunt, aduersus non residentes promulgatos innouare; quemadmodum virtute presentis decreti innouat; ac ulterius pro firmiori eorumdem residentia in hunc, qui sequitur, modum statuere, ac sancire. Si quis à Patriarchali, Primatiali, Metropolitana, seu Cathedrali Ecclesia, sibi quocumque titulo, causâ, nomine seu iure commissa, quacumque ille dignitate, gradu & praecinentiâ praesulgeat, legitimo impedimento, seu iustis & rationalibus causis cessantibus, sex mensibus continuis extra suam Diocesim morando abfuerit, quartæ partis fructuum vnius anni, fabricæ Ecclesiæ, & pauperibus loci per superiorem Ecclesiasticum applicandorum, penam ipso iure incurrat. Quod si per alios sex menses in huiusmodi absentia perseverauerit, aliam quartam partem fructuum, similiter applicandam, eo ipso amittat. Crescente vero contumaciâ, ut seueriori sacrorum Canonum censura subiiciatur, Metropolitanus Suffraganeos Episcopos absentes, Metropolitanum vero absentem Suffraganeus Episcopus antiquior residens, penam interdicti ingressus Ecclesiæ eo ipso incurrendâ infra tres menses per literas seu Nuntium Romano Pontifici denuntiare teneatur: qui in ipsos absentes, prout cuiusque maior aut minor contumacia exegerit, sua supreme Sedis auctoritate animaduertere, & Ecclesijs ipsis de Pastoribus utilio-

1547. ribus providere poterit, sicut in Domino noverit salubriter expedire. Episcopis inferiores, quævis beneficia Ecclesiastica, personalem residentiam de iure sue consuetudine exigentia, in titulum sue commendam ordinantes, ab eorum Ordinariis, quemadmodum eis pro bono Ecclesiarum regimine, & Divini cultus augmento, locorum & personarum qualitate pensata, expediens videbitur, opportunis iuris remediis residere cogantur: nulli privilegia seu indulta perpetua de non residendo, aut de fructibus in absentia percipiendis suffragentur; Indulgentiis vero, & dispensationibus temporalibus, ex veris & rationabilibus causis tantum concessis, & coram Ordinario legitime probandis, in suo robore permansuris. Quibus casibus nihilominus officium sit Episcoporum, tamquam in hac parte à Sede Apostolica delegatarum, providere, ut per deputationem idoneorum Vicariorum, & congrue portionis fructuum assignationem, cura animarum nullatenus negligatur: nemini, quoad hoc, privilegio, seu exemptione quacumque suffragante.

Ecclesiarum Prælati ad corrigendum subditorum excessus prudenter ac diligenter intendant, & nemo secularis Clericus, cuiusvis personalis, vel Regularis extra Monasterium degens, etiam sui Ordinis privilegij prætextu tutus censetur, quò minus, si deliquerit, ab Ordinario loci, tamquam super hoc à Sede Apostolica delegato, secundum Canonicas sanctiones visitari, puniri, & corrigi valeat.

Capitula Cathedralium, & aliarum maiorum Ecclesiarum, illarumque persona, nullis exemptionibus, consuetudinibus, sententiis, iuramentis, concordis, quæ tantum suos obligent auctores, non etiam successores, tueri se possint, quò minus à suis Episcopis, & aliis maioribus Prælatibus, per se ipsos solos, vel illis, quibus sibi videbitur, adiunctis, iuxta Canonicas sanctiones, toties quoties opus fuerit, visitari, corrigi, & emendari, etiam auctoritate Apostolicâ possint & valeant.

Nulli Episcopo liceat, cuiusvis privilegij prætextu, Pontificalis in alterius Diœcesi exercere, nisi de Ordinarij loci expressa licentia, & in personas eidem Ordinario subiectas tantum. Si secus factum fuerit, Episcopus ab exercitio Pontificalium, & sic ordinati ab executione Ordinum sint ipso iure suspensi.

Incredibile planè est, quantum in hisce Decretis Patrum sententia variaverint. Etenim præter illa tria capita præcipua, quæ iam retulimus, aliqui ex Hispanis vñ cum Paceco volebant, * uti cura cogendi Episcopos ad residendum, demandaretur Concilii Provincialibus, vnoquoque biennio celebrandis. Alij cum Lippomano Veronensis adiutore dicebant, Hæc Concilia meritò prætermittenda, quòd plerumque ex profanorum Principum arbitrio habebantur, & quandoque eorum gratiâ, ut Romano Pontifici opponerentur, quod

* In Cœtibus generalibus, 3. & 8. Ianuar.

quod per exempla à trecentis postremis annis in comperto erat: & 1547.
quamvis antiquioribus sæculis rectius, & ingenti cum fructu præcessissent, plurimas tamen hæreses inde subortas.

9 Erant qui grauiores pœnas poscerent in absentes Episcopos, quam per antiquos Canones irrogabantur. Erant qui cuperent, vt disertis verbis declararetur, ne à Regibus quidem Episcopos solui posse obligatione residendi, quòd suis in Consiliis ipsos detinerent: verum id aliis non probatum, ne Principes læderentur. Alicui displicebat ea limitatio, quâ legitima obstacula excipiebantur: at alij ceu necessariam agnoscebant; nam alioqui nec obseruari lex potuisset, & dictis Canonum aduersaretur. Petebatur à nonnullis, Vt Regulares citra omnem exceptionem, quando extra Cœnobia deliquissent, ab Episcopis plecti possent. Denique alij alia incrementa iurisdictionis Episcopis tribuenda rebantur. Sed moderatiores intelligebant, magnas rerum vel in melius mutationes, omnes multum subire periculi ac violentiæ; nec à Natura artis magistra fuisse medicamenta procreata, quæ morbis ingentibus subitariâ curatione mederentur.

10 Inter hanc opinionum varietatem sperabant Legati, plerosque, vbi ad rem ventum esset, media consilia suscepturos: sed cum in postremo Cœtu generali suæ quemque sententiæ tenacem cernebant, Patres rogarunt, ne saltem in celebranda Sessione discordiam ostentarent obstrepenti verborum contentione; sed eam obtegerent in luce publica quàm placidissimâ suffragiorum significatione. Porrò Sessionem destinato die 13. Ianuarij habuerunt. In ea interuenere quatuor Cardinales, decem Archiepiscopi, & quadragintaquinque Episcopi, * sed nemo ex Regiis Oratoribus: Cæsariani aberant, sicut dictum est: Galli negarunt se adfuturos, causati, nolle se offensionem Cæsaris, cui displicere huiusmodi Decretorum promulgationem aiebant; & huius rei argumento esse illius Oratorum absentiam; Mendozam videlicet facile Venetijs regredi potuisse. Suspicio Romæ fuit, id potius in Protestantium gratiam effectum, quibuscum arcanum fœdus à Francisco Rege agitari mustitabatur: vnde Oratores Galli, vt hanc fortasse inculpationem infringerent, polliciti sunt, vbi Paceus scripto profiteretur (quod ille recusauit) se Cæsaris nomine adfuturum, ipsos quoque non defuturos. Sacris solennibus operatus est Andreas Cornelius Spalatenfis Archiepiscopus, & Thomas Stella Dominicanus, Salpentis Episcopus, concionatus.

* In A&is.

11 Decretum de Iustificatione primo loco propositum, & admirabili

Iiiii 2

bali

1547. bili concordia confirmatum. Quidam dumtaxat datis schedulis toties recantatum titulum Synodi postularunt: sed inter eos Pacensis Antistes, adductis in suo libello ad eam rem plurimis rationibus, ibidem vnà professus est, execrari se quamcumque Synodum schismaticam, ac Romano Pontifici minus obsequentem, simulque agnoscere in ea Synodo repræsentationem huiusmodi ex vi Pontificiæ auctoritatis, quæ & Synodum conuocauit, & ipsi præerat. De formula Decreti contestatus est Vigerius Senogallienis Antistes, eam videri sibi nimis parcè loqui de Fide ac Diuina misericordia: quod verò spectabat ad negandam certam susceptæ gratiæ notitiam, comprobati sibi Decretum, dummodò hæreticorum opiniones solum reicerentur, sicuti Synodus constituerat. E contrario Balthasar Eredia Dominicanus, Episcopus Bossensis, petiit, vt verba certam illam notitiam damnantia, in Canone decimoquarto collocarentur, adeoque anathema eam notitiam tuentibus infligerent. Ceteri per summam venerationem ac lætitiã Decretum integrum comprobarunt.

Verùm par huic concordie exorta discordia de memoratis disciplinæ Decretis. De quibus tum variis tum oppositis schedulis adeò certatum est, vt nihil tunc certi stabilire licuerit, easque Legati seposuerint recognoscendas, vt in generali Cœtu ex maioris partis consensu res decerneretur: quod post longam disputationem effectum in Cœtu 25. Februarij, in quo illa sancita, plerisque Patrum assentientibus, quemadmodum exponemus.

Dein futuræ Sessioni dies præstitutus 3. Martij. Mox accusata Patrum absentium contumacia, datumque negotium, vt in eos pœnæ denuntiarentur, exceptis Patribus qui legitime impedirentur, quales esse Germanos, de plurium sententia exploratum habebatur. Id verò demandatum Antonio Filolio Aqueusi Archiepiscopo, Didaco Abala Episcopo Asturienti, & Ioanni Baptista Cicalæ Albergenfi Antistiti & Apostolicæ Camere Auditori: cui, itidem ac multis alijs, profuit, egregias animi sui dotes in illis magni ponderis rebus gerendis patefecisse Montano ad consequenda primaria decora, cum eorum distributio penes illum fuit. Postremò Patres omnes vetiti, ante Sessionem Tridento secedere.

Potest sanè Concilium de præcellissimo suorum operum eo die gloriari; quo scilicet primùm Ecclesiæ nouæ Diuini Spiritus afflata luce, hominem plene docuit suæ processum originis, suæque conditionem naturæ: non quatenus mortalis hic nascitur, quæ explicatio, summa est physicorum doctrina; nec quatenus inter maiores suos

suos aliquem Principem antiquariorum industria iam extinctum re-
 censet, quod repertum exquisitissimum est: sed quatenus alia lon-
 gè abstrusior longèque splendidior ipsius generatio ius illi tribuit ad
 beatam immortalitatem; ei que agnoscendum proponit, ceu Pa-
 rentem suum, supremum quemdam Principem, semper viuentem,
 semper regnantem.

CAPVT XIX.

Quæ Suauis alieno nomine hisce Decretis opponat.

¹ **S**uauis, quò se leuius edoctum detegit eorum quæ ibi contige-
 runt in his conficiendis Decretis, eò exactius se conscium ven-
 ditat eorum, quæ de illis iam promulgatis homines opinati
 sunt: imitatus in eo Bonartorum, qui voluit, vt simulacrum à se
 confectum, ad breue saltem tempus veteris alicuius sculptoris opus
 crederetur; sed cum hoc discrimine, quòd ille suæ artis miracula
 alteri assignauit, Suauis sui lioris abortus alteri appingit. Dicit,
 Episcopos in Aula Romana degentes, iamdiu sollicitos de futuro
 suas apud Sedes mansionis Decreto, post ipsum editum tranquillo
 fuisse animo, pro certo habentes, nihil amplius inde effectum iri
 supra antea facta Pontificum Decreta. Quænam istos sollicitudo prius
 agitabat, quæ per eum euentum in tranquillitatem abiret? Num
 prius fortè verebantur, ne Deus ob signatis publicè tabulis, suam
 omnem potentiam vadem faceret ad Episcopos in ipsorum Ecclesiis
 vincendos, aut ad eosdem per immixtas Angelorum legiones ibi-
 dem carceri mancipandos? Quidnam aliud à Concilio pertimesce-
 rent, præter leges, pœnas, pœnarumque exactores; quod totum in
 Decreto continebatur? Antiqui Canones diu quidem valere; post-
 eà, æquè ac cuncta humana, debilitati. Non tamen quòd vetus pa-
 rtes corruerit, frustra nouus erigitur, tametsi processu temporis
 idem collapsurus, nouæ iterum restorationis indigeret.

² Amplificat deinde deploratam à minoribus Aulicis miseriam,
 qui coacti degere apud inferiores Ecclesias, Romæ impetratas, post
 diuturnos labores ærumnosam relegationem pro præmio recipe-
 rent. Sed hinc palàm fit, obsequiis præstantioribus auctiora præmia
 deberi, cuiusmodi sunt Sacerdotia mansionis immunia, quæ Sua-
 uis adeò detestatur.

³ Ab Romanorum affectibus, ad Germanorum censuras progred-
 ditur. Ac primò quidem refert, Fidei Decreta fuisse visa de rebus
 subtilissimis & obscurissimis, cum in eo versarentur: *An quod primum*
 obici-

1547. *obicitur voluntati, operetur in ea, an ipsa in illo, an utrumque simul agat & patiatur.* Næ iste vel quantum despiciebat, tantum ignorabat philosophiam; vel studebat, perinde ac ij qui cum cacodæmone colligantur, noctem in meridie diffundere. Quis unquam, qui vestigium in Lycæo semel impresserit, ignoret, ab eo, quod cuique obicitur, operationem inchoati in facultate ad appetendum nata, per obiectæ rei notitiam, excitatis ibi quibusdam motibus inefficacibus, & non deliberantis consilij, quos, si secundum physicam rationem loquamur, animus ipse simul efficit ac patitur; quo pacto quælibet res vivens se habet in suis motibus vitalibus, qui omnes & ab ipsa procedunt, & in ea resident, quippe in materia subiecta: sed eorumdem motuum ab anima procedentium absque deliberatione rationis, eadem anima solum est causa patiens, secundum moralem considerationem; quoniam ipsi non imputantur, perinde ac si ab ea non essent profecti, quippe quæ à re obiecta ad eos excitandos compellitur. Quis pariter nesciat, post hos motus, haud libere editos atque inefficaces, sequi voluntatem efficacem ac deliberatam, quæ est in arbitrij potestate: adeoque ab eo, tamquam à causa effectrice, progigni etiam secundum moralem considerationem, eademque laudi aut vituperationi verti ex communi hominum sensu. Quibusnam tenebricosis mysteriis eas pellucas definitiones studet Suavis inficere! Quàm ineptæ similitudines ab eccentricis & epicyclis petite: quas hic non recenseo, ne meos erga lectores putidum imiter morem, in Galateo, hoc est, in Italico Ioannis Calæ de Urbanorum moribus tractatu, reprehensum, hominis inurbanus, qui admotâ alterius naribus herbâ foetidâ odiosè vrget: *olfacta sedes tetræ odorem.*

Enumerat postea distinctius ea quæ Grammatici, Theologi, Historiæ Ecclesiasticæ periti, ac Politici opposuere. Satis quidem illi fuisset à Grammaticis castigationibus se abstinere: nec enim pudendum erat, parum se cum Latinam tum Italicam linguam calle-re, quod ipsius Opera patefaciunt, & ex parte eius Vitæ scriptor, an encomiastes, non dissimulat; cum ipse huiusce peritiæ loco, nobiliori esset præditus literaturâ: at pudendum sanè est, illius, quam ignorabat, sibi iudicium arrogare; in eo quippe ridiculi in scena comica Pædagogi partes agit, audentque læsæ Grammaticæ insimulare viros omni doctrinæ genere excultissimos, qui tunc Romam ac Tridentum conuenerant; in quarum urbium altera Decreta forma-

Narrat, Grammaticos irrifisse eam Capitis quinti formulam, in

qui,

qua, ubi sermo est de voluntate, quâ Diuinæ inspirationi homo consensit, dicitur: *Ita ut neque homo ipse nihil omnino agat*: id verò, quia ea formula duas negationes continet, quæ ob interiectam particulam *omnino*, nequeunt in vnam affirmationem resolui. Certè, si res ita se habet, ipse quoque in Grammaticam peccauit, cum eam Italicè ita reddidi: *Tal che ne l'huomo rimanga a fatto senza far nulla*.

6 Enimuerò ab eo quaesierim: Verumne sit Dialecticorum effatum, Cuilibet dicto alterum contradictum opponi posse. Vbi ille in mei gratiam id concesserit, rogarem, vt me doceret, quodnam contradictum opponatur huic dicto, quod volebat Synodus in Luthero damnare, *Homo Diuinam inspirationem recipiens, nihil omnino agit*; nisi illud, quo vitur Decretum ex omnibus Dialecticorum legibus; illud inquam, quod particulam negantem Lutheranae affirmationi prapponit. Deinde videamus, an huiusce rei exempla suppetant apud scriptorem aliquem, à Grammaticis minimè aspernandum. An fortè huiusmodi Marcus Tullius? Ita quidem putauerim. Hic verò in Dialogo de claris Oratoribus hanc vsurpat loquendi formulam: *Neque Sulpitio, neque Cotta dicere possumus, neque cuiquam bono Oratori, rem ullam ex illis quinque partibus planè atque omnino defuisse*. En tibi duas negationes, alteram *neque*, alteram *defuisse*, & pariter *omnino*, imò etiam illi additum *planè*.

7 At quoniam Suauis, vt in Philosophia spernit Aristotelem, perinde posset ad eos accedere, qui Ciceronem in Grammatica criminantur; nolo mihi auctoritas satis sit, nisi rationem in promptu habeam: neque mihi indecorum existimauero ea de arte differere, de qua Philosophorum Princeps haud se duxit indignum duos libros^a conscribere; & ^b maximum inter Patres, accuratum libellum condere. Quam vim obtinet vox illa *omnino*, & vox *planè* prope negationem? Eam sanè vim obtinet, quam ostendemus. Quod minimum est, prout Iurisperiti obseruant, habetur pro nihilo in communi hominum sermone; vt proinde qui minimum habet, nihil habere dicatur; qui minimum agit, dicatur nihil agere. Nec huiusmodi enuntiationes ceu mendaces, falsæ damnantur. At cum adicitur ea particula *omnino*, declaratur, negationem adiunctam per latiore significationem minimè accipiendam, quasi eius veritas minutius aliquid rei negatæ secum admittat; sed per significationem propriam ac pressam, quæ omnem qualemcumque gradum atque atomum ipsius excludat. Vnde, tametsi id quod in sua iustificatione agit homo, nihil dici posset, præ eo, quod in illa Deus efficit, quâ ratione dixit Psaltes: *Et ego tamquam nihilum ante te*; haud tamen

^a Peri hermenias.
^b S. Augustinus.

1547. tamen dici potest, esse *nihil omnino*: quemadmodum homo non est reuera *nihil omnino* coram Deo. Num alicui volupe sit, vt, quò Suauis plenius gratificemur, eam negantem enuntiationem in affirmantem resoluamus; quod ille fieri non posse obiecitabat? Resolutam accipe: *Homo inspirationem recipiens, rem aliquam saltem minimam efficit.* Parique verborum ambitu memoratum Tullij dictum ad æqualem affirmationem ita redigi potest: Quicumque bonus Orator, obtinuit in aliquo saltem minimo gradu quamlibet ex illis quinque partibus recensitis.

Iam verò ad Theologorum censuras pergamus. Opponebant hi, si Suauis credimus; Positâ definitione, quòd homo possit inspirationi Diuinæ dissentire, haud ampliùs Ecclesiæ licere vsum publicæ veterisque precatationis, *Ad te nostras etiam rebelles compelle proprias voluntates.* At ego istos interrogassem, Num diues ille Euangelicus, qui fecit cœnam magnam, & acceptâ à priùs inuitatis repulsâ, seruum iussit per vicos & plateas cæcos & claudos querere, & adiecit: *Compelle eos intrare*: num hic, inquam, per ea verba præcepit seruo, vt vim illis inferret, adeò vt nullo pacto dissentire illis integrum esset, suasque res peragere, quantumuis obstinatè id peruellent. Profectò nec ille seruus adeò pollere viribus dicitur, vt ad id tot homines cogeret; nec, quantumuis polleret, id eniti poterat extra metum pœnæ à Magistratu sibi infligendæ. Vox ergo illa, *compelle*, importabat, *eos inuites, exhortare, ita impellas, vt ipsi veniant, quamquam nec per se quidquam habeant, quo mereantur ad cœnam ingredi, nec oculis per se vti valeant ad cognoscendam, nec pedibus ad incundam viam.* In hanc sententiam vsurpat Ecclesiæ verbum *compelle*. Etenim cùm accedere ad Deum, quædam sit actio voluntaria; cui dubium sit, vocem *compelle* non posse intelligi secundum propriam significationem, quâ inuita ac violenta actio significatur? cùm homo, sicut acutè Augustinus obseruat, cetera omnia possit agere nolens, præterquam velle.

Addit, eos animaduertisse, haud ampliùs nobis licere cum Paulo dicere: *Ab homine non proficisci id quod vasa iræ à vasis Diuinæ misericordiæ separat; cùm id quod separat, sit illud nonnihil omnino, hoc est, ex parte hominis.* At isti, si Theologi erant, quo pacto non obseruarunt, ante illud *nonnihil omnino*, adesse aliud quod separat? Vt rem vel minùs eruditè explicem, quibus Suauis studet arundines pilorum loco venditare, vtur Euangelij similitudine paulo antè prolatâ. Illi claudi atque cæci ad cœnam accedentes, proculdubio *nonnihil omnino* egerunt; etenim ipsi ingressi sunt, & non aliorum mani.

manibus sublati: verumtamen id quod eos ab aliis inuitatis secre-
 uir, non fuit illud *nonnihil omnino* ab ipsis præstitum, sed effica-
 cior ille modus inuitationis à Domino imperatus, & adhibitus
 à seruo erga illos. Ita se res habet, de qua agimus. Quis est qui se-
 cernit inuitatos ad Dei mensam accedentes, ab iis qui eam res-
 puent? Augustinus commonstrat: nimirum est ipse Deus, cum
 hominem vocat *quomodo scit ei congruere, vt vocantem non respuat*: quod
 per alias voces diceretur, *vt ipse efficiat illud nonnihil omnino*. Et hoc
 idem affirmatur ab alio Augustini asserto, quo vitur Concilium:
Voluit esse merita nostra, quæ sunt ipsius dona; nam illud ipsum non
omnino nihil, Dei beneficium est. Nec sanè sanctus Paulus, à Sua-
 ui nuper obiectus, exclusum voluit illud *non omnino nihil*, quando-
 quidem eadem Epistolâ ad eò sollicitè cohortatus est ethnicos ad Fi-
 dem conuersos, ne superbirent, neque ita se gererent, vt quem-
 admodum Deus Hebræos deseruerat, ita pariter nouam hanc sibi
 adoptatam familiam desereret; tot illius Epistolæ capitibus im-
 penis, vt ipsos ad honesta opera impelleret: & quando etiam ali-
 bi * Corinthios monet, *Ne Dei gratiam in vacuum recipiant*. Quæ co-
 hortationes ac monita fuissent inepta, nisi ij etiam ad quos habe-
 bantur, possent conari illud *non omnino nihil*.

* Epist. 1.
cap. 6.

10 Ex his patet insuper imbecillitas alterius obiecti, quod refert
 Suauis, aduersus id quod habetur capite septimo; hoc est, *Vnicui-
 que dari iustitiæ mensuram secundum Dei beneplacitum, & propriam cuius-
 que recipientis dispositionem*; perinde quasi pars altera vera esse non
 possit, nisi falsa sit altera: & non intelligebant isti, vel, quò verius
 loquar, iste, posterioris partis veritatem potius cum prioris verita-
 te connecti. Etenim ipsa maior minorve hominis præparatio, Dei
 gratia est, quæ ex ipsius misericordia ac liberali voluntate distri-
 buitur. In quam sententiam Augustinus locutus dixit: * *Ipsa vita* * Epist. 105.
æterna etiam gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur;
nec idèò, quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, qui-
bus datur.

11 Nec minùs languet alia cauillatio, quòd hîc definiert Synodus,
 posse quemlibet hominem iustum Diuina præcepta seruare; & an-
 teà è contrario in secundæ Sessionis Decreto fuerit cunctos fideles
 cohortata, vt expiatis per confessionem peccatis, sumptoque Eu-
 charistiæ Sacramento, Diuina præcepta seruarent, quantum quîs-
 que possit: quæ limitatio fuisset, inquit, impia, si possunt ab-
 solutè seruare. Num Suauis duas hæc voces minime distingue-
 bat, *absolutè*, ac *perfectè*? Poterat vnusquisque præcepta abso-
 lutè

Pars I.

K k k k k

lutè

1547. lutè seruare, eadem seruare perfectè non poterat, videlicet contra omnem teporem, omnemque lapsum in veniales noxas; quod ne iusti quidem præstare possunt, sicuti Synodus in eodem capite declarat. Ac sanè aliud est dicere, *quantum quisque possit*, aliud esset dicere, *quæ, seu quoties quisque possit*: quo pacto dici oportet, quando vel aliqua ex præceptis, vel aliquoties ea seruari non possent.

Gradum deinde facit Suauis ad Historiæ sacræ peritos, eorumque castigaciones ita colorat: A cunctis simul Conciliis tot articulos haud fuisse decretos, quot in hac vnica Sessione sunt definiti. In primis, haud animaduertent isti, in qualibet disciplina pauca quidem esse principia, consecuciones verò plurimas; cum vnumquodque principium fecundum veluti semen sit innumerabilium deductionum: principia eorum quæ hîc agebantur, hoc est, gratiæ necessitatem, ac arbitrij libertatem, fuisse à veteribus Conciliis stabilita, ceu ab Arausicano, Valentino, ac Mileuitano, Prouincialibus is quidem, sed ab Ecclesia & Apostolica Sede comprobatis; atque eadem principia partim iterum confirmari, partim explicari per ipsorum legitimas consecuciones à Tridentino in ea Sessione, paucis additis articulis, qui non implicite saltem fuerint definiti per Synodos superiores. Præterea tot decisionum causa Luthero eiusque familia tribuenda, qui tot hæreses protulere; paria siquidem venenis pharmaca conficiantur oportet.

At quantæ desipientiæ ac vecordiæ est ludibrium illud, Bonam huiusce rei partem Aristoteli referendam; qui nisi studuisset causarum genera solerter distinguere, multa nobis Fidei dogmata defutura? Cur non idem verius affirmaretur de antiquioribus Conciliis, cuiusmodi fuerunt Ephesinum, Chalcedonense, & subsecuta, in quibus tam subtiliter actum, quo pacto inter se discerneret hæ voces *substantia, personæ, seu hypostases*; quod à doctis illis Patribus effici nequitiam potuisset, nisi e Græcæ sapientiæ fontibus Philosophiam hausissent? Lustrentur Orationes celeberrimæ S. Gregorij Nazianzeni aduersus hæreses, de impenetrabili Trinitatis mysterio, quæ Orationes *Theologi* cognomentum in Ecclesia sunt illi promerita; & facile quisque deprehendet, quàm ille sapienter inter Oraacula Palæstinæ, documenta Stagiræ Athenarumque misceuerit. Quemadmodum, nisi Grammatica formas vniuersales ad exprimendos mentis conceptus nobis suppeditaret, nesciremus perfectò de rebus sacrosanctis loqui; ita nisi Aristoteles, aut Philosophia notitias vniuersales præberet, cunctis rebus communes, haud cerè

certè possemus, adiectâ nobis Dei reuelantis luce, ipsas vsurpare ad ea quæ naturam superant explicanda. Theologicis doctrinis eo pacto Philosophia prodest, quo auxiliares milites exercitibus; nimirum vt seruiant, non imperent. 1547.

14 Subsequuntur habitæ à Politicis obiurgationes; Quòd Canone vicesimo declaretur, iustum etiam obligari ad explenda Dei Ecclesiæque præcepta; at profanæ potestatis præcepta reticeantur. Vbi suam piam commentationem inducit Suauis, affirmans, id fieri Ecclesiasticorum arte, persuadere studentium, obsequium in profanis Principibus exhibendum, vt tantummodò pœna temporaria vitetur; at obedientiam ipsis Ecclesiasticis exhibitam, esse viam vnicam, quâ ad cælum ascenditur. Vellem equidem, vt ille protulisset huius doctrinæ, vel etiam deterioris auctores. Hi sunt in primis recentes hæretici Trinitarij, ^a Anabaptistæ, ac Lutherus ipse, qui cunctis terrenis Principibus auctoritatem abrogant obligandi quocumque modo fideles. Contrâ verò huiusmodi potestas saltem ad legitimum pœnarum vsum admittitur à cunctis Catholicis, tamquam Fidei dogma: & ad obligandum in conscientiæ foro affirmatur à Theologis ^b Romæ magis addictis, & magis probatis: opinio verò contraria nec excipitur ceu à censuris libera, neque nunc tradi permitteretur. Verumtamen quoniam eam habuerunt Ioannes Gerson, Cancellarius Parisiensis, & Iacobus Almainus, Parisiensis quoque Theologus; & in eam inclinarunt aliqui ex Iurisperitis, ceu Ludonicus Romanus, & Philippus Decius, scriptores Pontificiæ auctoritati infensi, Synodus, Catholicorum sententias haud assueta proscribere, nihil censuit de ea definiendum; neque profani Principes id postularunt. Huc accedebat, tametsi tutior sit doctrina, posse à profanis Principibus per suas leges subditorum conscientiam obstringi; adhuc tamen superesse aliam inter Doctores magis ancipitem controuersiam, An horum leges reipsâ hanc obligationem afferant; cum id multi negent, quippe existimantes, eam obligationem à Legislatores haud intendi, sed solùm eos velle metu pœnarum subditos coërceri. Ad quam interpretationem huiusmodi scriptores impellit vniuersalis regula: Sanctiones odiosas esse arctius intelligendas, ac benignius accipiendas. In hac itaque controuersia, cuius vtramque partem docti viri propugnabant, & in qua non de potestate, sed de voluntate certabatur, par non erat, vt quidquam Synodus constitueret.

15 Post hæc pluribus Suauis inuehitur in Decretum de reparanda disciplina, ac mansione Episcoporum suas apud Ecclesias, tamquam

^a Vide Practicum, anno 1520. & Bellarm. lib. 3. de Laticis cap. 2.

^b Vide Suarium de Leg. lib. 3. cap. 12.

4547.

quam in vanum ac infructuosum. Ego verò absque moroso disputationum tædio breui defensione vtar, quam me docuit Alexandri medicus, qui calumniæ, quòd ægroto Principi venenum in poculo dedisset, respondit, *Tua salus erit mihi pro defensione.* Intendatur animus in Ecclesiæ incrementa post illud Decretum, & post alia deinceps in ea re à Concilio confecta, spectatâ Episcoporum præstantiâ, & assiduitate mansionis in suis Sedibus: atque hinc arguatur, inutilisne fuerit hic Patrum labor, an maximè fructuosus.

Suis censuris alieno nomine personatis alias aduicit Suauis, qui-
bus noluit suum nomen fraudare: & quæstionem proponit, itatim
exortam inter Sotum & Catharinum, inde arguens, ne ipsi quid-
dem earum sanctionum auctoribus satis exploratum fuisse ipsarum
sententiam. Hac de re iam supra egimus, nec parè: iuuat tamen
vniuersale quoddam documentum apponere, non tam ad huius-
modi sophismata diluenda, quàm ad declarandum, cuiusmodi
Concilij definitionibus in re quacumque fides firma debeatur.
Cum verba Concilij clarè patent, articulus plenâ fide credendus
est, veramurque vel minimùm dubitare. Cum verò in vna par-
te, ac peculiari significatione ambigua sunt, sed tamen in alte-
ra saltem parte, & in significatione generica clara sunt; cuiusmodi
vidimus ea esse, de quarum interpretatione Sotus & Cathari-
nus quæstionem inierant; tunc ex parte quâ clarescunt, articu-
lum constituunt, Diuinâ Fide plenè credendum: at quâ parte am-
bigua sunt, articulum per se quidem Fidei dogma conueniunt;
(quicumque enim scit, quænam exactè fuerit Synodi voluntas ac
intentio, debet absque vlla dubitatione credere, ac Fide Diuinâ,
illam etiam partem ambiguè significatam) non tamen secundum
eamdem partem est Fidei dogma respectu omnium, nisi sub hac
conditione, *vbi Synodus rem ita intellexerit.* Quisquis autem certâ
huiusmodi notitiâ caret, illi sanè haud satis proponitur articulus
tamquam Fidei dogma.

Interrogat ad hanc rem Suauis: Concilij nomen quidnam so-
nat? Tum varia responsa comminiscitur, & singula cauillis car-
pit. Stulta profectò interrogatio! Sonat idem, quod intelli-
gimus nomine *Senatus*, & vulgò nomine *Rotæ, Parlamenti, Dietæ*: cum
inquiritur, quid illorum Decreta ac sententiæ sibi velint; hoc est,
intelligimus tantam illius communitatis partem, quanta satis sit
Decretis legitimè sancientis. Et vbi tanta pars non conuenerit
in vnam eandemque seu specie seu genere significationem,
tunc

tunc reipsâ definitio promulgata vim non habet; non solum ex accidente, & quia subditi pendent illius incerti, sed ex ipsa rei natura ac veritate: adeoque nulla posset assensio Fidei ex vi exterioris illius Decreti exerceri. Illud enim reuerà Decretum non esset, cum in vlla re pronuntianda minimè concordauerint ij, qui potestatem ad decernendum necessariam constituunt. Atque eadem natura congruit sententiis ab aliquo Iudicium coetu prolati, legibusque ab aliquo Senatu conditi. Euenire quidem potest, Senatum constari ex pluribus idiotis ciuibus, qui non plene quandoque percipiant vim alicuius legis, ipsorum nomine promulgatæ; sicut fortasse contingebat Romanorum plebiscitis: non tamen idcirco ea actio irrita est; quoniam ciues minùs docti velle solent legem latam secundum eam sententiam, quam habent vel delecti ad id homines, vel plerique suorum ciuium peritiores, seu pauci seu plurimi ij sint. Atque eodem facto, si quis Patrum in Concilio subtilius aliquid ex Theologicis haud intimè penetraret, verisimile pariter esset, eum voluisse in eo sequi doctrinam mentemque eorum qui ad Decreta digerenda selecti sunt, vel ceterorum Patrum doctrinâ præstantium.

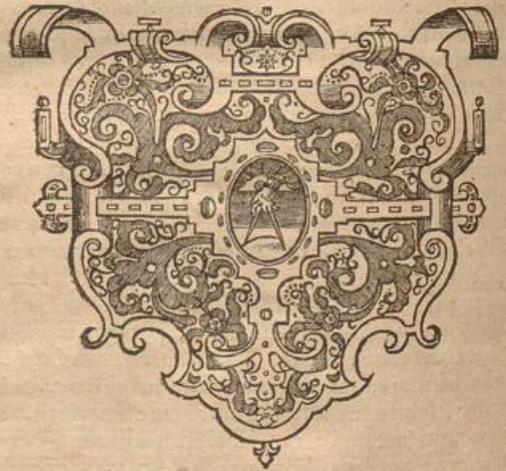
- 18 Concludit censuram suam Suavis argumentatione, quâ ad aliam rem vsus est Catharinus, ad suam videlicet confirmandam sententiam de certa susceptæ gratiæ agnitione. Ac per eam argumentationem arbitratur se palàm facere, duo inter se sibi aduersantia à Concilio definita. Ratiocinationis robur in hac enuntiatione situm est: *Pugnant inter se, ab homine iustitiam voluntariè suscipi, & ab eodem ignorari, an illa sibi fuerit collata.* Hanc etiam rationem congestam à Catharino fuisse, quâ numerum, prout mos est, auget, fieretque verisimilius, noluisse Concilium ipsius opinionem damnare, mirum fanè non est. Id enim non modò causarum patronis, sed disciplinarum magistris vsitatum est, existimantibus, sub ferrea lorica, bombycino etiam thorace munimentum pectori adiungi: non tamen ita illum adhibent, vt ostendant sibi esse pro ferro bombycem. At quam excusationem mereatur Suavis, dum in aciem deducit, ceu suos Achilles, eas argumentationes, quæ reuerà Thrasones dixeris? Longè alia profectò sunt, affirmare, In Baptismo & Confessionis Sacramento iustitiam ab homine non accipi, qui eam suscipere minimè velit: & affirmare, Idcirco illum esse certum de iustitia reuerà suscepta; ad quod opus est certâ notitiâ de Ministri voluntate, aliisque necessariis conditionibus. Numquid in cunctis donationibus id non

Kkkkk 3 liquet?

1547. liquet? Quippe neque pariter donationes inter homines ratae habentur, nisi accedente donatarij acceptione: proinde huiusmodi argumentatio conficeret, à quocumque imperito rustico, cui quidquam donaretur, ut ea donatio firma persisteret, habendam esse notitiæ constantiam, Fidei parem, quæ certus fieret, eam actionem nullâ vitiari labe, sed esse plenè legitimam. Enimvero scite Aristoteles animorum affectus * descripsit, cum ait, eos esse, quibus iudicia inficiuntur: mens enim, alioqui perspicax, qualis Suaviana, in rebus aded dilucidis haud hallucinata fuisset, nisi fumo excandescens rabie animi obvoluta.

* Lib. 2.
Rhetor.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

SYL.

Historia
Concilij Trid.
Part. I.
STV
5.